ØKONOMI

POLITIK

Kvartalsskrift udgivet af Selskabet for Historie og Samfundsøkonomi . 37. Årgang . Nummer 2 . 1963
København 1963

ØKONOMI OG POLITIK

37. ÅRGANG . NR. 2 . 1963

INDHOLD

NIELS AMSTRUP: Fremskridtsalliancen 75
PALLE LOFT: Folkeafstemningen om jordlovene 95
Den internationale økonomiske situation 110
Den danske økonomiske situation 127
Politisk kronik 141

KVARTALSSKRIFT UDGIVET AF
SELSKABET FOR HISTORIE OG SAMFUNDSØKONOMI
KØBENHAVN 1963

FORFATTERNE

NIELS AMSTRUP: Cand. mag., museumsinspektør.

PALLE LOFT: Redaktør, medarbejder ved Danmarks Radio.

Eftertryk uden kildeangivelse ikke tilladt.

ØKONOMI OG POLITIK udkommer med et hæfte i hvert kvartal, Årsabonnement 15 kr. Enkelte hæfter 4 kr. Ansvarshavende redaktør: Sekretær, cand. polit. HANS BOSERUP. Redaktionsudvalg: Professor, dr. phil. SVEN HENNINGSEN, professor, dr. polit. P. NØRREGAARD RASMUSSEN, professor ANDERS ØLGAARD, generalsekretær for Nordisk Råd, F. W. WENDT og lektor, cand. polit. THORKILD HJORTKJÆR. Redaktør, ekspedition og abonnement: Selskabet for Historie og Samfundsøkonomi, Sankt Peders Stræde 5, København K., telefon Palæ 5182. Abonnement kan endvidere tegnes i alle boglader og hos postvæsenet samt for boghandlernes vedkommende også gennem Danske Boghandleres Kommissionsanstalt.

Printed in Denmark. Aarhuus Stiftsbogtrykkerie.

Udsendt i boghandelen den 25. september 1963.

FREMSKRIDTSALLIANCEN

NIELS AMSTRUP

I marts 1961 fremlagde præsident Kennedy en plan for et storstilet hjælpeprogram for de latinamerikanske lande. Han understregede de alvorlige økonomiske og sociale problemer i Latinamerika og udtalte, at disse problemer var så store, at de kun kunne løses af alle amerikanske nationer i én fælles plan, som han gav navnet »fremskridtsalliancen«.

Fremskridtsalliancen skulle virke over en 10-årig periode, og ved periodens afslutning skulle levefoden være stigende, sulten skulle være et overstået stadium, og der skulle være grundlæggende undervisning for alle. Kennedy ville søge kongressen om 500 mill. $ til at starte det store projekt, men disse midler skulle kun være en begyndelse til de langt større summer, USA ville yde i økonomisk bistand.

Videre lovede Kennedy, at USA ville støtte bestræbelser på at modvirke de alvorlige konsekvenser, de svingende råvarepriser havde for de latinamerikanske landes økonomi, og han bekræftede USAs forpligtelse til at yde militær bistand til enhver amerikansk nation, hvis selvstændighed truedes.

Forudsætningen for, at fremskridtsalliancen kunne nå sine mål var dog, understregede Kennedy stærkt, at de latinamerikanske lande selv medvirkede, bl. a. ved en ændring af deres sociale struktur, så at ikke blot nogle få priviligerede skulle få andel i de vundne resultater. Reformer måtte gennemføres, først og fremmest jord- og skattereformer, som kunne sikre en mere ligelig fordeling af den stigende velstand. Og bekræftelsen af USAs militære forpligtelser over for de latinamerikanske lande betød også, at disse måtte overveje en indskrænkning af deres egne væbnede styrker og en beskæring af deres vældige militærbudgetter.

LATINAMERIKA I 1950ERNE

Baggrunden for denne store plan var en omvurdering af USAs forhold til Latinamerika, som var begyndt at komme frem fra slutningen af 1950'erne. Under den »kolde krig« havde man i USA kun i ringe grad inter-

esseret sig for de latinamerikanske landes indre forhold. Det vigtigste havde været, at der sad stabile, anti-kommunistiske regeringer, som ikke stillede hindringer i vejen for den private amerikanske kapitals investeringer. Denne politik fra USAs side havde medvirket til, at der i en lang række lande sad mere eller mindre diktatoriske regimer, som i anti-kommunismens navn modtog amerikansk hjælp til opbygning af et stort militærapparat, hvormed de kunne holde enhver opposition nede.

Fra midten af 1950'erne skete der dog fundamentale ændringer i den politiske situation i Latinamerika. Et ydre tegn var, at mange af de diktatoriske regimer faldt og blev afløst af mere repræsentative styreformer. Således afgik i 1956 Manuel Odría i Peru og Lozano Díaz i Honduras, i 1957 og 1958 fulgte Rojas Pinilla i Colombia og Perez Jiménez i Venezuela efter, og i 1959 faldt Fulgencio Batistas styre på Cuba.

Der lå dybe sociale konflikter bag denne udvikling. Gennem de sidste årtier var de fleste af de latinamerikanske samfund kommet ind i en social omvæltning, der år for år var gået stærkere og stærkere. Baggrunden for den var først og fremmest en stigende industrialisering. Allerede i mellemkrigstiden var industrien kommet til at spille en rolle i enkelte stater, men under og efter den anden verdenskrig blev den drevet langt stærkere frem ved en mere aktiv industripolitik i en række af landene. Peróns Argentina er vel her det tydeligste eksempel, men også stater som Chile, Brasilien og Mexico prøvede at fremme industrien mest muligt.

Udviklingen af industrien var i midten af 1950'erne nået så langt, at Latinamerikas industriproduktion var nogenlunde lige så stor som dets landbrugsproduktion. Man kan for så vidt godt hævde, at landbruget stadig er Latinamerikas »hovederhverv«, da det beskæftiger de fleste mennesker, men produktiviteten i landbruget er lav, og derfor kommer industrien – med en langt mindre arbejderstyrke – til at producere tilnærmelsesvis lige så meget som landbruget.

Socialt medvirkede industrialiseringen til en forøgelse af bybefolkningen. Ikke blot var der brug for megen arbejdskraft i de nye industrier, men også den offentlige administration og andre service-erhverv udvidedes.

Byernes store vækst medførte en tiltagende opløsning af gamle sociale mønstre, og den traditionelle forestilling om Latinamerika som et samfund med en fåtallig overklasse af godsejere og officerer og en talløs underklasse af bønder og landarbejdere var allerede før anden verdenskrig blevet forældet i mange af landene. Der var kommet en »middelstand« – i øvrigt en meget diffus gruppe – og en arbejderklasse, og disse nye grupper krævede nu medindflydelse. Kampen mellem gamle og nye sociale klasser betød en stærk aktivisering af det politiske liv, og det gav sig bl. a. udslag i store udvidelser af vælgerskarerne. Brasiliens vælgerbefolkning var således 10 gange større i 1955 end i 1930, Chiles voksede 4 gange mellem 1937

Latinamerikas land- og bybefolkning 1925–1960.

år	totalbefolkning	landbefolkning		bybefolkning	
	mill.	mill.	procent	mill.	procent
1925	92.8	61.9	67	30.9	33
1935	112.3	72.6	65	39.7	35
1945	137.5	83.9	61	53.6	39
1950	154.5	89.8	58	64.7	42
1955	174.1	97.7	56	76.4	44
1960	206.2	106.8	52	99.4	48

Ved bybefolkning forstås befolkningen i lokaliteter på 1000 indb. og derover.
Kilde: ECLA, Economic Bulletin for Latin America, vol. II,no. 1, 1957, s. 16. 1960 er beregnet fra ECLA, Boletín Económico de América Latina, vol. VII, no. 1, 1962, Suplemento Estadístico, s. 10.

og 1958, Mexicos voksede ligeledes 4 gange mellem 1940 og 1958, og i Bolivia blev der ved præsidentvalget i 1951 afgivet 126.000 stemmer, men ved valget i 1958 995.000.

»Revolutionerne« i slutningen af 1950'erne – hvis man kan kalde den sådan – var derfor ikke i første række en kamp mellem diktatur og demokrati, men var et led i en skærpet politisk kamp mellem gamle og nye sociale grupper.

De nye regimer, der fremstod af denne kamp, førte gennemgående en mere nationalistisk politik – og ganske særlig en mere anti-amerikansk. Som et led i begyndende reformbestræbelser begyndte man at se lidt nærmere på den private amerikanske kapitals virksomhed. I Chile og Venezuela fik beskatningen af de amerikanske kobber- og olieselskaber en tak opad, i Mexico nationaliseredes amerikanske elektricitetsværker – i øvrigt på favorable vilkår – og Venezuela indførte en stærkere kontrol med olieselskabernes udnyttelse af deres koncessioner. Alt dette var tegn på en mere selvstændig optræden over for USA i almindelighed og amerikansk privatkapital i særdeleshed. Den nye politik var til dels begrundet i ønsket om at fremme landenes egen økonomiske vækst, men var desuden en indrømmelse over for mere venstreorienterede oppositionsgrupper.

Af de større lande gik kun Argentina den modsatte vej. Her var præsident Frondizi blevet valgt på et ret venstreorienteret program i 1958, men han havde siden foretaget et stort skridt i konservativ retning. For at rette den argentinske økonomi op gennemførte han allerede fra efteråret 1958 et strengt stabiliseringsprogram, som hurtigt svækkede regeringens popularitet. Stabiliseringsprogrammet var udformet i samarbejde med Den Internationale Valutafond (IMF) og blev financielt støttet af USA. Samtidig afviklede Frondizi det statsejede olieselskab Yacimientos Petrolíferos Fiscales' monopol og lod amerikansk kapital komme til ved udnyttelsen af Argentinas olie. Men lige så lidt som i andre lande i Latinamerika var stemningen i Argentina gunstig for en sådan USA-venlig politik, og i marts 1962 faldt Frondizi-regeringen.

Også udenrigspolitisk begyndte en ny linie at vise sig i de latinamerikanske lande. Den traditionelle støtte til USA veg for en mere neutralistisk politik. Mange af landene fandt, at de havde langt flere problemer fælles med hinanden og med de nye lande i Asien og Afrika end de havde med USA, og at stormagtskonflikten vedkom dem meget mindre end deres egne udviklingsproblemer. Desuden havde de en stigende fornemmelse af, at de ikke havde fået ret meget til gengæld for den støtte, de havde ydet USA internationalt.

MOD EN NY LATINAMERIKAPOLITIK I USA

I USA fik man i foråret 1958 for første gang et virkeligt indtryk af styrken i den anti-amerikanske indstilling i Latinamerika. I april og maj foretog vicepræsident Nixon en good-will rejse til en række af de sydamerikanske stater, men fik en alt andet end velvillig modtagelse. Navnlig i Caracas og Lima kom det til voldsomme demonstrationer.

Denne kraftige reaktion var en stor overraskelse for den amerikanske regering og kongres. Det stod pludselig klart, at de latinamerikanske lande ikke var nær så pålidelige forbundsfæller, som man havde forestillet sig i USA. Nixon betonede selv efter sin hjemkomst, at USA ikke fortsat kunne yde en helt ukritisk støtte til de gamle diktaturer. Det var et udtryk for den samme indstilling, at kongressen i 1959 vedtog at lægge loft over bevillingerne til militærhjælp til Latinamerika. Man fandt i kongressen, at disse bevillinger ikke stod i et rimeligt forhold til de beskedne forsvarsopgaver, de latinamerikanske landes militær havde, og kun kunne være egnet til at fremme militære kup og diktatoriske regimer. Samtidig føjedes den bestemmelse til Mutual Security Act, der var grundlaget for bevillingerne, at »krav om indre sikkerhed kan ikke være basis for militærbevillinger til de latinamerikanske lande«.

Også på andre punkter fandt en omlægning af USAs politik over for Latinamerika sted. I august 1958 fremsatte den brasilianske præsident Juscelino Kubitschek en stort anlagt plan for den økonomiske udvikling af Latinamerika, den såkaldte »Operation Pan-Americana«. Selv om USA var meget tilbageholdende over for flere punkter i denne plan, viste udenrigsministermødet i Washington i november 1958, at USA var mere villig end hidtil til at støtte den økonomiske udvikling af Latinamerika, og Kubitschecks plan blev medvirkende til oprettelsen af den Interamerikanske Udviklingsbank det følgende år.

Den sympati, Fidel Castros nye styre på Cuba mødte i de latinamerikanske lande og den valne holdning, mange af regeringerne indtog i kampen mellem USA og Castro, understregede klart, i hvilken grad USAs indflydelse i hele området var truet. Det måtte i denne situation være af-

gørende for USA at afhjælpe de sociale spændinger, som man mente var en væsentlig grund til sympatien for Castro og til den antiamerikanske indstilling. Ved den økonomiske konference under Organisationen af Amerikanske Stater i Bogotá i september 1960 drøftedes derfor i særlig grad de sociale problemer, der var knyttet til den økonomiske udvikling af Latinamerika. Den amerikanske regering lovede at stille 500 mill. $ til rådighed for fremme af boligbyggeri, nedbringelse af analfabetismen, sygdomsbekæmpelse og lignende sociale formål. Til gengæld gav de latinamerikanske modtagerlande løfte om at medvirke ved afhjælpningen af de sociale problemer, først og fremmest ved gennemførelse af jord- og skattereformer. Det var dette løfte fra amerikansk side, Kennedy indfriede ved forslaget om fremskridtsalliancen.

PUNTA DEL ESTE MØDET I AUGUST 1961

Det næste skridt blev nu forelæggelsen af den amerikanske plan for de latinamerikanske lande. Dette skete på den økonomiske konference under OAS i Punta del Este, Uruguay i august 1961. Her gennemgik den amerikanske finansminister C. Douglas Dillon alliancens mål og forudsætninger, stort set efter de linier, Kennedy havde ridset op i marts. Desuden kom han nærmere ind på størrelsen af den bistand, man fra den amerikanske regerings side tænkte sig. Over de 10 år, alliancen skulle virke, regnede den amerikanske regering med at yde i alt 11 milliarder $ i bistand, mens man skønnede at privat amerikansk kapital ville investere ca. 3 mld. $, Verdensbanken, den Interamerikanske Udviklingsbank og andre internationale organisationer 3 mld. $, og at endelig andre 3 mld. $ ville komme fra Europa og Japan. Disse 20 mld. $ ville dog, fremhævede Dillon ved en senere lejlighed, kun udgøre en femtedel af de investeringer, der var nødvendige, for at alliancen kunne nå sine mål. Resten, altså 80 mld. $, måtte komme fra offentlige og private kilder i de latinamerikanske lande selv.

Dillons redegørelse blev hilst med tilfredshed af de fleste af mødedeltagerne, om end i visse tilfælde med lidt bedske tilføjelser. Præsidenten for Uruguays nationale exekutivråd, Eduardo Víctor Haedo, udtalte således, at »aldrig før har ansvarligheden hos de store stater, hvis rigdom så ofte er blevet bygget op på grundlag af de underudviklede landes fattigdom, været så klar og konkret«.

Derimod angreb den cubanske delegationsleder, industriminister Ernesto Guevara, i sit indlæg alliancen på dens mest sårbare punkt. Han understregede Cubas alvorlige håb om, at alliancen ville afhjælpe de latinamerikanske landes fattigdom, men kom derefter ind på USAs motiver bag skabelsen af alliancen. De var rent politiske, hævdede han, og var rettet mod det eksempel, Cuba nu havde givet alle latinamerikanske lande på, hvorledes de sociale og økonomiske problemer kunne gribes an.

Guevaras skarpe indlæg fik ingen direkte betydning for det videre arbejde på mødet. Det var meget omtalelige problemer, han havde draget frem, og der var blandt de latinamerikanske regeringer en stærk trang til at skyde hele Cuba-spørgsmålet til side som et anliggende alene mellem Cuba og USA. Kun den brasilianske finansminister Clemente Mariani gav nogen støtte til Guevara og prøvede endog i sidste øjeblik at få Cuba med i alliancen.

I stedet koncentreredes arbejdet om de praktiske detaljer. Langt det vigtigste spørgsmål var, hvorledes bistanden skulle fordeles. Det var USAs standpunkt, at bistandsprojekterne skulle indgå i det enkelte lands økonomiske planlægning, og man tænkte sig derfor, at der skulle oprettes en kommission af »syv vise mænd«, der ved ønsker om bistand skulle godkende det pågældende lands udviklingsplan. De større latinamerikanske lande (Mexico, Argentina og Brasilien) var utilbøjelige til at acceptere denne fremgangsmåde. Den berørte alt for meget hele det kritiske problem om deres selvstændighed over for USA, og de ønskede ikke, at bistand til enkelte projekter skulle være afhængig af hele deres økonomiske politik. På den anden side stod flere af de mindre lande (ledet af Uruguay, Ecuador og Bolivia) betydelig nærmere ved det amerikanske standpunkt, som de mente ville give dem mulighed for at få større andel i bistandsmidlerne.

Resultatet blev et kompromis, idet der oprettedes et råd af »ni vise mænd«. Enhver latinamerikansk regering kan forelægge sin udviklingsplan for en ad-hoc komité, bestående af højst tre medlemmer af de »vise mænd«s råd og et tilsvarende antal eksperter uden for rådet. En sådan komité kan give en bedømmelse af den økonomiske plan, men dens anvisninger er ikke bindende. På den anden side giver komiteens almindelige prestige og støtten fra USAs regering og de forskellige internationale organer, der står bag, alligevel dens henstillinger nogen vægt.

Efter at dette vigtige punkt var blevet afgjort, var der ingen større vanskeligheder med at blive enige om de øvrige punkter i alliancen, og denne blev da endeligt vedtaget den 17. august 1961 af alle landene med undtagelse af Cuba.

Som fremskridtsalliancen tog sig ud her på mødet i Punta del Este, repræsenterede den et vidtgående initiativ fra USAs side til imødekommelse af Latinamerikas ønsker. Først og fremmest betød den en forøgelse af USAs bistand til Latinamerika. De latinamerikanske lande havde ofte fremhævet, at de ikke havde fået nogen rimelig andel i de vældige summer, USA i efterkrigstiden havde ydet i økonomisk og teknisk bistand til udviklingslandene. Noget var der utvivlsomt herom. I den »kolde krig« havde der været mange andre områder, som i langt højere grad havde tiltrukket sig den amerikanske regerings interesse, og mellem 1945 og 1960 havde

Latinamerika kun modtaget ca. 6,5 % af USAs samlede økonomiske bistand. Derimod havde den amerikanske regering søgt at fremme den private amerikanske investering i Latinamerika. Denne politik var blevet klart formuleret på den økonomiske konference under OAS i Bogotá i 1948 af daværende udenrigsminister Marshall, der udtalte, at den amerikanske regering var rede til at forøge sin bistand til Latinamerikas udvikling. »Men det er ikke muligt for regeringen at finansiere mere end en lille andel af den vældige økonomiske udvikling, der er nødvendig; den kapital, der bliver brug for i de kommende år, må komme fra private kilder, både hjemlige og udenlandske«, udtalte han.

USAs løfte om gennem fremskridtsalliancen at yde ca. 11 milliarder $ over en 10-årig periode ville medføre en 4–5 dobling af den årlige bistand, men det betød samtidig – og det var ikke mindre vigtigt – at den offentlige bistand nu skulle blive af et langt større omfang end privatinvesteringerne. Dette sidste var et punkt, der snart vakte kritik i USA selv.

Men USA lovede også at medvirke til stabilisering af priserne på Latinamerikas eksportvarer, og det gik ind for sociale reformer af ret dybtgående art. Begge dele var en ny kurs. Trods de stadig faldende råvarepriser havde USA hidtil vægret sig ved at deltage i mere generelle stabiliseringsordninger, selv om det gennem de sidste par år havde stillet sig lidt mere velvilligt over for spørgsmålet.

Med hensyn til de sociale reformer havde USAs holdning tidligere været uinteresseret eller nærmest negativ. Sådanne reformer, navnlig jord- og skattereformer, kunne nemlig let komme til at ramme amerikanske kapitalinteresser. Men den politiske aktivisering af stadig større dele af de latinamerikanske befolkninger havde betydet et voksende krav om reformer, der kunne medvirke til en udjævning af indtægtsforskellene. Skulle USA bevare nogen indflydelse i Lantinamerika, måtte det alliere sig med mere reformvenlige kræfter. Kun på denne måde var der mulighed for at modvirke den stærke anti-amerikanske indstilling.

Og når man fra amerikansk side forsigtigt antydede det ønskelige i, at de latinamerikanske lande beskar deres militærbudgetter, var dette i virkeligheden et skridt i den samme retning.

UDENRIGSMINISTERMØDET I JANUAR 1962

På mødet i Punta del Este vedtoges samtidig med fremskridtsalliancen en »deklaration til de amerikanske folk«, hvori det bl. a. hed, at »fremskridtsalliancen hviler på det fundamentale princip, at det repræsentative demokrati bedst tilfredsstiller menneskers ønsker og håb«.

Fra USAs side var hensigten med denne udtalelse for det første at understrege en ny politik over for de latinamerikanske lande. Det skulle være

klart, at USA nu ikke længere støttede militærdiktaturer. For det andet havde udtalelsen naturligvis en direkte adresse til Castros Cuba. Gennem de følgende måneder – dvs. efteråret 1961 – søgte USA, navnlig støttet af Colombia, Venezuela og de centralamerikanske republikker, at få de latinamerikanske lande med på mere effektive foranstaltninger imod Cuba. Disse bestræbelser kulminerede i udenrigsministermødet i Punta del Este i januar 1962.

USA havde her lagt linien hårdt op, og udenrigsminister Dean Rusk udtalte inden mødet, at kollektive sanktioner mod Cuba ville blive det sandsynlige resultat. Dette blev dog ingenlunde tilfældet. Mens en række af de latinamerikanske lande støttede USA – mere eller mindre ivrigt – samlede modstanden sig i den såkaldte »bløde« gruppe, bestående af Argentina, Bolivia, Brasilien, Chile, Ecuador og Mexico. For den »bløde« gruppe blev debatten om Cuba et spørgsmål om ikke-indblanding og selvbestemmelsesret, altid et ømt punkt i forholdet USA-Latinamerika. Vedtagelse af egentlige sanktioner mod Cuba var i denne situation helt umulig. Det ville medføre en sprængning af samarbejdet inden for OAS og ville have lagt hovedansvaret for denne sprængning på USA. Derfor måtte USA nøjes med at stille forslag om, at Cuba blev udstødt af OAS, men selv denne stærkt beskårne resolution blev kun vedtaget med 14 stemmer, mens Cuba stemte imod og den »bløde« gruppe afholdt sig fra at stemme.

Den »bløde« gruppe svækkedes dog i de følgende måneder. Allerede i februar måtte den argentinske regering træde op bag den amerikanske politik, for så vidt som den måtte afbryde den diplomatiske forbindelse med Cuba. Dette skridt blev dog nærmest til skade for USA. Afgørelsen var nemlig fremtvunget af det argentinske militær, der frygtede en beskæring af de amerikanske bevillinger, og Frondizis afbøjning for militærets pres svækkede hans indrepolitiske stilling stærkt.

Også i Ecuador gav Cuba-spørgsmålet anledning til en alvorlig krise. Her var Carlos Julio Arosemena blevet præsident i november 1961, støttet af alle politiske grupper, men hans fastholden ved en »uafhængig« Cubapolitik førte i februar-marts til en sprængning af det politiske samarbejde mellem højre- og venstre-grupperne. Ligesom i Argentina blev det her militæret, der i begyndelsen af april gennemtvang afbrydelsen af den diplomatiske forbindelse med Cuba. Der var herefter kun fem latinamerikanske lande, der havde diplomatisk forbindelse med Cuba, nemlig Brasilien, Bolivia, Chile, Mexico og Uruguay.

USA OG LATINAMERIKANSKE MILITÆRKUP

I marts 1962 afholdtes der valg i Argentina om halvdelen af deputeretkammerets pladser og 14 provinsguvernørposter. Valgets udfald var imødeset med stor spænding. Trods stærk modstand – navnlig fra militærets side

– havde Frondizi nemlig tilladt peronistiske partier at opstille kandidater, idet han regnede med at kunne sprænge den store blok af vælgere, som Perón hidtil havde kontrolleret.

Valget blev imidlertid en overvældende sejr for de peronistiske partier, der fik omkring 35 % af alle afgivne stemmer. Denne situation fandt det argentinske militær helt uacceptabel – det greb ind, afsatte Frondizi, erklærede valget ugyldigt og indsatte en ny regering.

Militærets indgriben og annullering af valget stillede USA i en vanskelig situation. Der var jo tale om et klart brud på de demokratiske principper, fremskridtsalliancen forudsatte, og kuppet var tilmed gået ud over et ret USA-venligt styre. Men hvis USA på den anden side nægtede at anerkende den nye militærstøttede regering, ville peronisterne blive yderligere styrket. Set fra USAs side kunne dette kun gøre ondt værre, og den amerikanske regering valgte derfor at anerkende den nye regering. Men det kunne ikke skjules, at der hermed var slået et alvorligt skår i opfattelsen af fremskridtsalliancens politiske målsætning.

Næppe var den argentinske krise overstået, før en ny opstod i Peru. Her blev der i juni afholdt præsidentvalg, men ingen af de tre kandidater opnåede en tredjedel af stemmerne, hvorfor kongressen ifølge forfatningen skulle udpege en af dem til præsident. Da det så ud til, at valget ville falde på den gamle APRA-leder Haya della Torre, som det peruanske militær altid har betragtet som sin hovedmodstander, gennemførtes et kup. USA reagerede omgående ved afbrydelse af al økonomisk og militær bistand og ved hjemkaldelse af sin ambassadør. Nu skulle det slås fast, at fremskridtsalliancen kun støttede demokratisk valgte regeringer.

Men også her kom USA imidlertid til kort. Det viste sig, at de fleste politiske partier i Peru accepteret kuppet, og en række latinamerikanske lande anerkendte også hurtigt det nye militærstyre. Efter en måneds tøven måtte USA da også bekvemme sig til at anerkende styret. Ved en skæbnens ironi skete dette den 17. august, netop årsdagen for fremskridtsalliancens vedtagelse.

Rækken af militærkup fulgtes i marts 1963 op i Guatemala. Som i Peru var årsagen, at en »uønsket« person så ud til at skulle blive præsident ved det kommende valg i december. Det var Juan José Arévalo, der som præsident 1945–51 havde gennemført en række vigtige sociale reformer og modarbejdet afhængigheden af USA. Selv om han nu indtog en ret moderat standpunkt og både erklærede sin støtte til fremskridtsalliancen og ytrede en stærk kritik af Castros styre på Cuba, fandt militæret ham så farlig, at det i forståelse med præsident Ydígoras gennemførte et kup. Også dette har USA accepteret efter et vagt løfte fra den nye militærregering om at genindføre de forfatningsmæssige rettigheder, »når landet er i stand til det«.

Endelig gav militæret i Ecuador i juli 1963 den stadig svagere Arosemena-regering dødsstødet. Kuppet fandt sted i forståelse med politiske partier fra både højre og centrum, og det vil formentlig hurtigt blive anerkendt af USA.

Således har USA siden alliancens ikrafttræden adskillige gange måttet fire på princippet om at fremme demokratiske styreformer i Latinamerika. Det paradoksale i situationen er, at i hvert fald kuppene i Peru og Guatemala var rettet mod personer, som netop ville gennemføre reformer af den art, alliancen kræver.

CUBA-KRISEN OG DENS FØLGER

Udenrigsministermødet i Punta del Esta i januar 1962 havde vist, at de latinamerikanske lande ikke uden videre lod sig »købe« af fremskridtsalliancens løfter til at støtte USAs Cubapolitik. Selv da spændingen mellem USA og Cuba eksploderede i krisen i oktober måned, var den latinamerikanske tilslutning til den amerikanske politik ikke ganske ubetinget. Da USA havde erklæret sin blokade – det skete d. 23. oktober – indkaldtes OAS' råd og fik forelagt et amerikansk resolutionsforslag. Selv om alle latinamerikanske lande fandt blokaden berettiget, var enkelte lande fra den »bløde« gruppe alligevel forbeholdne. Brasilien og Mexico nægtede at tage stilling til resolutionsforslaget under ét og forlangte hvert enkelt punkt sat til afstemning for sig. Af de to afgørende punkter omhandlede det første nedtagning og fjernelse af alle offensive våben på Cuba, og dette vedtoges énstemmigt. I det andet punkt hed det, at medlemslandene skulle benytte alle midler, herunder anvendelse af væbnet magt, for at sikre, at den cubanske regering ikke fremtidigt modtog sovjetrussiske våben, der kunne true kontinentets fred og sikkerhed. Selv om også dette, mere vidtrækkende og aggressive, punkt blev vedtaget, er det værd at bemærke, at både Brasilien, Bolivia og Mexico afholdt sig fra at stemme.

På den anden side var der også en række af landene, der klart stillede sig på USAs side. Venezuela, de centralamerikanske republikker, Haiti og den Dominikanske republik tilbød at stille havne og flyvepladser til rådighed og Argentina sendte endda to destroyere, som skulle medvirke ved blokaden.

Cubakrisen afslørede og uddybede således væsentlige modsætninger, som allerede var kommet frem i debatten om Cubas udstødelse af OAS. Det var ikke blot modsætninger mellem USA og de latinamerikanske lande, men også mellem disse indbyrdes. Den »bløde« gruppe – anført af Brasilien – ønskede først og fremmest at undgå, at Latinamerika skulle blive draget ind i en stormagtskonflikt, og den var betænkelig ved den styrkelse af USAs muligheder, blokaden indebar. De »hårde« lande støttede

USA, fordi de regnede med, at en tilintetgørelse af Castros styre også ville svække de venstreorienterede oppositionsgrupper i deres egne lande.

Den »hårde« gruppe er stadig ivrig for, at USA skal »gøre noget« i Cubasagen. Det kom bl. a. frem, da Kennedy i marts 1963 mødtes med de centralamerikanske præsidenter i San José i Costa Rica. Kennedys hensigt med konferencen var at støtte Centralamerikas økonomiske integration som et led i områdets økonomiske udvikling. Flere af de centralamerikanske præsidenter var imidlertid meget mere interesseret i at høre, hvad han ville sige om Cuba, og det var dem en skuffelse, at Kennedy ikke forberedte videre skridt.

Man må således sammenfattende sige, at fremskridtsalliancen i de to år den har virket, ikke har formået at skabe det grundlag for en ny amerikansk politik over for Latinamerika, som var tilsigtet. Den har ikke forhindret, at USA anerkendte nye militærregeringer – modstræbende ganske vist – og den har heller ikke formået at skabe den ønskede samling omkring USAs største problem i Latinamerika – Castros Cuba.

MODSTAND MOD ALLIANCEN I USA

I maj 1961 søgte præsident Kennedy kongressen om, at henved 2 milliarder $ blev flyttet fra militær til økonomisk bistand, og han fremhævede, at »militære pagter hjælper ikke lande, hvis sociale uretfærdighed og økonomiske kaos opfordrer til oprør, infiltration og revolution«. Dette var i bedste overensstemmelse med de tanker, der lå bag den netop foreslåede fremskridtsalliance. Men disse tanker deltes ikke af alle.

Allerede måneden efter blev bevillingerne til militær hjælp til Latinamerika således forøget, og argumentet var det velkendte, at svage latinamerikanske regeringer truedes af kommunistiske grupper.

Krisen omkring udenrigsministermødet i Punta del Este, hvor USA følte sig svigtet af den »bløde« gruppe af latinamerikanske stater, rejste atter spørgsmålet om militærbevillinger. Det blev påpeget, at USA havde fået støtte fra lande som Venezuela og Peru, der havde fået forholdsvis meget militær hjælp, og at omvendt lande fra den »bløde« gruppe som Mexico og Chile kun havde fået ringe militær bistand, men derimod meget økonomisk hjælp. Det måtte forekomme betænkeligt at nedskære militærhjælpen, når det tilsyneladende var den, der gav forbundsfæller. Et karakteristisk udtryk for dette synspunkt var senator Margaret Smiths rapport i marts 1962 efter en rejse i nogle latinamerikanske lande. Hun udtalte her bl. a., at USAs bedste venner i Latinamerika var og blev de militære styrker, og at disse også var de mest effektive modstandere af kommunismen.

Dette var velkendte toner fra USAs Latinamerika-politik i 1950'erne, og de havde langt fra tabt deres tiltrækning. Der er ingen tvivl om, at

stærke kredse inden for det amerikanske militær stadig ser kommunistisk infiltration bag alle former for social uro i Latinamerika og modarbejder den nye politik, fremskridtsalliancen er et udtryk for. Det loft, der i 1959 blev lagt over militærbevillinger til Latinamerika, er for længst sprængt, og bestemmelsen om, at krav om indre sikkerhed ikke kan være basis for militærhjælp, er ligeledes blevet udhulet. Latinamerikanske officerer trænes nu i anti-guerilla krigsførelse både i Panama Kanalzonen og i USA selv.

Også fra anden side er Kennedy-regeringens nye politik blevet mødt med betænkelighed. Det er fra de amerikanske forretningsinteresser. Latinamerika er et vigtigt område for den private investering. Der var i 1950' erne gode investerings- og fortjenstmuligheder, og de direkte investeringer af privat amerikansk kapital voksede fra 1950 til 1959 fra ca. 4,5 milliarder $ til ca. 9 milliarder $.

Men gennem de senere år er investeringsklimaet blevet mindre gunstigt. Som tidligere nævnt blev beskatningen af de amerikanske virksomheder sat op i flere lande, og eksproprieringer fandt sted. Dette i forbindelse med den stigende anti-amerikanisme i almindelighed medførte, at nyinvesteringerne faldt. I 1957 nyinvesteredes således ikke mindre end 1200 mill. $ – dette var ganske vist også helt exceptionelt – men i 1961 kun 140 mill. $ og i 1962 prakisk taget intet.

Det kan under disse forhold ikke undre, at de amerikanske forretningskredse aldeles ikke sympatiserede med Kennedys ønske om at støtte mere reformvenlige politiske partier i Latinamerika. Det var jo netop disse partier, der havde medvirket til at gøre investeringsklimaet mindre gunstigt.

Nationaliseringen af et amerikansk telefonselskab i den brasilianske stat Sao Paolo i februar 1962 blev årsagen til, at loven om bistand til udviklingslandene – meget imod regeringens ønske – fik indføjet den bestemmelse, at bistand skulle standses til ethvert land, der eksproprierede amerikansk ejendom uden øjeblikkelig erstatning i fri konvertibel valuta eller som indførte diskriminerende beskatning af amerikanske virksomheder.

Den amerikanske forretningsverdens syn på alliancen er klart kommet frem i en betænkning, der i februar 1963 blev afgivet af en komité, som handelsministeriet havde nedsat med den opgave at undersøge mulighederne for privat investering. Her fremhævedes det, at alliancen kun kunne lykkes, hvis bistanden var medvirkende til at forøge den private investering, og hvis de latinamerikanske modtagerlande gennemførte foranstaltninger, der var tiltrækkende for privatkapitalen. En mindretalsudtalelse fra repræsentanterne for to store banker og for Standard Oil gik videre endnu, idet den hævdede, at bistand fra regering til regering ikke var tilstrækkeligt, men at den private kapital måtte være hele grundlaget for alliancen. De ønskede derfor, at den amerikanske regering skulle tilbageholde bistand til lande, der ikke var villige til at gennemføre tilfredsstillende vilkår for den

private investering. Man skulle med andre ord anvende alliancens midler som en pression for at opnå det væsentlige – nemlig gunstige investeringsmuligheder.

Det kan jo ikke nægtes, at disse synspunkter er både klare og konsekvente, men de harmonerer ikke rigtig med alliancens oprindelige krav om økonomisk planlægning og sociale reformer. På den anden side står den amerikanske regering ikke stærkt over for kritikken, fordi alliancen hidtil kun har bragt ganske beskedne resultater, både økonomisk og politisk. Kravet om større hensyntagen til private investeringsinteresser bringes derfor frem med stadig større styrke. Senest – og mest betydningsfuldt – er det sket i den såkaldte Clay-rapport fra marts 1963 om amerikansk bistand til udviklingslandene. Rapporten giver ganske vist en forbeholden tilslutning til USAs bistandspolitik, men den understreger kraftigt betydningen af den private sektors medvirken. Specielt om Latinamerika siges det, at staterne her »må opmuntres til at se deres grundlæggende valg mellem totalitære, ineffektive, statskontrollerede samfund og politisk og økonomisk friere systemer«. I sit forslag til udlandsbevillinger var Kennedy stærkt påvirket af denne rapport, og han fremhævede, at økonomisk og social udvikling ikke kunne skabes alene af regeringsorganer, men at »den effektive medvirken af dygtige amerikanske forretningsfolk, særlig i samarbejde med private interesser i udviklingslandene selv« var afgørende.

Det er således tydeligt, at regeringen er i retræten over for forretningsinteressernes krav. Den ændrede linie i den amerikanske bistandspolitik er imidlertid en vanskelighed i samarbejdet med de latinamerikanske lande, hvor man langt fra deler Clay-rapportens synspunkter.

BETÆNKELIGHEDER I LATINAMERIKA OVER FOR ALLIANCEN

Alliancen er af de fleste latinamerikanske lande blevet mødt med en temmelig forbeholden indstilling eller endda direkte modvilje. Der er mange årsager hertil.

For det første er alliancen i alt væsentligt et program for amerikansk bistand til Latinamerika. Selv om visse midler fordeles gennem den Interamerikanske Udviklingsbank, i hvis ledelse latinamerikanere spiller en stor rolle, administreres dog langt den overvejende del gennem Agency for International Development som en del af det ordinære amerikanske bistandsprogram. Med den stærke anti-amerikanisme, der hersker i de fleste latinamerikanske lande, er det helt umuligt for en regering at modtage bistand under alliancen uden samtidig at fastslå sin uafhængighed over for USA.

Et karakteristisk eksempel på hele denne problemstilling har man i den brasilianske præsident João Goularts forhandlinger med den amerikanske regering i april 1962. Goulart udtalte her bl. a., at hvis der ikke skulle

opstå uovervindelige vanskeligheder, måtte fremskridtsalliancen først og fremmest virke i en atmosfære af tillid og gensidig respekt. Bag denne udtalelse lå i realiteten en afvisning af de betingelser, USA havde stillet for at yde et større lån til udvikling af kriseområdet i Nordøst-Brasilien. Forhandlinger herom havde stået på et halvt års tid, og den amerikanske regering havde krævet forskellige former for kontrol med anvendelsen af midlerne. I denne situation var det afgørende for Goulart på den ene side at afvise de amerikanske krav om »indblanding«, men på den anden side at undgå, at låne-tilbudet blev trukket tilbage. Begge dele ville svække hans i forvejen usikre indrepolitiske stilling.

Efter at Goulart i løbet af vinteren kom til at sidde mere sikkert, har han derimod været villig til at acceptere endog temmelig strenge kontrolkrav fra USAs side, som det viste sig ved afsluttelsen af en stor låne-aftale i marts 1963.

Den politiske situation i Chile er et andet eksempel på de problemer, der knytter sig til de latinamerikanske landes forhold til USA og fremskridtsalliancen. Siden 1958 har landet haft en samlingsregering af konservative og centrumspartier. Valget i foråret 1961 styrkede imidlertid oppositionspartierne Den Socialistiske Folkefront (FRAP) og det venstreorienterede Kristelig-Demokratiske Parti (PDC). FRAP har siden arbejdet på et samarbejde med PDC med henblik på at opstille en fælles kandidat til præsidentvalget i 1964. En sådan fælleskandidat ville have store chancer for at blive valgt. Der har imidlertid været mange vanskeligheder med at få samarbejdet mellem FRAP og PDC i stand, og i denne situation ville en klar pro-amerikansk politik fra regeringens side netop kunne blive det, samarbejdet kunne bygges på. Chiles forsigtige holdning over for USA, bl. a. i Cuba-spørgsmålet, har sin forklaring heri.

Nødvendigheden af – eller ønsket om – at demonstrere selvstændighed over for USA er én årsag til den lidt valne indstilling over for fremskridtsalliancen. En anden betænkelighed er, at alliancen i høj grad lægger vægt på bistand til projekter af social karakter i stedet for at angribe et helt andet problem, nemlig udenrigshandelen.

Latinamerika eksporterer ganske overvejende landbrugsprodukter og råvarer. Men desuden er det et fundamentalt træk i eksportstrukturen, at det enkelte land er ganske afhængig af eksport af ganske få råvarer, sådan som nedenstående tabel viser:

Forskellige varers andel i de latinamerikanske landes export 1960.

land	varer	de nævnte varers andel i exporten (%)
Argentina	korn, kød, uld	57
Bolivia	tin	65
Brasilien	kaffe	56
Chile (1959)	kobber	69
Colombia	kaffe, olie	88
Costa Rica	kaffe, bananer	82
Cuba (1959)	sukker	76
Dominikanske republik	sukker, kakao, kaffe	77
Ecuador	bananer, kakao	88
Guatamala	kaffe, bananer	90
Haiti	kaffe	75
Honduras (1959)	bananer, kaffe	70
Mexico	kaffe, bomuld	37
Nicaragua	kaffe, bomuld	72
Panama	bananer	72
Paraguay	kød, træprodukter	48
Peru	kobber, bomuld, sukker	37
Salvador	kaffe, bomuld	86
Uruguay (1959)	uld, kød, huder	86
Venezuela	olie	91
Latinamerika	olie, kaffe, sukker	56

Kilde: Revue économique et sociale, Lausanne, febr. 1962, s. 169.

Ganske kort kan man sige, at denne struktur gør eksportindtægterne – og hermed importmulighederne – stærkt svingende. Det indvirker igen på den økonomiske udvikling, der er helt afhængig af importmulighederne. Hertil kommer et andet forhold. En væsentlig del af statsindtægterne (ifølge beregninger af ECLA mellem 30 % og 60 % i hovedparten af landene) hidrører fra skatter og afgifter på udenrigshandelen, således at også statsbudgettet bliver afhængigt af de svingende eksportindtægter.

Problemerne omkring udenrigshandelen er blevet forstærket gennem de senere år på grund af den meget ugunstige udvikling af bytteforholdet mellem eksport- og importvarerne. En sikring af nogenlunde stabile priser på eksportvarerne er derfor af fundamental betydning for de latinamerikanske lande. Selv om fremskridtsalliancen forudser sådanne stabiliseringsordninger, har USA været meget tilbageholdende på dette punkt, og det

Bytteforholdet i Latinamerikas udenrigshandel.

1951	1954	1955	1956	1957	1958	1959	1960
100	109	99	94	92	88	84	83

Kilde: Revue économique et sociale, Lausanne, febr. 1962, s. 71.

har vakt utilfredshed i Latinamerika. Det eneste, der foreløbig er opnået, er en international kaffeaftale i august 1962, men den var under forberedelse allerede inden alliancen trådte i kraft.

ALLIANCENS REFORMKRAV

En afgørende prøve på de latinamerikanske landes forhold til alliancen har været deres stilling til indre reformer. Kravet om reformer er først og fremmest begrundet i ønsket om en mere ligelig fordeling af indkomsterne og af indkomststigningerne. På dette område er der meget at gøre. Den mexikanske økonom I. M. de Navarrete anstillede for nogle år siden en undersøgelse over fordelingen af indkomsterne i Mexico i 1950 og 1957. Hovedresultatet af hendes undersøgelse fremgår af nedenstående tabel:

Fordeling af den personlige indkomst i Mexico på familier, 1950 og 1957.

Antal familier (%)	Gennemsn. mdl. indkomst i 1957-priser (pesos)		1950		1957	
	1950	1957	procent af total-indkomst	akkumu-lerede procenter	procent af total-indokmst	akkumu-lerede procenter
10	247	192	2.7	2.7	1.7	1.7
10	311	304	3.4	6.1	2.7	4.4
10	348	350	3.8	9.9	3.1	7.5
10	403	429	4.4	14.3	3.8	11.3
10	440	485	4.8	19.1	4.3	15.6
10	504	632	5.5	24.6	5.6	21.2
10	641	835	7.0	31.6	7.4	28.6
10	788	1128	8.6	40.2	10.0	38.6
10	989	1658	10.8	51.0	14.7	53.3
10	4607	5423	49.0	100.0	46.7	100.0
Gensnt. mdl. indkomst	916	1128				

Kilde: I. M. de Navarrete: La distribución del ingreso y el desarrollo económico de Mexico, Mexico D. F., 1960, s. 85.

Tabellen viser for det første en meget stærk koncentration af indkomsterne, idet 10 % af familierne har omtrent halvdelen af den samlede indkomst, medens omvendt halvdelen af familierne kun har 15–20 % af indkomstmassen. For det andet viser udviklingen fra 1950 til 1957 et ganske klart træk. Gennemsnitsindkomsten steg i denne periode med ca. 23 %, men denne stigning falder praktisk talt udelukkende på de øvre indtægtsgrupper. I de nedre grupper er indkomsterne nærmest uforandret, og de to laveste grupper har endda en mindre månedlig indkomst i 1957 end i 1950.

Under den stærke økonomiske ekspansion, Mexico gennemgik i 1950'erne, var afstanden mellem rig og fattig med andre ord blevet endnu større end tidligere. Hvorledes forholdene stiller sig i andre lande, har man ikke nøjere kendskab til, men der er intet, der tyder på, at de skulle være bedre. Størsteparten af de latinamerikanske befolkninger har ikke mærket noget til økonomisk fremgang.

For USA måtte det være nærliggende at sætte dette forhold i forbindelse med den stigende sociale uro og politiske spænding i Latinamerika, og det blev derfor et afgørende krav i fremskridtsalliancen, at der gennemførtes reformer, som kunne sikre en mere ligelig indkomstfordeling.

Der var særlig to områder, hvor reformer fandtes påkrævet. Det første var jordbesiddelsen. Hovedparten af Latinamerikas landbrugsjord ejes af storgodser, og koncentrationen i jordbesiddelsen er større end i nogen anden verdensdel. Ved siden af disse storgodser, der for det meste drives ganske extensivt, findes utallige småbrug, hvis brugere har en meget lav levestandard og praktisk talt ingen mulighed for at forbedre den. Med den centrale placering, landbruget har i Latinamerika, er jordreformer en væsentlig forudsætning for en forbedring af befolkningens levestandard.

Anslået fordeling af jordbrug i Latinamerika, omkr. 1950.

brugsstørrelse ha	antal brug %	areal %
0– 20	72.6	3.7
20– 100	18.0	8.4
100–1000	7.9	23.0
over 1000	1.5	64.9
	100.0	100.0

Kilde: A. O. Hirschman: Latin American Issues, 1961, s. 165.

Det andet område er beskatningen. Indkomstbeskatningen er en relativ lille del af skatteindtægterne, men desuden er progressionen i de fleste lande ganske svag, og skatteunddragelse er let. Også her måtte reformer kunne medvirke til en indkomstudjævning.

REFORMKRAVENES SKÆBNE

Der er da også i forskellige af landene fremkommet adskillige reformforslag. Men i realitetsbehandlingen af forslagene er det lykkedes de konservative kræfter at sætte en stærk bremse på, således at mange forslag slet ikke er blevet ført ud i livet, mens andre er blevet stærkt beskåret, inden de blev vedtaget. Et par eksempler kan belyse problemerne.

Colombia er et af de lande, USA satte størst forhåbning til ved gen-

nemførelsen af alliancen. Som det første land forelagde Colombia en 10-årig udviklingsplan, der fik en meget positiv modtagelse af alliancens »vise mænd«. Samtidig er en lov om jordreform blevet vedtaget, og den vandt også stor anerkendelse. Men sidste sommer, inden de nye foranstaltninger kunne begynde at virke, trådte deres ophavsmand, den liberale præsident Lleras Camargo tilbage og blev afløst af den konservative Guillermo Léon Valencia. Hermed gik reformarbejdet i stå, og jordreformen er aldrig blevet realiseret.

Også Chile har påbegyndt reformer. Under indtryk af oppositionens styrkelse ved valgene i foråret 1961 blev et jordreformforslag fremlagt. Behandlingen i kongressens to kamre blev imidlertid trukket ud meget længe, og da jordreformen endelig blev vedtaget i august 1962, var der blevet tilføjet så mange dispensationsordninger, at lovens betydning er blevet ringe. En skattereform er det gået på samme måde. Alliancens »vise mænd« udtalte sig da også med stort forbehold om de chilenske love, som de ikke fandt effektive nok.

Flere centralamerikanske republikker har prøvet at gennemføre reformer, men det har rejst en kraftig reaktion. I El Salvador gennemførtes således en ny skattelov omtrent samtidig med, at fremskridtsalliancen trådte i kraft. Loven affødte stærke protester, især fra kaffeplantageejerne, som hævdede, at alliancens krav om reformer var indblanding i landets indre anliggender – et argument, der også er brugt i andre lande. Allerede få måneder senere måtte regeringen da lempe skatteloven.

Eksempler på sådanne udvandede reformer kunne der nævnes mange flere af. Selv om der i enkelte lande er gjort en vis begyndelse, må man som helhed sige, at alliancens krav om reformer ikke er blevet imødekommet.

Spørger man om årsagen hertil, kan det vel siges, at USA med alliancen har prøvet at frigøre sig fra sin traditionelle forbindelse med de konservative grupper og har søgt at appellere til den stadig større »middelstand«. Det har støttet middelstandspartier som de liberale i Colombia, den demokratiske aktion i Venezuela, apra-partiet i Peru og den nationalrevolutionære bevægelse i Bolivia, selv om flere af disse partier ikke har været særlig USA-venlige. Ved kravet om reformer håbede man utvivlsomt fra USAs side at imødekomme ønsker fra denne »middelstand«.

Det er også rigtigt, at middelstandspartierne tidligere gik stærkt ind for reformer af samme art som dem, fremskridtsalliancen nu forlanger. Men gennem de seneste år er disse partier blevet væsentlig mere konservative. De har fået andel i regeringsmagten, og middelstanden har også på mange andre områder fået andel i den gamle overklasses privilegier, og det har kølnet reformiveren betydeligt af. Det er derfor en misforståelse at tro, at modstanden mod reformerne er begrænset til en fåtallig overklasse af gods-

ejere, den rækker langt ind i den såkaldte middelstand. Dette er også forklaringen på, at reformbestræbelserne har kunnet bremses så effektivt som tilfældet har været.

Der er således ikke meget tilbage af den optimisme, der gjorde sig gældende ved alliancens vedtagelse for to år siden. I USA er den blevet mødt med en stigende skepsis og kritik, som regeringen ikke står stærkt overfor. De latinamerikanske lande har ikke været særlig villige til at acceptere de krav, alliancen stiller. Til gengæld kritiserer de alliancens struktur og ønsker bl. a. en større indflydelse på fordelingen af midlerne. Dette er blevet stærkt fremhævet af de to tidligere præsidenter, Lleras Camargo fra Colombia og Juscelino Kubitschek fra Brasilien, i deres rapporter om alliancen til OAS for nylig. De anfører, at alliancen i det væsentlige består af en række ukoordinerede, bilaterale bistandsaftaler mellem USA og de enkelte latinamerikanske lande og mener, at den herved har fået karakter af et ensidigt, politisk initiativ fra USA – en slags »neo-kolonialisme«. Derfor foreslår de oprettelse af en Interamerikansk Udviklingskommission, bestående af fem latinamerikanske repræsentanter og én fra USA, der skal lægge en samlet plan for bistandsprogrammerne. Hvorvidt USA er villig til at beskære sin indflydelse på fordelingen af midlerne, er dog ganske uklart.

Et andet afgørende punkt er spørgsmålet om offentlig contra privat virksomhed under bistandsprogrammerne. Som før nævnt er man i USA inde på en styrkelse af den private sektor, men de fleste latinamerikanske lande finder forøgelse af den offentlige sektors virksomhed langt mere nødvendig, og de støttes her ikke mindst af FNs økonomiske kommission for Latinamerika.

Meget i hele debatten er ikke nye problemer, men er simpelthen en klaring af fundamentale uoverensstemmelser mellem synspunkterne i USA og Latinamerika. De afslører, at USA med sit forsøg på en ny politik over for Latinamerika har sat sig mellem to stole. Det har stødt sine traditionelle forbundsfæller fra sig, men har ikke formået at vinde nye.

LITTERATUR

Bibliografier

Udførligst er *Handbook of Latin American Studies,* der udgives årligt af University of Florida. En værdifuld oversigt over den engelsk-sprogede litteratur, herunder også tidsskriftartikler, findes i *R. A. Humphreys: Latin American History. A Guide to the Literature in English,* London 1958.

Økonomi

Siden 1949 har ECLA, Forenede Nationers økonomiske kommission for Latinamerika udgivet *Economic Survey of Latin America,* der suppleres med *Economic Bulletin for Latin America;* foruden oversigter over den økonomiske udvikling bringes analyser af

enkeltproblemer i de latinamerikanske landes økonomi. En ret summarisk fremstilling af de økonomiske forhold er *F. Benham & H. A. Holley: A Short Introduction to the Economy of Latin America,* London 1960. *A. O. Hirschman (ed.): Latin American Issues. Essays and Comments,* New York 1961, indeholder analyser af forskellige økonomiske problemer, bl. a. inflationsproblemet, de økonomiske integrationsbestræbelser og jordreformspørgsmålet. Dette sidste behandles også i *Agrarian Reform in Latin America,* Chatham House Memoranda, nov. 1962.

Befolkningsforhold og sociale problemer

Social Change in Latin America today, New York 1960, behandler de sociale omvæltninger, bl. a. med henblik på virkningerne af den amerikanske bistand. En række befolkningsmæssige forhold omtales i *Kingsley Davis (ed.): A Crowding Hemisphere: Population Change in the Americas,* Philadelphia 1958 (Annals of the American Association of Political and Social Science, vol. 316).

Politiske forhold

Robert N. Burr (ed.): Latin America's Nationalistic Revolutions, Philadelphia 1961 (Annals of the American Academy of Political and Social Science, vol. 334) behandler de forskellige faktorer i de senere års revolutioner (fx. nationalismen, mellemklassens vækst, militærets og arbejderorganisationernes stilling). *John J. Johnson: Political Change in Latin America. The Emergence of the Middle Sectors,* Standford 1958 (Standford Studies in History, Economics and Political Science, vol. 15) påviser mellemgruppernes stigende politiske betydning siden århundredskiftet. Det meget vigtige spørgsmål om militærets stilling i den politiske udvikling behandles i *Edwin Lieuwen: Arms and Politics in Latin America,* rev. ed. New York 1961. De forskellige militærregimers fald i slutningen af 1950erne gennemgås i *Charles O. Porter & Robert J. Alexander: The Struggle for Democracy in Latin America,* New York 1961, dog ikke særlig tilfredsstillende.

Latinamerika og USA

Et standardværk er *J. Lloyd Mecham: The United States and Inter-American Security 1889–1960,* Austin 1961. De aktuelle problemer drøftes i *Adolf B. Berle: Latin America: Diplomacy and Reality,* New York 1962, som er et forsvar for den nuværende USA-politik, men med ret overfladiske vurderinger af den politiske situation i Latinamerika. Hovedafsnittet i *Herbert L. Matthews (ed.): The United States and Latin America,* red. ed. Eaglewood Cliffs 1963, er et lidt traditionelt forsvar for USAs politik over for Latinamerika siden Monroe-doktrinen, skrevet af Matthews selv.

Tidsskrifter

Hispanic American Report, der udgives månedligt af Stanford University, indeholder fortrinlige oversigter over de løbende begivenheder i alle latinamerikanske lande, baseret først og fremmest på den latinamerikanske presses oplysninger og kommentarer. *Inter-American Economic Affairs,* Washington, behandler aktuelle økonomiske og politiske problemer, men bidragene er af meget forskellig kvalitet.

FOLKEAFSTEMNINGEN OM JORDLOVENE

PALLE LOFT

Regeringens oplæg til den lovgivning, der skal sikre dansk jord på danske hænder også i et eventuelt udvidet fællesmarked, led et afgørende skibbrud ved den folkeafstemning, som fandt sted den 25. juni 1963. Ganske vist var ikke hele det samlede lovkompleks til folkeafstemning. Dels var ikke alle forslagene færdigbehandlet i folketingsudvalg, dels indeholdt flere af forslagene skattebestemmelser, som i henhold til grundloven ikke kan underkastes en afgørelse ved en folkeafstemning. Men det var fire centrale forslag i lovkomplekset, som blev afvist af et endog overraskende stort flertal af vælgerne: vigtige ændringer i naturfredningsloven, udvidet offentlig forkøbsret til ejendomme i henholdsvis landdistrikterne og byområderne og en ny lovgivning om erhvervelse af landbrugsejendomme med indførelse af bopælspligt.

Inden vi prøver på nærmere at analysere resultatet af folkeafstemningen, kan det nok være nyttigt i store træk at gennemgå de forslag, der blev sendt ud til folkeafstemning. En absolut objektiv redegørelse ville forudsætte, at man genoptrykte samtlige lovforslag, idet der blot i udvælgelsen af de spørgsmål, der omtales, kan ligge en subjektiv vurdering. I det følgende tilstræbes imidlertid den størst mulige objektivitet, idet formålet må være at give et billede af de stridsspørgsmål, som ser ud til at være blevet afgørende for udfaldet af folkeafstemningen.

NATURFREDNING

I vurderingen af ændringerne til naturfredningsloven synes der at have været størst mulighed for at nå til et kompromis i folketinget mellem de to hovedgrupper, på den ene side regeringspartierne med støtte af Socialistisk Folkeparti og på den anden side Venstre og Det konservative Folkeparti med støtte af De Uafhængige. Alle parter var nemlig enige om, at det er af betydning at sikre de danske naturværdier, som vi har fået i arv fra det foregående slægtled, og at bevare disse værdier på danske hænder.

Alle finder det også nødvendigt at sikre en planmæssig byudvikling, så tilfældighedernes lov ikke skal ødelægge værdier, som vi gerne vil bevare til kommende slægtled. Større er imidlertid uenigheden, når det gælder de veje, der skal betrædes for at nå målene. Derfor forlangte de borgerlige oppositionspartier ændringsforslagene til naturfredningsloven med ud til folkeafstemning.

Enigheden om at gennemføre en virkelig naturfredning fremgår allerede af, at naturfredningsloven ikke er af ny dato, og at den tidligere er gennemført med bred tilslutning. Naturfredningslovens oprindelse går helt tilbage til midten af 30'erne, og det er en lovgivning, som flere gange siden er blevet ændret med hensyntagen til samfundsudviklingen på forskellige områder. Nu har regeringen ønsket at tage et nyt skridt, men oppositionen gjorde under folketingsdebatterne og i kampagnen forud for folkeafstemningen gældende, at regeringen ikke blot vil fremme de angivne naturfredningsformål, men også formål af rent socialistisk karakter. Dette bestred regeringen og holdt sig til den formulering af målene, som ministeren for kulturelle anliggender, *Julius Bomholt,* angav ved forelæggelsen af ændringsforslagene i folketinget. Ministeren sagde ved denne lejlighed, at de samfundsmæssige problemer, der er en følge af den stigende befolkningstilvækst og velstand samt den forestående nærmere økonomiske forbindelse med andre europæiske lande i særlig grad er accellererede inden for de interesseområder, der varetages gennem naturfredningsloven. Der var således ved forelæggelsen et direkte sigte på muligheden for dansk medlemsskab af det europæiske fællesmarked, en mulighed, der senere blev udskudt til en mere uvis fremtid som følge af Frankrigs modstand over for Englands deltagelse i fællesmarkedet.

Den mest omstridte bestemmelse fandtes i forslagets paragraf 2. Allerede ved en lovrevision i 1959 blev der åbnet adgang for statsministeren, under hvem naturfredningsloven da sorterede, til at nedsætte særlige fredningsplansudvalg med det formål at udarbejde planer til sikring af visse områder, som i kraft af deres natur eller beliggenhed var af en sådan karakter, at det ville være af værdi at bevare dem som frie landskaber uden yderligere bebyggelse. Disse udvalg har siden virket forskellige steder i landet og har udarbejdet godkendte og tinglyste fredningsplaner for nogle af de mest truede områder. Alligevel mener mange, at fredningerne i nogle tilfælde er kommet for sent, og at en fredningsplan, hvorefter bebyggelsen kun må finde sted med fredningsplansudvalgets godkendelse, ikke yder tilstrækkelig beskyttelse. Man ønskede derfor et egentligt byggeforbud, og man ønskede, at det skulle kunne gennemføres uden erstatning. Hidtil har det været sådan, at der skulle udbetales erstatning til ejeren af jord inden for et område, for hvilket der var lagt fredningsplan, såfremt byggetilladelse blev nægtet. Men mange har den opfattelse, at dette har fået smarte

forretningsfolk til at købe jord på sådanne steder, hvorefter de har udstykket den til sommerhusgrunde, der har langt højere værdi end landbrugsjord. Når byggetilladelse så blev nægtet, kunne de offentlige kasser risikere enten at skulle betale kæmpeerstatninger eller give op over for opgaven. Det sidste blev tilfældet, og det betød, at fredningsplanen gik i stykker.

Spørgsmålet om spekulationsgevinster drøftedes allerede i 1961, da naturfredningsloven sidst ændredes, men da oppositionen ikke ville frafalde kravet om erstatning for konstateret værdinedgang, enedes man om et kompromis, hvorefter der ikke skulle ydes erstatning for tab af spekulationsgevinster. Denne bestemmelse fandt regeringen ikke mere tilstrækkelig, og man gjorde gældende, at der, som lovgivningen er udformet, fortsat har kunnet udbetales erstatning for mistet spekulationsfortjeneste.

I ændringsforslagene til paragraf 22 indførtes på denne baggrund skærpede regler for kontrol med bebyggelse i de egentlige landområder, og man ophævede den hidtidige bestemmelse om erstatning. Regeringen ville ikke, som det blev udtrykt i folketinget, give erstatning i dyre domme til en grundejer, fordi han skulle undlade dispositioner, som ud fra et alment samfundsmæssigt synspunkt ville være uheldige for det pågældende område. Det blev udtrykt på den måde, at der ikke skete indgreb i ejendomsretten, men kun en rådighedsbegrænsning, der var af generel karakter og af forholdsvis begrænset rækkevidde. Og jord i områder med fredningsplaner ville fortsat kunne benyttes til det hidtidige formål. Således kunne der efter forslaget fortsat uden tilladelse opføres bygninger til brug for driften af landbrug, skovbrug og fiskeri, og der ville såvel i landsbyer som i andre samlede bebyggelser stadig kunne bygges til den stedlige befolknings boligbehov, ligesom der som hidtil skulle betales erstatning, hvis man ved en fredning begrænsede en grundejers ret til at udnytte sin ejendom, som han hidtil havde gjort.

I paragraf 22 blev det ligeledes foreslået at bevare de nuværende fredningsplansudvalg med et udvidet virkeområde. De skulle overtage fredningsnævnenes beføjelser til at dispensere fra reguleringsbestemmelser inden for byudviklingsområderne, og ministeren for kulturelle anliggender skulle indtræde som den endelige appelinstans, idet de hidtidige ankenævn ophævedes. Ministeren oplyste, at kommunerne skulle repræsenteres i fredningsplansudvalgene.

Under folketingsudvalgets drøftelser indførtes den væsentlige ændring, at en grundejer indtil 1. september 1964 kunne kræve en ansøgning om byggetilladelse behandlet efter de hidtidige regler, såfremt det kunne godtgøres, at en ejendom inden fremsættelsen af ændringsforslagene til naturfredningslovne blev erhvervet med henblik på bebyggelse til beboelse for ejeren.

OPPOSITIONENS STANDPUNKT

Oppositionspartierne modsatte sig først og fremmest ophævelsen af erstatningsreglerne i forbindelse med fredningsplaner, og de var en overgang inde på den tanke, at bestemmelsen stred imod grundlovens ord om ejendomsrettens ukrænkelighed. Desuden vendte oppositionen sig imod indskrænkningen i fredningsnævnenes og overfredningsnævnets kompetence, og oppositionen gjorde gældende, at naturfredningsloven imod de angivne formål også kunne bruges til lands-, egns- og byplanlægning. Man kritiserede, at der i landdistrikterne kun kunne opføres landbrugsbygninger, med mindre der blev givet særlig tilladelse, og man hævdede, at der bl. a. gennem fredningsplansudvalgene blev givet statsadministrationen alt for store beføjelser. Videre fremhævede oppositionen, at der bør gives erstatning for faktisk konstateret nedgang i værdier af en ejendom som følge af fredning eller anden form for offentlig båndlæggelse, men man ville udforme reglerne på en måde, så man afskar fra spekulationsgevinster. Naturfredningsloven skulle i øvrigt, sagde oppositionen, kun omfatte egentlige fredningsformål, mens landsplanlægningsbestemmelser burde samles i en særlig landsplanslov, der giver de kommunale repræsentanter den afgørende indflydelse.

FORKØBSRETTEN

To andre af de forslag, der blev sendt ud til folkeafstemning, havde på det væsentligste område samme sigte – med den ene forskel, at den ene lov drejede sig om landdistrikterne, den anden om byområderne. Begge disse forslag indeholdt bestemmelser om en udvidet offentlig forkøbsret.

For landdistrikterne indførtes de nye bestemmelser gennem en væsentlig ændring af den såkaldte statshusmandslov, der med henblik på sine nye funktioner skulle skifte titel til »Lov om oprettelse og supplering af landbrug m. m. og om statens forkøbsret (jordloven)«.

Der er ikke noget nyt i, at staten har en forkøbsret til visse landbrugsarealer. I den hidtil gældende lov hedder det, at staten kan købe jord til varetagelse af almindelige jordpolitiske formål, og hensigten hermed har været, at staten skulle kunne hjælpe med til at oprette og supplere mindre landbrug. Det var statshusmandsbrugene, der var tænkt på.

Det lovforslag, som ikke blev godkendt af vælgerne ved folkeafstemningen den 25. juni, udvidede i væsentlig grad denne forkøbsret for staten. Der blev angivet en lang række nye formål, hvortil forkøbsretten skulle kunne gøres gældende. Det hed i paragraf 7, at staten kan erhverve fast ejendom, når det skønnes af betydning for det offentlige at råde over ejendommen med henblik på at fremskaffe jord direkte eller gennem mageskifter til oprettelse eller supplering af landbrug og gartnerier, til fremme

af en hensigtsmæssig jordfordeling, til havekolonier, almene rekreative områder, egnsudvikling, byudvikling, sommerhusbebyggelse eller til offentlige formål. Erhvervelse af ejendomme til disse formål kunne efter forslaget ske enten gennem direkte aftale med ejeren eller ved anvendelse af en forkøbsret.

Den næste paragraf specificerede nærmere, hvad denne forkøbsret drejede sig om. Den bestemte, at staten fremtidig skulle kunne gøre forkøbsret gældende til faste ejendomme med et areal på 1 ha og derover. Men der fandtes en række undtagelsesbestemmelser, som bl. a. vedrørte arv eller handel mellem slægtninge, ejendomme i inder- eller mellemzoner, som kommunerne fik forkøbsret til, samt statens og kommunernes erhvervelse af jord og ejendomme.

I praksis kunne forkøbsretten gøres gældende ved salg af ejendomme, idet statens jordlovsudvalg i sådanne tilfælde inden fire uger efter en ejendomshandel skulle tage stilling til, om forkøbsretten burde anvendes. Officielt skulle afgørelsen så træffes af landbrugsministeren, og var beslutningen positiv, skulle staten indtræde i køberens rettigheder og forpligtelser, og der tilkom den oprindelige køber en godtgørelse for omkostninger i forbindelse med erhvervelse af ejendommen. Hvis vederlaget for den erhvervede ejendom ikke bestod i en pengeydelse, havde staten ret til at forlange betalingen for ejendommen omsat til et pengebeløb, der i tvivlstilfælde skulle fastsættes af taksationsmyndigheder. Sælgeren havde i disse tilfælde en mulighed for at træde tilbage før taksationen.

Med henblik på de nye opgaver bestemtes det, at statens jordlovsudvalg skulle udvides med tre medlemmer, som repræsenterede ministeriet for kulturelle anliggender, handelsministeriet og matrikelsdirektoratet, og finansieringen af loven skulle ske gennem jordfondens midler. Det blev udtrykkeligt fastslået, at loven navnlig skulle benyttes i Sønderjylland og i egne med særlig eksplosiv udvikling.

En tilsvarende forkøbsret blev sikret kommunerne gennem en lov, der fik titlen »Lov om kommuners forkøbsret til fast ejendom samt statens støtte til kommuners jordkøb«. Dens første paragraf bestemte, at inden for områder, der omfattedes af en godkendt byudviklingsplan, havde kommunerne forkøbsret til ejendomme med et areal på 6000 kvadratmeter eller derover, som inden for kommunens grænser er beliggende i inder- eller mellemzone. Desuden kunne kommuner opnå forkøbsret til nærmere bestemte ejendomme inden for områder, der ved byplan eller dispositionsplan er udlagt til bymæssig udvikling. Og uden for områder med en planlagt bymæssig udvikling kunne kommunerne eventuelt erhverve ejendomme gennem statens jordlovsudvalg.

Hensigten med den kommunale forkøbsret var ifølge de bemærkninger, som ledsagede lovforslaget ved forelæggelsen i folketinget, at styrke

kommunernes anstrengelser for at øge udbuddet af byggegrunde, fordi fremskaffelse af jord til bebyggelsesformål ikke mindst i de seneste årtier har været en betydningsfuld side af den kommunale virksomhed både for købstæder og for sognekommuner med bymæssig udvikling. Forkøbsretten kunne ikke gøres gældende, når det drejede sig om en ejendom med et areal på mindre end 6000 kvadratmeter, når erhververen var staten, når handelen foregik mellem nære slægtninge eller ejendommen erhvervedes ved arv, når ejendommen erhvervedes ved jordfordelingskendelse, og når køberen var en person, som ville forene ejendommen med en eller flere landbrugsejendomme i henhold til anden lovgivning.

Bestemmelsen vedrørende statens støtte til jordkøb tog sigte på, at staten kunne overtage en væsentlig del af en kommunes risiko for, at senere ændringer i udviklingen påførte kommunen tab på et udstykningsforetagende. Dette skulle opnås ved, at staten påtog sig at bære forrentningsudgifterne for den kapital, der efter 5 års forløb måtte være investeret i et udstykningsforetagende.

OPPOSITIONENS STANDPUNKT

Den borgerlige opposition vendte sig imod denne udformning af lovgivningen. Man gjorde opmærksom på, at kommunerne på denne måde f. eks. ville få mulighed for at erhverve alle større industrielle virksomheder inden for deres område, og at det kun var et spørgsmål om tid, hvornår det offentlige kunne overtage alle jordværdier. Derved ville, sagde oppositionen, det offentlige være i stand til at bestemme, hvem der skal udnytte jorden, og hvem der skal have ret til at bygge på den. Det åbner, sagde man, mulighed for at favorisere kooperative foretagender og byggeselskaber, der har Socialdemokratiets bevågenhed. En socialisering kunne foregå ad denne vej, og det offentlige ville kunne gå over til at udleje jord i stedet for at sælge den, med andre ord en slags ny statsfæste. Desuden gjorde oppositionen gældende, at en sælger ville være i en vanskelig situation, såfremt der indgik løsøre i en handel, fordi prisen da kunne fastsættes af en offentlig taksationskommission, og fordi sælgeren kun kunne træde tilbage, før taksationskommissionen traf sin afgørelse.

Regeringen afviste de motiver, som oppositionen tillagde den, og den fremhævede, at den ikke ville opkøbe al jord, og at den kun ville beholde en ringe del af de købte arealer. Videre erklærede regeringen, at oppositionens ønsker vedrørende denne lovgivning var utilstrækkelige.

Venstre og Det konservative Folkeparti mente derimod, at forkøbsretten ikke kan klare det nationale problem, som regeringen lagde stor vægt på, og at forkøbsretten er skadelig for såvel landbrugets som det øvrige erhvervslivs udviklingsmuligheder. Man foreslog, at der i stedet i de områ-

der, hvor byudvikling foregår eller ventes at foregå, gennemføres regler, så arealer over 1 ha, der ønskes solgt, tilbydes hjemstavnskommunen, såfremt det ikke drejer sig om familieoverdragelse, og at alle salgsbetingelser angives over for kommunen. De kommunale myndigheder skal så inden en vis frist meddele deres eventuelle tilbud, hvorefter ejendommen ikke kan afhændes til en væsentlig lavere pris end den, der er tilbudt af kommunen.

BOPÆLSPLIGT

Den sidste af de jordlove, der forkastedes ved folkeafstemningen, bar titlen »Lov om erhvervelse af landbrugsejendomme«, og statsministeren erklærede om dette forslag i en redegørelse forud for fremsættelsen, at det tog sigte på at sikre en hensigtsmæssig og med danske interesser stemmende anvendelse af landbrugsejendomme. Det er med andre ord igen i høj grad en lovgivning med henblik på eventuelt dansk medlemsskab af det europæiske fællesmarked. Hovedpunktet i denne lovgivning var et bopælskrav i forbindelse med adgangen til at erhverve landbrugsejendomme, og det var denne bopælspligt, som rejste den politiske uenighed om dette lovforslag.

Det bestemtes i lovforslaget, at den, der fremtidig erhverver en landbrugsejendom her i landet, senest seks måneder efter erhvervelsen skulle tage bopæl på ejendommen, og at han skulle have sit faste og varige hjem på ejendommen, så længe den var i hans besiddelse. Undtaget fra denne klare bestemmelse var bl. a. personer, der havde været beskæftiget ved landbruget i tilsammen mindst tre år efter det fyldte 14. år samt tillige i mindst fem måneder havde været elev på en landbrugsskole eller havde gennemgået en anden højere landbrugsmæssig uddannelse. Videre fritoges for bopælspligten personer, der i mindst tre år havde gennemgået en faglig uddannelse som gartnere med tilhørende teoretisk undervisning, og som ville erhverve en landbrugsejendom med henblik på gartneridrift. Også personer, der bor på ejendomme, som tilhører dem eller deres pårørende, blev fritaget for bopælspligten, og det samme gjaldt personer, der ved arv eller overdragelse erhvervede en ejendom fra nærtbeslægtede med et grundbeløb for ejendommen under 56.000 kr. Erhververen og hans nærtbeslægtede måtte ikke være i besiddelse af mere end to landbrugsejendomme med et grundbeløb over 56.000. Endelig kunne man fritages for bopælspligten direkte af landbrugsministeren.

Bopælspligten med dens undtagelser var dog ikke det eneste i dette lovforslag. Det bestemtes også, at landbrugsministeren skulle give tilladelse til at erhverve en landbrugsejendom, når erhververen var en person og denne, dennes ægtefælle eller mindreårige børn efter erhvervelsen ville være ejer af tilsammen mere end to landbrugsejendomme. Det samme gjaldt efter

forslaget, hvis erhververen var en mindreårig, og han eller hans forældre og mindreårige søskende tilsammen ville være ejer af mere end to landbrugsejendomme. Ligeledes krævedes efter forslaget landbrugsministerens tilladelse til køb af en ejendom, når erhververen var et selskab, en forening eller anden sammenslutning, en offentlig eller privat institution, en stiftelse eller et legat og endelig, hvis det drejede sig om en udenlandsk offentlig myndighed.

Under debatterne i folketinget fremhævede landbrugsminister *Karl Skytte,* at vi selv med denne lovgivning ville få en erhvervelseslov, der blev udpræget liberal i forhold til tilsvarende love i Norge, Sverige og Vesttyskland. I alle disse lande kræves der tilladelse til næsten enhver erhvervelse af fast ejendom.

Til belysning af kravet om bopælspligten oplyste ministeren, at der i 1960 af de i alt knap 200.000 landbrugsejendomme her i landet var 7600 ejendomme, som ejerne ikke boede på. Deraf ejedes 1500 af staten, kommuner eller selskaber. Der var 2600 ejendomme, som ejedes af folk fra andre erhverv, som ikke boede på ejendommene, og endelig var der 3600 ejendomme, der ejedes af landbrugere, som ikke boede på ejendommen. Ministeren regner med, at langt de fleste af disse landmænd har haft bopæl på en anden landbrugsejendom, og at de fuldt ud ville opfylde betingelserne i lovforslaget. I øvrigt skulle en lov ikke have tilbagevirkende kraft. De øjeblikkelige forhold ville blive respekteret, og lovgivningen skulle kun have betydning for handler med landbrugsejendomme efter 1. oktober, når loven ville træde i kraft. I øvrigt ophævedes med lovforslaget den hidtidge bestemmelse om, at man frit kan købe mere end to landbrugsejendomme, hvis der samtidig afgives mindst 20 pct. af den erhvervede jord til udstykningsformål eller lignende efter bestemmelse af statens jordlovsudvalg.

I en særlig paragraf i loven fandtes bestemmelser for erhvervelse af landbrugsjord til andet end egentlige landbrugsformål. Hvis man ville købe landbrugsjord med henblik på udnyttelse af særlige forekomster eller anden ikke-landbrugsmæssig anvendelse, herunder navnlig til boligbyggeri, industrielt byggeri eller lignende, hvortil det efter et samfundsøkonomisk synspunkt findes ønskeligt, at jord inddrages, blev erhvervelsen tilladt, med mindre landbrugsministeren ville finde, at anvendelsen gik ud over, hvad der måtte anses for at være en forsvarlig og hensigtsmæssig anvendelse af jorden på det pågældende sted, eller køberen skønnedes at råde over tilstrækkelig jord til det opgivne formål. Tilladelse for selskaber til at erhverve jord skulle i øvrigt navnlig gives, når det gjaldt forsøgs-, forsknings- og undervisningsformål samt økonomisk risikabel eller anden særlig kapitalkrævende anvendelse.

OPPOSITIONENS STANDPUNKT

Under forhandlingerne i folketinget om denne sag rejste oppositionen mange indvendinger. Man hævdede, at en lovgivning af denne art ville hæmme den nødvendige strukturændring af landbruget, som må tilpasse sig ændrede produktions- og markedsvilkår. Bestemmelsen om, at der kun måtte erhverves to landbrugsejendomme betragtes af oppositionen som skadelig på steder, hvor mange små og urentable landbrugsejendomme findes inden for et begrænset område. Videre gjorde oppositionen opmærksom på, at der årligt sælges omkring 9000 landbrugsejendomme, og at der er tre ejendomme for hver af de unge mellem 17 og 25 år inden for landbruget. Der ville derfor, sagde oppositionen, opstå vanskeligheder for salget af landbrugsejendomme, som ikke måtte sælges til byboer, med mindre de besluttede sig til at flytte ud på landet. Allerede nu har vi, fremhævede oppositionspartierne, et par hundrede ødegårde, og dette tal ville blive sat stærkt op med den foreslåede lovgivning. Derimod ville der opstå en betydelig efterspørgsel efter landbrugsejendomme i nærheden af byerne, fordi byboer kunne erhverve disse ejendomme og tage ophold på dem, selv om de passede deres sædvanlige arbejde. Videre fremhævede oppositionen, at industrien ville blive hæmmet i sine muligheder for at erhverve arealer til byggeri og udnyttelse af forekomster i jorden, og at gartnerivirksomheder, der drives af aktieselskaber, ville få vanskeligheder ved at foretage udvidelser, fordi der skulle gælde særlige regler for bl. a. selskaber.

Oppositionen mente heller ikke, at loven i den forelagte form kunne yde tilstrækkelig national sikkerhed. Udlændinge kunne købe danske landbrugsejendomme, hvis de bosatte sig på dem, hvis de i deres hjemland boede på en landbrugsejendom, eller hvis de havde gennemgået en treårig uddannelse som landmand og haft fem måneders ophold på en landbrugsskole. Mange udlændinge ville således efter oppositionens opfattelse lettere opfylde betingelserne for at erhverve dansk landbrugsjord end mange danske byboer. Oppositionen regnede med, at risikoen for udlændinges opkøb af dansk jord vil være størst i den af Romunionen fastsatte overgangsperiode indtil 1970, fordi prisen på landbrugsejendomme er større i de øvrige fællesmarkedslande end i Danmark. Imidlertid, sagde oppositionen, har fællesmarkedet udsendt en plan, hvorefter retten til at etablere sig i landbruget kun gælder statsborgere, der har arbejdet som lønnede landbrugsmedhjælpere i værtslandet i mindst to år. Hermed skulle der efter oppositionens opfattelse være givet mulighed for rent nationale begrænsninger, og man ønskede på denne baggrund at udbygge loven om udlændinges adgang til at erhverve dansk jord. Denne lov fastsætter, at man kun kan erhverve jord i Danmark, såfremt man enten har bopæl her i landet eller tidligere i sit liv har boet her i mindst fem år. Oppositionen ønsker denne bestemmelse udvidet, så den omfatter mindst to års ophold i

Danmark forud for erhvervelsen af en ejendom. Og endelig har oppositionen foreslået, at man som sikring efter overgangsperioden skal overdrage lokale jordbrugsnævn fremtidig at meddele godkendelse til erhvervelse af landbrugsejendomme.

FOLKEAFSTEMNINGEN

Det var i store træk lovforslagene og de indvendinger, der blev rejst imod dem. Og det var de sidste, der sejrede ved folkeafstemningen. Denne blev fremkaldt af Venstre og Det konservative Folkeparti, som, da et flertal i folketinget havde vedtaget bl. a. de fire lovforslag, meddelte, at man ønskede at anvende 1953-grundlovens paragraf 42 imod regeringens jordlove. Ønsket blev straks med glæde accepteret af regeringen, som dels havde tiltro til lovforslagenes bærekraft og vælgertække, dels gerne så folkeafstemnings-bestemmelsen prøvet i praksis over for lovforslag.

I grundlovens paragraf 42, stk. 5, bestemmes det, at et lovforslag bortfalder, hvis et flertal af de vælgere, der deltager i folkeafstemningen, dog mindst 30 pct. af samtlige stemmeberettigede, stemmer imod lovforslaget. Og dette skete ved folkeafstemningen den 25. juni, idet det endelige resultat så således ud:

Bopælspligten:

Ja	843.756
Nej	1.354.588

Procent af nej-stemmer af samtlige stemmeberettigede: 44,5

Statens forkøbsret:

Ja	848.494
Nej	1.347.942

Procent af nej-stemmer af samtlige stemmeberettigede: 44,3

Kommunal forkøbsret:

Ja	872.042
Nej	1.328.036

Procent af nej-stemmer af samtlige stemmeberettigede: 43,6

Naturfredning:

Ja	937.259
Nej	1.261.545

Procent af nej-stemmer af samtlige stemmeberettigede: 41,5

Det er ikke for stærkt sagt, at resultatet af folkeafstemningen blev en overraskelse for alle. Regeringen regnede lige til det sidste med, at forslagene kunne godkendes ved folkeafstemningen, og inden for oppositionen var der ikke så få, der tvivlede på, at man kunne nå op på de krævede 30 pct. Og slet ingen turde på forhånd regne med, at stemmedeltagelsen ville vise procenter på over 70. Mange frygtede for, at vælgerne ikke ville være i stand til at tage stilling til forslagene, fordi det drejede sig om et lovkompleks af vanskeligt tilgængelig karakter, og at mange vælgere derfor ville foretrække at blive hjemme.

I forhold til folketingsvalget den 15. november 1960, da valgdeltagelsen var 85,8 pct., er der da også sket et betydeligt frafald. Men det skal bl. a. tages i betragtning, at skoleferien var begyndt den 25. juni, og at mange mennesker derfor utvivlsomt var rejst på sommerferie uden at bruge adgangen til at stemme i forvejen, selv om denne afstemningsform benyttedes langt over forventning. Alligevel er der næppe tvivl om, at en del vælgere er blevet hjemme, fordi forslagene forekom dem uoverskuelige, og adskilligt tyder på, at det fortrinsvis er regeringspartiernes vælgere, som har været i tvivl.

ER FLERTALLET SKIFTET?

På denne baggrund kan det være fristende at stille det spørgsmål, om afstemningsresultatet udtrykker en ændring i fordelingen af stemmerne mellem regering og opposition. Eller sagt på en anden måde: Har regeringen mistet sit flertal (selv med støtte af Socialistisk Folkeparti), og er der i stedet opstået et flertal for Venstre og Det konservative Folkeparti (med støtte af partiet De Uafhængige)?

Ved besvarelsen af dette spørgsmål skal man imidlertid for det første tage i betragtning, at partierne forud for folkeafstemningen var meget forsigtige med at tillægge den videregående politiske perspektiver. Tværtimod blev det fra flere sider klart betonet, at afstemningen udelukkende gjaldt indholdet af de fire lovforslag, og at målet således ikke var at fælde den siddende regering. Og valgnattens eneste udtalelse om det ønskelige i et folketingsvalg blev fremsat af De Uafhængiges talsmand i radio og fjernsyn, direktør *I. A. Rimstad*.

Alligevel har de høje procenter for nej-stemmerne givet anledning til mange overvejelser inden for såvel regeringspartierne som oppositionspartierne. Og under alle omstændigheder er det politiske klima blevet betydeligt køligere end før folkeafstemningen. I forvejen var alle politiske grupper så småt i gang med at overveje deres oplæg til det folketingsvalg, der skal komme senest næste efterår, og det gør erfaringsmæssigt altid lovgivningsarbejdet vanskeligere, når et folketingsvalg nærmer sig.

Hertil kommer nu, at regeringen uomtvisteligt har lidt et nederlag ved den første egentlige folkeafstemning i henhold til 1953-grundloven. Det vil let kunne betyde, at lovgivningsarbejdet på afgørende områder kommer ind i et dødvande allerede fra starten af det nye folketingsår tirsdag den 1. oktober. Alt efter temperament og politisk anskuelse kan man så lægge skylden for dette dødvande enten på regeringen ved at hævde, at den fremsætter lovforslag af agitatorisk karakter, eller på oppositionen ved at hævde, at dens stillingtagen er af agitatorisk bestemt art.

Nogle vil nok mene, at en sådan situation fremskynder et folketingsvalg, mens andre gør gældende, at den tværtimod udsætter valget. Hvad resultatet bliver kan næppe ses, før man hører regeringserklæringen i folketinget den 1. oktober. Men man behøver ikke at være ligefrem spåmand for at forudsige, at det skal gå mærkeligt til, hvis et folketingsvalg ikke kommer

Folkeafstemningen 25. juni 1963 sammenlignet med folketingsvalget 1960.

Bopælspligt:	Hovedstaden	Øerne	Jylland	Hele landet
Ja-stemmer	215.802	338.344	289.610	843.756
Nej-stemmer	178.146	509.951	666.491	1.354.588
Ialt	393.948	848.295	956.101	2.198.344
Nej i pct.	45,2	60,1	69,7	61,6
Statsforkøbsret:				
Ja-stemmer	216.470	338.774	293.250	848.494
Nej-stemmer	177.075	508.556	662.311	1.347.942
Ialt	393.545	847.330	955.561	2.196.436
Nej i pct.	45,0	60,0	69,3	61,4
Kommunal forkøbsret:				
Ja-stemmer	220.034	346.153	305.855	872.042
Nej-stemmer	173.984	502.878	651.174	1.328.036
Ialt	394.018	849.031	957.029	2.200.078
Nej i pct.	44,2	59,2	68,0	60,4
Naturfredning:				
Ja-stemmer	235.602	376.023	325.634	937.259
Nej-stemmer	158.437	472.539	630.569	1.261.545
Ialt	394.039	848.562	956.203	2.198.804
Nej i pct.	40,2	55,7	65,9	57,4
Folketingsvalget 1960:				
Ja-partier	334.057	514.262	493.182	1.341.501
Nej-partier	144.165	393.612	491.162	1.028.939
Ialt	478.222	907.874	984.344	2.370.440
Nej-partier i pct.	30,1	43,4	49,9	43,4

i god tid, før det nuværende folketings fireårige valgperiode udløber i efteråret 1964. Begge de to store grupper i folketinget synes at have en åbenbar interesse i, at luften renses inden alt for længe.

SAMMENLIGNING MED VALGET 1960

Trods risiko for forskellige fejlmomenter er der i tabellen side 106 forsøgt en sammenligning mellem folkeafstemningen den 25. juni i år og folketingsvalget i november 1960. Tabellen nødvendiggør en forklaring. For det første gælder tallene for den gruppe, der angives som ja-partierne, Socialdemokratiet, Det radikale Venstre, Socialistisk Folkeparti og Danmarks kommunistiske Parti, med andre ord de partier, der opfordrede vælgerne til at stemme ja den 25. juni. Tallene for nej-partierne gælder Venstre, Det konservative Folkeparti og partiet De Uafhængige, som alle opfordrede vælgerne til at stemme nej ved folkeafstemningen.

Derimod er der ikke taget hensyn til Danmarks Retsforbund, som forud for folkeafstemningen opfordrede til en delt afstemning, og til Slesvigsk Parti, hvis vælgere var stillet frit. Det er heller ikke taget i betragtning, at andre partier eventuelt kan melde sig til et kommende folketingsvalg.

Tallene viser klart, at regeringspartierne samt Socialistisk Folkeparti og kommunisterne ikke ved folkeafstemningen har kunnet mønstre det samme antal stemmer som ved valget i 1960. Skulle man alene dømme ud fra de foreliggende tal, ville det betyde, at Venstre, Det konservative Folkeparti og De Uafhængige i fællesskab rådede over et flertal af vælgerne her i landet. Men denne slutning er alt for dristig. Ingen kan gøre op, hvorledes ferietiden har virket, om den f. eks. er en væsentlig årsag til frafaldet i stemmer for ja-partierne, og det er heller ikke muligt at se, om ja-partiernes stemmetab ved denne specielle lejlighed skyldes usikkerhed over for de konkrete forslag eller står som udtryk for utilfredshed med regeringens politik i videre forstand. Mange fortolkninger har været forsøgt, og det er fra flere sider blevet kritiseret, at problemerne i agitationen forud for folkeafstemningen blev stillet op i en for forenklet form.

Det er ikke stedet her at tage stilling til disse påstande og gisninger. Her skal blot konstateres, at ja-partierne ved folkeafstemningen først og fremmest tabte, fordi mange af deres vælgere ved folketingsvalget i 1960 denne gang er blevet hjemme. Heri kan der være enten usikkerhed, utilfredshed med regeringens politik i spørgsmålet om jordlovene eller en mere varig utilfredshed med regeringens politik i almindelighed. Denne utilfredshed har dog i så fald ikke været så stor, at man ligefrem har fulgt nej-partiernes opfordring til at afvise den foreslåede lovgivning. Om disse vælgere så næste gang møder op for at stemme på oppositionens partier, eller om ja-partierne tværtimod her har en betydelig vælgerreserve, der kan

blive afgørende for det næste folketingsvalg, får foreløbig stå hen i det uvisse.

Men så meget er vist, at omgrupperingen i dansk politik normalt ikke plejer at være så stor, som stemmetallene fra folkeafstemningen lader formode. Derimod er det ved mange valg sket, at snart et, snart et andet hold vælgere er blevet hjemme på valgdagene, fordi de har været utilfredse med deres partier, men alligevel ikke har ønsket at skifte hverken parti eller politisk gruppe (opposition eller regering). Noget tilsvarende er formentlig sket ved folkeafstemningen, og det største usikkerhedsmoment med hensyn til et kommende folketingsvalg bliver i så fald, om disse vælgere bliver hjemme én gang til, eller om de trods alt vil søge at hindre et regeringsskifte. Det er nogle af disse problemer, man arbejder med i de politiske partier, mens folkeafstemningens tal analyseres.

Betragter man de forskellige hovedområder for afstemningen, falder det straks i øjnene, at regeringspartierne kun har fået støtte til lovforslagene i hovedstadens områder, hvor nej-stemmerne ikke i noget tilfælde nåede op på de krævede 30 pct., og hvor der var et klart flertal af ja-stemmer. Derimod var der i Jylland en kompakt modstand, der gav sig udslag i meget store tal for nej-stemmerne, mens man i øernes område finder et lidt mindre antal af nej-stemmer, selv om der også her er betydelige stemmeprocenter mod lovforslagene.

Af tallene kan det videre aflæses, at modstanden over for forslagene har været størst i de egentlige landkredse, og at den har været mindst i de større købstæder og i hovedstadsområdet. Det kunne tyde på, at vælgerne i første række har taget stilling til de foreliggende forslag og ikke så meget til regeringens politik i almindelighed. Mange mennesker på landet følte, at det var deres livsnerve, forslagene drejede sig om, mens byernes befolkning i stærkere grad var optaget af muligheden for at sikre naturområder mod at blive ødelagt eller overtaget af udlændinge. Det kan synes at lyde som en grov forenkling, og det er nok heller ikke sandsynligt, at de pågældende vælgere bevidst har truffet deres beslutning om, hvor de ville stemme, på så spinkelt et grundlag. Men det er nu engang en kendsgerning, at følelsesmæssige motiver ofte får ret stor betydning for også en saglig stillingtagen ved folketingsvalg og afstemninger.

Det statistiske Departement har foretaget en beregning, der viser nej-stemmerne i procent af antal stemmeberettigede grupperet efter kredsenes bebyggelsesgrad, idet betegnelsen »byprægede kredse« dækker over kredse, hvor mindst 40 pct. af vælgerne bor i købstæder eller forstæder:

	Bopælspligt	Statsforkøbsret	Kommunal forkøbsret	Naturfredning
Hovedstadens område	29,8	29,6	29,1	26,5
Byprægede kredse	43,8	43,7	42,9	40,3
Øvrige kredse	53,2	52,8	52,2	50,7
Hele landet	44,5	44,3	43,6	41,5

Foruden den forskellige stillingtagen i kredsene efter deres bebyggelsesgrad viser denne beregning, at der kun har været ringe forskel inden for områderne i vælgernes stillingtagen til de tre første forslag. Derimod har der været væsentlig mindre modstand over for ændringsforslagene til naturfredningsloven inden for alle områder. Der er dog et bemærkelsesværdigt stort spring fra de 26,5 pct. nej-stemmer i hovedstadsområdet til de 50,7 pct. nej-stemmer i Jylland.

På samme måde var der en betydelig divergens i stemmeprocenterne inden for de forskellige områder. Procenten blev 66,6 i hovedstadsområdet, men 74,2 i øernes område og 74,9 i det jyske område for bopælspligten. De tilsvarende tal blev for statsforkøbsretten 66,5, 74,2 og 74,9, for den kommunale forkøbsret 66,5, 74,3 og 74,9 og for naturfredningsloven 66,6, 74,2 og 74,9. For hele landet blev stemmeprocenterne for alle fire forslag 73,0. Københavns 1. kreds havde den laveste stemmeprocent, nemlig 54,7, mens Skjernkredsen med 84,0 havde den højeste stemmeprocent.

Folkeafstemningens vigtigste lære synes at være den, at det kan nytte at spørge vælgerne om selv ret indviklede lovforslag. Interessen for at deltage i afstemningen var betydeligt større, end de fleste regnede med på forhånd, og det betyder formentlig, at man i fremtiden må regne med hyppigere folkeafstemninger her i landet. Folkeafstemningsprincippet, der først slog igennem for alvor ti år efter dets indførelse i grundloven, er nu kommet for at blive.

Derimod skal man nok være mere forsigtig med at drage videregående slutninger i retning af en politisk strømkæntring ved folkeafstemningen. Dels er det vanskeligt at granske motiverne for stemmeafgivningen (eller mangel på stemmeafgivning), dels indeholder tallene mange muligheder for fejlkilder ved enhver sammenligning. De tabeller, som ledsager denne artikel, er da også kun medtaget, fordi det er tal, der spørges efter, og fordi de kan give konkrete oplysninger om vælgernes holdning ved selve folkeafstemningen den 25. juni. Enhver videregående slutning vil imidlertid let ende i det rene gætteri, og det må ikke glemmes, at stemmetallene for de to grupper ved folkeafstemningen, ja-partierne og nej-partierne, ikke siger noget om eventuel forskydning af stemmerne inden for disse to grupper. En sådan forskydning kan få næsten lige så stor indflydelse på en regeringsdannelse som forskydninger mellem de to grupper.

DEN INTERNATIONALE ØKONOMISKE SITUATION

Den økonomiske situation i USA og Vesteuropa og udsigterne for resten af 1963. – USA's forsøg på at bremse sine valutatab; diskussionen omkring reformer af det internationale betalingssystem.

DEN ØKONOMISKE SITUATION I USA OG VESTEUROPA OG UDSIGTERNE FOR RESTEN AF 1963

Bedømmelsen af de internationale konjunkturudsigter i 1963 har undergået visse ændringer i løbet af året, hvilket gør det naturligt at forsøge en samlet gennemgang af den øjeblikkelige økonomiske situation i USA og i de for Danmark mest interessante europæiske lande.

I 1962 svækkedes ekspansionstempoet på begge sider af Atlanterhavet. I USA blev opsvinget væsentligt langsommere end i det foregående år og svagere end ventet; det lykkedes således ikke at nedbringe den betydelige ledighed til et nogenlunde akceptabelt niveau. I UK blev en svag opgangskonjunktur afløst af stagnation og siden af fald i produktion og beskæftigelse. For de kontinentaleuropæiske lande var den økonomiske udvikling stort set noget mere tilfredsstillende. Langsommere fremgang for de private investeringer og eksporten opvejedes i betydelig udstrækning af en kraftig stigning i det private forbrug og i de offentlige udgifter. Tendenserne til prisstigninger blev stadigt tydeligere, og det vesteuropæiske lønniveau var i hastig bevægelse opad. Ikke desto mindre gav den relativt matte konjunkturudvikling i USA og UK i forbindelse med svækkelsen af investeringsefterspørgslen på kontinentet i efterårs- og vintermånederne anledning til nogen bekymring over de økonomiske udsigter for 1963. Der var tydeligvis ved årets begyndelse i flere landes økonomiministerier tvivl om, hvorvidt en fastholden ved en ensidigt inflationsbekæmpende politik var rimelig, eller om der også burde lægges vægt på direkte at stimulere de dele af efterspørgslen, der viste en mindre dynamisk udvikling.

Denne ængstelse for konjunkturudviklingen tog i løbet af foråret stærkt af. I USA blev det allerede i første kvartal klart, at såvel det private forbrug som investeringerne steg hastigere end ventet, og i UK syntes de ekspansive kræfter også at få overtaget, formentlig især som en følge

af den lempeligere finanspolitik. I de større kontinentaleuropæiske lande, Frankrig, Forbundsrepublikken Tyskland og Italien, er der vel tegn på en lidt langsommere vækst end i 1961–62, men ingenlunde om den klare afsvækkelse af udviklingen, som man en overgang havde frygtet. Den lange og strenge vinter har vanskeliggjort vurderingen af det øjeblikkelige konjunkturbillede helt frem til årets midte; det er endnu ikke muligt med sikkerhed at adskille den egentlige konjunkturbevægelse fra indhentningen af vintermånedernes undernormale produktion. Den økonomiske politik har – til dels med utraditionelle midler – haft et vist held med forsøgene på at afdæmpe prisstigningerne. Dette er sket i en situation, hvor i al fald pengepolitik og afskrivningsregler har bevaret et ekspansionsvenligt tilsnit.

Der synes for øjeblikket i de førende industrilande at være udbredt tillid til, at man i 1963 vil opleve næsten samme økonomiske vækst som i det foregående år. Prisstigningerne vil formentlig blive lidt svagere i Vesteuropa. Der vil i det følgende blive givet en oversigt over udsigterne i de enkelte lande hver for sig.

Udviklingen i 1962 medførte bedre ligevægt i det internationale betalingssamkvem. Ganske vist lykkedes det trods store ekstraordinære gældsafdrag fra Vesteuropa kun at nedbringe USA's valutatab lidt – fra 2,5 til 2,2 mia. $ – men de store europæiske overskudslande med Frankrig som en meget vigtig undtagelse oplevede en betydeligt langsommere ophobning af valutareserver. UK's valutastilling styrkedes for første gang siden 1959. Disse tendenser bevirkede i forbindelse med det stadigt udvidede samarbejde mellem de førende landes centralbanker, at man i 1962 var næsten helt fri for den uro på de internationale valutamarkeder, som i lange perioder prægede betalingsbalanceudviklingen i 1960 og 1961.

Det er imidlertid tydeligt, at de svagheder i det internationale betalingssystem, som har vist sig i disse år, endnu er langt fra at være afhjulpet. Selv når man ser bort fra udviklingslandenes store og endnu uløste likviditetsproblemer, synes flere og flere at hælde til den anskuelse, at den internationale likviditet er ikke blot dårligt fordelt, men også som helhed utilstrækkelig, således at en væsentlig nedbringelse af de amerikanske underskud kan rejse flere problemer end den løser. Foreløbig tyder udviklingen i 1963 ikke på, at de forholdsregler, som USA traf i 1961–62 har været særligt virkningsfulde; USA's valutatab i de første 6 måneder af 1963 lå tværtimod højere end 1962-niveauet. Den britiske betalingsbalance er fortsat ret prekær, omend i bedring, og det synes at gå meget langsomt med nedbringelsen af det franske valutaoverskud.

I juli tog USA's præsident derfor nogle foreløbige skridt til en styrkelse af dollaren. Disse forholdsregler og den reaktion, de har fremkaldt andetsteds, skal nærmere omtales nedenfor. Samtidig er imidlertid den gamle diskussion omkring tilstrækkeligheden af hele det internationale betalings-

system blusset op på ny. Med udgangspunkt i et indlæg fra én af de mest ihærdige reformtilhængere, den amerikanske professor Triffin, skal der gives et par kommentarer til over diskussionen og dermed til de spørgsmål, som vil præge det forestående møde i Den internationale Valutafond.

KONJUNKTURUDVIKLINGEN I DE ENKELTE LANDE I 1963

I *USA* gik det kraftige opsving, der satte ind i foråret 1961, delvist i stå midt i 1962.[1]) Henimod slutningen af året begyndte en forsigtig optimisme dog at brede sig, især inspireret af en kraftig stigning i det private forbrug. Udviklingen i 1. halvår 1963 har tilfulde opfyldt forventningerne; det private forbrug og de offentlige udgifter vokser fortsat jævnt, hvortil kommer, at også boligbyggeriet og erhvervslivets investeringer bevæger sig mærkbart opad. I 1. kvartal bidrog opbygningen af stållagrene endvidere til at øge den samlede efterspørgsel, men denne opbygning synes siden ophørt, efter at overenskomstsituationen i stålindustrien er afklaret. Man er fortsat langt fra fuld beskæftigelse og kapacitetsudnyttelse; ledighedsprocenten svinger mellem 5,5 og 6 og kapacitetsudnyttelsen i industrien – et tal, der må anvendes med nogen forsigtighed – har siden slutningen af 1961 svinget mellem 80 og 85 pct. Udviklingen synes således at bekræfte den erfaring, som er blevet påpeget af flere amerikanske økonomer ved de tidligere opsving, at relativt kraftige konjunkturbevægelser godt kan gå ret sporløst hen over beskæftigelsen; svingningerne i produktiviteten er tilstrækkeligt store til at følge med bevægelserne i efterspørgslen.

Der er fortsat en høj grad af prisstabilitet, og udviklingen i lønniveauet har været langsom og udramatisk. Unionsregeringen har grebet ind i flere specielle konflikter på arbejdsmarkedet; dette har forekommet ønskeligt for at undgå lammelser af transportsystemet, hvorimod hensynet til at bevare og styrke konkurrenceevnen har været mindre fremtrædende. Fagforeningernes fremstød har været af udpræget defensiv art og har samlet sig om at sikre beskæftigelsen gennem fastholdelse af f. eks. bemandingsregler i jernbaner og skibe.

Den økonomiske politik har undergået enkelte ændringer i årets løb. Finanspolitikken er udpræget ekspansiv, idet de offentlige udgifter vokser med ca. 2 pct. i kvartalet. Det i januar fremsatte forslag om en kraftig nedsættelse af den direkte beskatning er nu kommet over den værste hurdle, idet den indflydelsesrige Ways and Means Committee i Repræsentanternes Hus i midten af august godkendte skattelettelser i næsten det omfang, som præsidenten havde ønsket det, dvs. en samlet nedsættelse på 11 mia. $, hvoraf to trediedele skal træde i kraft pr. 1. januar 1964. Udsigten til

[1]) En udførlig gennemgang af forløbet i 1962 er givet i Økonomi og Politik 1962, Nr. 4.

denne nedsættelse, der ganske vist kommer noget senere end håbet, vil næppe kunne undgå at få konjunkturstimulerende virkninger allerede inden dens ikrafttræden. Administrationen presser hårdt på for at undgå, at det betydelige lovgivningsarbejde, der forestår i forbindelse med præsidentens civil rights program, skal forsinke skattenedsættelsens vedtagelse i begge kongressens kamre yderligere.

Pengepolitikken er i de senere måneder gradvis blevet strammet. Banksystemets overskudslikviditet er blevet opsuget, og Federal Reserve Systemet har fortsat sine forsøg på at få den korte rente til at stige uden at dette har trukket den lange rente med opad. I juni forhøjede Federal Reserve Board under tilsyneladende stærk indbyrdes uenighed rediskontosatsen, og syv af de tolv distriktsbanker fulgte umiddelbart efter med en tilsvarende forhøjelse af diskontoen. Man har endvidere yderligere forhøjet maksimumsrenten for indskud på tid, nu til 4 pct. – men langt fra alle banker har benyttet sig heraf. Systemet er allerede kommet under stærk kritik fra liberale kongresmedlemmer og økonomer, der finder det betænkeligt at stramme pengepolitikken på et tidspunkt, hvor man endnu er langt fra fuld beskæftigelse, men centralbanken har et uigendriveligt argument i nødvendigheden af at mindske den kortfristede kapitaleksport.

Der synes for øjeblikket at være grund til at vente, at udviklingen i USA's økonomi i resten af 1963 vil ligge i forlængelse af opsvinget i årets første halvdel. Det betyder, at bruttonationalproduktet for 1963 næppe bliver mindre end 580–582 mia $. Hvis skattelettelser i det foreslåede omfang derefter træder i kraft pr. 1. januar 1964, skulle det ikke være urealistisk at vente, at vækstempoet vil holde sig gennem 1964 og dermed bringe en mærkbar reduktion af ledigheden inden for rækkevidde.

I *den britiske økonomi* er der nu umiskendelige tegn på en ret tilfredsstillende, omend ikke dramatisk, ekspansion. Den seneste prognose – National Institute of Economic and Social Research's augustoversigt – regner med, at den samlede efterspørgsel vil vokse med ca. 4 pct. fra midten af 1963 til midten af 1964. Oversigten undlader ikke at gøre opmærksom på, at selv en fastholden af dette vækstempo frem til slutningen af 1966 vil være utilstrækkelig til at nå op på det nationale udviklingsråds mål for 1966.

Den britiske eksport har udviklet sig lidt bedre end ventet, og de seneste skøn regner nu med, at totaltallet for 1963 vil komme til at ligge ca. 8 pct. over niveauet for 1962. Denne betydelige fremgang har medført, at betalingsbalancens løbende poster, såvidt man kan skønne herover, har udvist et overskud i 1. halvår 1963 på henved 200 mill. £ i årsrate. I 2. halvår vil overskuddet dog givetvis blive noget mindre, efterhånden som importen stiger i takt med aktiviteten og den lagerdannelse, som man venter sent på 1963. Det er usandsynligt, at de engelske myndigheder i indeværende

år vil blive nødt til at træffe særlige forholdsregler til styrkelse af valutastillingen.

De private investeringer er fortsat det mest usikre punkt i konjunkturudviklingen. Der er på grundlag af Board of Trade's seneste rundspørge blandt virksomhederne, foretaget i juni-juli, udsigt til, at den nedadgående tendens i investeringsaktiviteten, der har gjort sig gældende siden midten af 1961, nu er ophørt. Faldet i de samlede private erhvervsinvesteringer i 1963 skulle herefter blive ca. 5 pct., og for industrien alene 10 pct. Ved årets begyndelse forudså virksomhederne i industrien et fald på 14 pct., men siden har en række brancher taget planerne op til fornyet overvejelse.

Pris- og lønudviklingen er fortsat relativt rolig, omend der i løbet af foråret skete en afbrydelse af tendensen til mindre overenskomstmæssige lønforhøjelser. En sådan tendens havde kunnet iagttages fra midten af 1961 frem til slutningen af 1962. De gennemsnitlige overenskomstmæssige lønstigninger ligger lidt over det af regeringen og den nationale indkomstkommission proklamerede guiding light på 3,5 pct. Mere bemærkelsesværdigt er det imidlertid, at der er en betydelig spredning i de indrømmede lønforhøjelser, hvilket tyder på, at man har fået brudt den farlige tendens til, at de største lønforbedringer smittede af på hele arbejdsmarkedet. Der har også været en meget beskeden lønglidning. Alt i alt afspejler lønudviklingen den fortsat relativt lette situation på arbejdsmarkedet som helhed. Sporene af efterårets og vinterens betydelige arbejdsløshed er nu stærkt på vej til at være udslettede; kun i Skotland og Nordengland ligger ledigheden nu væsentligt over det normale.

I *Forbundsrepublikken Tyskland* aftog den økonomiske vækst tydeligt i 1962. Bruttonationalproduktet steg i faste priser med ca. 4 pct. mod 8,6 i 1960 og 5,7 i 1961. Årsagerne hertil var i første række at finde på udbudssiden, idet nedsættelsen af arbejdstiden mere end opvejede den langsomme vækst i arbejdsstyrken. Tilgangen til arbejdsmarkedet ligger nu og i de kommende år mærkbart lavere end i 1950'erne, både fordi fødselsårgangene er små, og fordi tilvandringen fra Den tyske demokratiske Republik og fra udlandet svinder ind. Da produktivitetsfremskridtene i de kommende år ikke kan ventes at blive større end hidtil – snarest tværtimod som følge af den faldende investeringsrate – er det åbenbart, at den tyske økonomi står over for en periode med et mindre opsigtsvækkende vækst tempo end hidtil.

Den overgangsperiode, som man for øjeblikket er inde i, er karakteriseret ved tegn på overefterspørgsel: prisniveauet steg i 1962 med 4–5 pct. og vare- og tjenestebalancen forringedes. Men samtidig med tilsynekomsten af disse tegn på, at den samlede efterspørgsel voksede hurtigere end produktionsmulighederne, blev ændringerne i efterspørgslens sammensætning mere iøjnefaldende. Stigningen i det private forbrug, de offentlige udgifter og boligbyggeriet fortsatte nogenlunde usvækket, men erhvervslivets investe-

ringer og eksporten stabiliseredes. Denne relative afsvækkelse af de to efterspørgselskomponenter, som i de foregående år havde ført an i konjunkturudviklingen, medførte nogen bekymring over de videre udsigter, og der var tilsyneladende ved årsskiftet betydelig uenighed om udformningen af den økonomiske politik. Skulle man gå videre med en forsigtig politik med henblik på at opnå større prisstabilitet, eller var investeringsstimulerende forholdsregler påkrævede?

Udviklingen i den forløbne del af 1963 synes at have givet det første synspunkt ret. De ekspansive kræfter har i forårsmånederne vist sig lidt stærkere end ventet, selv om den samlede efterspørgsel knapt nok vokser i samme tempo som i 1962; vigtigt er det imidlertid, at tendensen til aftagende vækst tempo ikke synes at være fortsat. I juni/juli lå industriproduktionen ca. 6 pct. højere end i de tilsvarende måneder i 1962, og arbejdsløshedsprocenten var uændret på det meget lave niveau, hvor den har befundet sig i de senere år. Der synes dog at være indtruffet en vis lettelse på arbejdsmarkedet, i al fald hvis man lægger to betydningsfulde tegn til grund: enkelte hastigt ekspanderende sektorer, i første række bygge- og anlægsvirksomheden, har været i stand til at øge arbejdsstyrken mærkbart, og presset for lønforhøjelser er aftagende. For denne sidste udvikling har dog forbundsøkonomiminister Ludwig Erhard's intervention som forligsmand i metalindustriens overenskomstforhandlinger i maj spillet en ikke uvæsentlig rolle; med en lønforhøjelse til denne store og strategisk vigtige gruppe på 5 pct. blev tendensen til en langsommere stigningstakt i lønniveauet konfirmeret. Lønglidningen synes også i de seneste måneder at være aftaget.

Et yderligere interessant træk i den tyske konjunkturudvikling er den bedring af eksportudsigterne, der er indtruffet i forårsmånederne. I årets første fem måneder lå tilgangen af udenlandske ordrer ca. 12 pct. højere end i tilsvarende – ganske vist relativt ugunstige – periode i 1962. I de seneste måneder er også selve eksporten begyndt at registrere fremgangen; samtidig har importen dog været kraftigt voksende, således at handelsbalancen ikke er blevet påvirket nævneværdigt.

Alt i alt må udsigterne for den tyske økonomi i resten af 1963 bedømmes relativt optimistisk. Den økonomiske fremgang vil ikke stå mål med erfaringerne fra de foregående år, men den vil langt fra gå i stå, således som man en overgang frygtede det.

Også i *Frankrig* er den økonomiske politik, som det blev mere indgående omtalt i den foregående internationale konjunkturoversigt, i stigende grad blevet præget af forsøg på at begrænse stigningerne i priserne. De lønforhøjelser, som man i løbet af foråret har måttet give arbejderne i de nationaliserede industrier og tjenestemændene, har – i forbindelse med dels sæsonmæssige, dels aftalte prisstigninger på en række landbrugsvarer

– yderligere understreget vanskelighederne ved at forene et så ambitiøst vækstmål som det franske med hensynet til nogenlunde prisstabilitet. I den private sektor var der i årets første måneder tegn på, at lønstigningerne aftog, men om denne tendens har kunnet holde, efter at der var givet store forhøjelser i de nationaliserede industrier, er endnu uvist. Regeringen forsømmer ikke nogen lejlighed til at understrege, at tendensen må fastholdes. Den garanterede minimalløn, der er indeksreguleret, steg pr. 1. juli med godt 4 pct., men dette behøver ikke at få større konsekvenser for det faktiske lønniveau, idet kun et meget lille antal arbejdere lønnes efter minimallønnen.

Trods en bemærkelsesværdig stigning i eksporten til det egentlige udland på 8–9 pct. i første halvdel af 1963, er handelsbalancen for første gang i en årrække blevet svagt negativ. Importen er vokset næsten eksplosivt, især for de industrielt forarbejdede forbrugsvarers vedkommende. På grund af den fortsat betydelige private kapitalimport er de franske valutabeholdninger imidlertid stadigt voksende i hastigt tempo.

Udsigterne for den franske økonomi i resten af 1963 er gunstige. Væksten i bruttonationalproduktet i faste priser er blevet revideret nedad i de successive udgaver af nationalbudgettet; det seneste skøn er på 4,7 pct.

Også i *Italien,* der i flere år har kunnet udvise hastigere økonomisk vækst end andre vesteuropæiske lande, gav prisstigningerne i 1962 anledning til en vis omvurdering i den økonomiske politik. Vækstempoet aftog fra de tidligere års eksceptionelle niveau til ca. 6 pct.; de seneste skøn forventer, at denne betydelige stigningstakt kun vil blive lidt afsvækket i 1963. I modsætning til erfaringerne fra de fleste andre vesteuropæiske lande er investeringerne og eksporten fortsat dynamiske elementer i konjunkturfor-

TABEL 1.

Indeks for industriproduktionen.

(kvartalstal sæsonudjævnede).

	1960	1961	1962				1963	
1953=100			1	2	3	4	1	2
USA	119	120	127	130	131	131	132	136
Belgien	129	135	140	141	145	145	142	
Frankrig	167	175	189	190	193	196	191	
Forbundsrepublikken Tyskland[1])	180	190	195	198	201	203	199	
Italien	182	202	219	219	219	229	230	
Nederlandene	157	159	166	165	163	168	169	
Norge	151	161	164	167	169	170	171	
Sverige	135	142	143	143	145	146	146	
U K	129	130	128	131	133	130	130	

[1]) Excl. Saar.

Kilde: OECD Main Economic Indicators, July 1963.

løbet. Det er endnu ikke lykkedes at få udviklingen i priser og lønninger under kontrol; industriarbejderne har netop fået en dyrtidsregulering på 2 pct. Det kan diskuteres, om den foretagne regulering virkelig var motiveret i prisudviklingen; det benyttede pristal har basis i 1955, og det afspejler derfor ikke i tilstrækkeligt omfang den stabile eller vigende prisudvikling for en række varige forbrugsgoder, der siden dette tidspunkt er kommet til at spille en langt større rolle i forbruget. Den relativt svage regering, der blev dannet efter valget i april og den langvarige parlamentariske krise, vil næppe være i stand til at skride effektivt ind over for prisstigningerne. Derimod synes den politiske stabilisering i den sidste tid at have bremset den private kapitaludstrømning, der i nogle måneder voldte de italienske myndigheder ubehagelige problemer.

I *Nederlandene* har ekspansionstempoet siden revalueringen i foråret 1961 ligget på 2,5–3 pct. Man har i 1962 gennemført visse skattelettelser, der var stillet i udsigt i 1961, ligesom også penge- og byggepolitikken har været lempelig. Når væksten i disse år har været relativt beskeden, er årsagen især, at man har nedsat arbejdsugen gradvist; arbejdskraftforsyningen har således sat snævre grænser for produktionsstigningen. Der er knaphed på arbejdskraft i flere sektorer, men der forestår nu ikke yderligere arbejdstidsnedsættelser. Der regnes derfor med en lidt kraftigere produktionsstigning i 1963 end i de foregående to år. Regeringen har overladt arbejdsmarkedets parter større frihed ved lønfastsættelsen, men det er endnu for tidligt at skønne, om denne liberalisering af lønpolitikken vil sætte sig spor i omkostningsniveauet og dermed nødvendiggøre en stramning af penge- og finanspolitikken.

For *Belgien* var 1962 et godt år, omend sammenligninger med 1961 nødvendigvis må blive ret flatterende på baggrund af de store produktionstab, der blev en følge af strejkerne i begyndelsen af 1961. Med en vækst på knapt 4 pct. i 1963 synes den belgiske økonomi at skulle holde sig ret nær det mål, som er nedlagt i den løbende fireårsplan (1962–65). Prisstigningerne er fortsat yderst beskedne. Arbejdsløsheden, som kun i et vist omfang lader sig reducere af et almindeligt økonomisk opsving, har været faldende. Medvirkende hertil har været, at produktionen i kulminerne har kunnet øges, da den lange vinter havde reduceret lagrene til et meget lavt niveau.

I *Sverige* er vurderingen af udsigterne for 1963 stedse blevet mere optimistisk. Medens det preliminære nationalbudget, der udarbejdedes omkring nytår, regnede med en stigning i bruttonationalproduktet i faste priser på ca. 3,5 pct., var dette skøn i det reviderede budget fra april afløst af 4,5 pct. De oplysninger, der siden er fremkommet tyder snarest på, at også dette tal kan komme til at ligge i underkanten.

Når udviklingen i Sverige har formet sig relativt gunstigt, skyldes det

dels en kraftigere udenlandsk efterspørgsel efter vigtige svenske produkter, dels virkningerne af de konjunkturstimulerende forholdsregler, som blev truffet i løbet af 1962; der var tale om en forøgelse af den offentlige investeringsaktivitet og om frigivelsen af investeringsfondsmidler i flere etaper. I begyndelsen af året blev også diskontoen nedsat. Udviklingen synes at bekræfte det indtryk af svensk økonomisk politik, som blev stærkt fremhævet i OECD's årlige rapport om den svenske økonomi fra april 1963. Det hedder heri, at vel har Sverige ikke ligget på toppen i Vesteuropa ved en sammenligning af vækstrater, men udviklingen har været bemærkelsesværdigt jævn. De svenske myndigheder har ikke alene brugt det traditionelle register af finans- og pengepolitiske instrumenter i fuld udstrækning, men har også vist fremsyn ved at gøre brug af mere ukonventionelle midler, hvoriblandt rapporten især fremhæver investeringsfondene, bestræbelserne for at øge tilpasningen på arbejdsmarkedet og den smidige anvendelse af offentlige investeringer i konjunkturpolitisk øjemed.

Det er således i de første måneder af 1963 lykkedes at vende nedgangen i de private investeringer til en opgang, uden at den forbigående afsvækkelse satte sig spor i beskæftigelsen. Der forudses nu betydelig knaphed på arbejdskraft i de senere måneder af 1963, især hvis de bedrede afsætningsvilkår for eksporten holder. Der er derfor i maj/juni sket en mindre omlægning af den økonomiske politik gennem en diskontoforhøjelse, likviditetsstramning og skærpet byggeregulering. Derimod er finanspolitikken endnu ekspansiv med et ganske betydeligt underskud på statsbudgettet; dette underskud vil selvsagt blive mindre, hvis statsindtægterne vokser i takt med aktiviteten. Regeringen synes ikke indstillet på at ændre signaler i finanspolitikken, men en vis skærpelse kan komme under overvejelse, hvis presset på arbejdsmarkedet vokser hen på efteråret. Forbrugerpriserne ventes allerede ifølge det reviderede nationalbudget at ville stige med 2,5 pct. i 1963.

I *Norge* forhandlede arbejdsmarkedets parter sig til rette i løbet af foråret om lønudviklingen i det kommende år, samtidig med at regeringen med landbrugets og fiskeriets organisationer traf aftale om afsætningsvilkårene for disse erhvervs produkter. Regeringen afgav i forbindelse hermed løfte om at søge forbrugerpriserne stabiliseret på det nuværende niveau; midlet hertil er i første række en udvidelse af prissubsidierne. De gennemsnitlige lønstigninger på arbejdsmarkedet bliver ca. 3 pct., der således fuldt ud skulle komme til udtryk i en reallønsstigning. Fremgangen for landbrugere og fiskere ligger på linie hermed.

Den relativt moderate stigning i omkostningsniveauet, der er resultatet at dette såkaldte »fellesopgjør«, styrker tilliden til, at det norske bruttonationalprodukt i faste priser i 1963 faktisk kan stige med de i langtidsprogrammet for 1962–65 stipulerede 4 pct. Underskuddet på betalingsbalan-

cens løbende poster bliver større end den langfristede låntagning i udlandet, således at et mindre fald i valutareserverne må imødeses. Denne forudsigelse hviler på en antagelse om aftagende lageropbygning i resten af året. Norges valutareserver er i øvrigt af en sådan størrelse, at selv en mærkbar tilbagegang ikke behøver medføre en skærpelse af den øjeblikkelige økonomiske politik.

USA's FORSØG PÅ AT BREMSE SINE VALUTATAB; DISKUSSIONEN OMKRING REFORMER AF DET INTERNATIONALE BETALINGSSYSTEM

Det er efterhånden blevet akcepteret såvel i USA som andetsteds, at fortsættelsen af de betydelige amerikanske valutatab rummer betydelige farer for det internationale betalingssystem. De amerikanske beholdninger af guld og konvertibel valuta nedbragtes i løbet af femåret fra slutningen af 1957 til slutningen af 1962 med næsten 8 mia. $, samtidig med at udlandets officielle, kortfristede tilgodehavender i USA voksede med godt 5 mia. $. Med den stigende bevægelighed på det internationale penge- og kapitalmarked rummer tilstedeværelsen af store kortfristede dollartilgodehavender i al fald potentielt en betydelig fare for dollarens stabilitet.

Det påpeges undertiden, at den måde, hvorpå de fleste lande opgør deres betalingsbalanceunderskud, indebærer en tendens til overvurdering af underskuddets størrelse. For USA's vedkommende forekommer denne kritik særlig velanbragt; den amerikanske betalingsbalancestatistik regner en stigning i den private kortfristede gæld til udlandet for en forringelse af valutastillingen, medens forøgelsen af private amerikanske tilgodehavender i udlandet ikke medregnes. En opstilling, der korrigerer for denne asymmetriske behandling af de private kapitalbevægelser, er givet af professor Robert Triffin fra Yale University i en artikel i det engelske tidsskrift The Banker for august 1963. Det mere præcise billede af de amerikanske myndigheders finansieringsproblem, som derved kommer frem, er i tabel 2 gengivet efter Triffin.

Det fremgår af tabellen, at der ikke er nogen klar tendens til en nedbringelse af det underskud, som skal finansieres gennem nedbringelse af valutabeholdningen eller ved forskellige typer af afværgende transaktioner. Tværtimod blev problemet akcentueret i 1962; det fortsat store overskud på de løbende poster aftog samtidig med, at såvel den offentlige som den private kapitaleksport voksede.

Der er i de sidste to-tre år foretaget adskillige skridt fra amerikansk side for at nedbringe valutatabene. Forholdsreglerne har især taget sigte på at spare på den offentlige kapitaleksport, og de har alle været yderst forsigtige. Det har i denne periode været tydeligt, at de amerikanske myndig-

TABEL 2

USA's betalingsbalance.

1959–1962.

Mia. $	1959	1960	1961	1962
Saldo på løbende poster	−0,7	3,0	4,3	3,9
Saldo på kapitalposter	−2,1	−6,5	−6,3	−7,4
heraf offentlige[1])	−2,3	−2,4	−3,0	−3,5
private, langfristede	−1,6	−2,1	−2,0	−2,3
private, kortfristede[2])	1,8	−2,1	−1,2	−1,6
Underskud	−2,7	−3,6	−2,0	−3,5
Finansieret ved:				
Udlandets forudbetaling af gæld	−0,4	—	−0,7	−0,7
Andre landes tilbagebetalinger til Valutafonden i $ (−)	−0,3	−0,7	0,1	−0,6
Stigning i udlandets officielle dollarbeholdninger[3]) (−)	−0,9	−1,1	−0,8	−1,3
Fald i USA's beholdning af guld og konvertibel valuta	−1,1	−1,7	−0,7	−0,9

Afvigelser mellem sumtal og underposter skyldes afrundingsfejl.

[1]) Omfatter også ændringer i mellemværender med andre internationale organisationer end Valutafonden, men ikke udlandets forudbetaling af gæld.
[2]) Omfatter tillige posten fejl og udeladelser.
[3]) Herunder også enkelte typer af tilgodehavender af ikke fuldstændige likvid type, især Treasury bonds med op til 2 års løbetid.

Kilde: The Banker, August 1963.

heder anlagde et noget mere optimistisk syn på mulighederne på at opnå en tilpasning uden radikale indgreb. Denne optimisme gjorde dem modvillige over for forslag fra europæisk side om en forhøjelse af renteniveauet i USA, således at det ville blive mindre tillokkende for udenlandske låntagere at melde sig i New York og mere fristende for amerikanske investorer at lade deres midler blive i USA.

Det er næppe for skarpt udtrykt, at de amerikanske myndigheder i det sidste årstid fuldt så meget har beskæftiget sig med at tilvejebringe den smidigst mulige finansiering af underskuddet som med at reducere selve problemet. På det mere valutatekniske område er der gennem udstrakte forhandlinger gjort betydelige fremskridt; mest iøjnefaldende er det net af såkaldte swap-aftaler, som Federal Reserve Systemet og finansministeriet har indgået med en række andre landes centralbanker. I følge disse aftaler indrømmer parterne hinanden trækningsrettigheder inden for nærmere angivne rammer og for en given periode – 3 eller 6 måneder, som mere eller mindre automatisk forlænges ved udløbet. Gennem disse aftaler ville USA med øjeblikkelig varsel kunne mobilisere godt 1,5 mia. $, hvis et spekulativt angreb mod dollaren skulle sætte ind. Den største swapaftale er indgået med Bank of England (500 mill. $), men også mindre lande som Sverige og Østrig har for øjeblikket sådanne aftaler med USA. De gensidige kredit-

tilsagn er foreløbig kun blevet udnyttet i meget ringe omfang, men deres værdi i en krisesituation ville utvivlsomt være betydelig.

Tabellen kaster lys over, i hvilket omfang de amerikanske myndigheder har haft held i deres bestræbelser for at forhindre underskuddet i at slå igennem direkte i en nedgang i USA's guldbeholdning. Man har så at sige søgt at udspænde tre sikkerhedsnet til afskærmning af guldbeholdningen. For det første har man modtaget fremskyndede tilbagebetalinger fra flere europæiske lande på den store gæld fra de første efterkrigsår; det var i 1962 især Frankrig, der ydede assistance på dette punkt. I samme retning har det virket, at Valutafonden har modtaget gældsafdrag i dollars fra flere lande. Endelig – og det har været den mest betydningsfulde enkeltfaktor – har de udenlandske centralbanker øget deres beholdninger af dollars uden at kræve dem omvekslet i guld; der er selvsagt ikke her tale om noget offer, da dollartilgodehavender er rentebærende i modsætning til guldbeholdninger, men dog for visse lande om en afvigelse fra den sammensætning af deres valutareserve, som de finder optimal. Alt i alt har disse tre typer af transaktioner medført, at kun godt en fjerdedel af det samlede betalingsbalanceunderskud i 1962 kom til udtryk i et fald i de amerikanske guldbeholdninger.

Det stod imidlertid samtidig klart, at tilsvarende transaktioner næppe kunne gennemføres i samme omfang i 1963; der er efterhånden ikke megen gæld tilbage at tilbagebetale i forceret tempo, og Valutafondens beholdning af dollars er ved at nå de 75 pct. af USA's kvote, der under normale omstændigheder danner overgrænsen for Fondens villighed til at akkumulere beholdninger i en valuta. Endelig må det forudses, at de europæiske centralbankers villighed til at se deres dollarbeholdninger vokse yderligere ikke er ubegrænset. Med et uændret underskud ville svindet i guldbeholdningen derfor blive betydeligt større end i 1962.

Der er stadig betydeligt hold i formodningen om, at tiden arbejder for USA; man må regne med, at overskuddet på de løbende poster i de kommende år vil være voksende som følge af USA's bedrede konkurrenceevne. Det er imidlertid også blevet klart, at hvis der skal tilvejebringes ligevægt på betalingsbalancen alene ad denne vej, vil der blive tale om en meget langstrakt proces. Medens man for et par år siden håbede på ligevægt ved udgangen af 1963, varierer skønnene over tidspunktet for denne tilstræbte tilstand nu fra slutningen af 1965 til slutningen af 1968. På denne baggrund fremsatte præsident Kennedy den 18. juli et program, som markerer et brud på den hidtidige, relativt passive holdning over for valutaudviklingen. De enkelte indgreb kan ikke, betragtet hver for sig, betegnes som særligt omfattende, men tilsammen repræsenterer de et konsekvent forsøg på at løse problemerne.

Indgrebene retter sig mod kapitalbalancen, hvorimod de løbende trans-

aktioner lades upåvirkede; flere af dem ligger i forlængelse af tidligere bestræbelser. Det gælder især forsøgene på at nedbringe valutaudgifterne i forbindelse med de militære programmer og udviklingshjælpen. På hvert af disse områder regner man med at spare ca. 500 mill. $ i løbet af de atten måneder frem til slutningen af 1964. Langt størstedelen af udviklingshjælpen er allerede bundet til amerikansk eksport, dels automatisk gennem leveringerne fra de amerikanske overskudslagre, dels som en følge af præsidentens direktiver til Agency for International Development; de sidste 20 pct. af AID's hjælpeprogrammer skal nu også bindes til anvendelse i USA.

Også bestræbelserne for at dæmme op for den private kapitaleksport markerer en intensivering af hidtidig politik snarere end en nyorientering. Federal Reserve Systemet har længe søgt at presse den korte rente op, men mulighederne herfor har været stærkt begrænsede, da den lange rente, der anses for at være af stor betydning for den indenlandske aktivitet, ønskedes fastholdt. Nu er man imidlertid gået så vidt som til at hæve diskontoen, og dette i kongressen ret upopulære skridt må ses som en indrømmelse til de kredse i Europa, der længe har hævdet, at USA måtte foretage sig noget mere effektivt for at få den korte rente op, således at forskellen mellem renteniveauet på de to sider af Atlanterhavet kunne indskrænkes.

Den mest kontroversielle forholdsregel – og den eneste, der kræver lovgivningsmagtens medvirken – er forslaget om indførelsen af en såkaldt renteudligningsafgift. Denne afgift skal erlægges af en geografisk afgrænset kreds af udenlandske låntagere ved salg af værdipapirer til amerikanske valutaindlændinge. Afgiften omfatter ikke direkte investeringer, banklån eller værdipapirer med en løbetid kortere end tre år. Afgiften gradueres efter værdipapirets løbetid; den stiger fra 2,75 pct. af pålydende på obligationer med 3 års løbetid op til 15 pct. for obligationer med over 28 års løbetid og for aktier. Skønsmæssigt vil afgiften forøge låntagerens renteomkostninger på samme måde som en 1 pct.s forhøjelse af renteniveauet. Den berørte kreds af låntagere omfatter offentlige myndigheder og virksomheder i 23 industrialiserede lande, dvs. i Vesteuropa, de højtudviklede statssamfundslande, Canada og Japan. De to sidstnævnte lande udfoldede øjeblikkeligt kraftig diplomatisk aktivitet for at opnå en undtagelsesstilling. Canada opnåede tilsagn om, at der i loven ville blive indføjet en dispensationsbeføjelse for præsidenten, således at man efter ordlyden af det udsendte kommuniqué må forvente, at Canada vil gå fri af lovens bestemmelser. Dette er et alvorligt hul i loven, da Canada i de senere år har været den største udenlandske låntager i New York; canadierne har ganske vist erklæret at ville vise tilbageholdenhed i den kommende tid.

Lovforslaget om renteudligningsafgiften er nu til høring i kongressen, og det synes endnu for tidligt at spå såvel om den endelige form for loven som

dens ikrafttrædelsesdato. Præsidenten havde oprindelig nævnt datoen for fremsættelsen, den 18. juli, som skæringsdag, men dette er siden blevet ændret sil den 16. august. Loven foreslås gældende til udgangen af 1965.

Det er ifølge sagens natur umuligt at give noget velbegrundet skøn over en sådan lovs virkninger. I betragtning af undtagelsesbestemmelserne kan man næppe vente, at loven vil kunne indskrænke den udenlandske lånoptagning i USA på drastisk vis. En valutabesparelse af størrelsesordenen 500 mill. $ kan man måske regne med, hvis – og det er et vigtigt forbehold – renteniveauet i Europa ikke viser sig at følge med op. En stigende låneefterspørgsel på de vesteuropæiske kapitalmarkeder vil indebære en tendens til stigende rente, således at det måske fortsat vil være fordelagtigt at låne i USA. I så fald ville man virkelig have »the worst of both worlds«: højere rente overalt og ingen løsning på dollarproblemet. Det synes imidlertid overdrevent pessimistisk at regne med en sådan mulighed; tages der hensyn til de relativt betydelige provisioner og administrationsomkostninger, som låntagere må regne med ved lånoptagelser i New York, er fordelen ved at låne der begrænset, således at udligningsafgiften definitivt skulle svinge låntagernes regnestykke i favør af et vesteuropæisk kapitalmarked. Under forudsætning af en lempelig pengepolitik i Vesteuropa skulle der ikke være vanskelighed ved at absorbere et merudbud af den trods alt beskedne størrelsesorden, som der kunne blive tale om, uden kraftige påvirkninger på renten.

Præsidentens sidste forholdsregel var arrangementet af en stand-by kreditaftale med Den internationale Valutafond af fem års varighed – en usædvanligt lang periode – på 500 mill. $. Teknisk er aftalen udformet således, at Fonden erklærer sig villig til at modtage dette beløb i dollars, efter at Fondens beholdning af denne valuta har nået 75 pct. af USA's kvote. Betydningen af dette skridt ligger mindre i den styrkelse af USA's valutariske likviditet, som det beskedne »træk« medfører, end i demonstrationen af, at USA overhovedet er indstillet på at optræde som låntager.

Den samlede virkning af de trufne og foreslåede forholdsregler kan måske blive af størrelsesordenen 1,5 mia. $ på et år, svarende til knapt halvdelen af underskuddet i 1962 (og formentlig i 1963). Herudover må man så sætte sin lid til den gradvise forbedring af saldoen på de løbende poster, som må ventes i de kommende år.

Modtagelsen i udlandet af præsident Kennedy's program til en styrkelse af dollaren har stort set været forstående. Man har især hæftet sig ved, at den amerikanske regering omhyggeligt har undgået de mere ubehagelige former for restriktioner over for importen eller kapitaleksporten. Det er i det væsentlige indgreb af et liberalistisk tilsnit, der er foretaget. Endvidere har der været almindelig tilfredshed over, at indgrebene er lagt således

til rette, at de mindst muligt hæmmer den indenlandske aktivitet i USA. De mest realistiske forhåbninger om en bedring af betalingsbalancen er fortsat uløseligt knyttet til en tilfredsstillende økonomisk vækst i USA selv.

Flere kritikere har imidlertid fundet, at den amerikanske regering har forsømt en lejlighed til at tage til orde for en langsigtet løsning af problemerne omkring hele det internationale betalingssamkvem, og især forsømt lejligheden til at tage de første skridt i den rette retning selv. I en i juli offentliggjort undersøgelse foretaget af den private Brookings Institution på foranledning af den amerikanske regering var en af de vigtigste konklusioner således, at USA burde opkøbe konvertibel valuta i meget betydeligt omfang og benytte denne til at finansiere de nærmest forestående års underskud. Hertil skulle en ombytning af 3–5 mia. $ af guldbeholdningen med valuta være tilstrækkelig. Et sådant skridt ville på effektiv måde demonstrere USA's villighed til at forsvare dollaren. En rent praktisk indvending mod forslaget er det, at transaktionen ville nødvendiggøre en suspension af 25 pct.s dækningsreglen for USA's seddelomløb. Om kongressen vil være villig til at tage et sådant skridt, før det er absolut påkrævet, er højst tvivlsomt, men et indtryk heraf vil man kunne danne sig under kongresudvalgenes høringer i forbindelse med Brookings-rapporten. Det skal i øvrigt understreges, at selv om rapporten er inspireret af regeringen, står dens rekommendationer helt for egen regning.

Brookings-rapporten er, ligesom Triffin i den ovenfor nævnte artikel, meget betænkelig ved den reaktion, som selv en yderst gradvis nedbringelse af USA's valutatab vil fremkalde andetsteds. Det er navnlig urealistisk at vente, at de europæiske lande, der har opsamlet hovedparten af de udstrømmende dollars, roligt skulle imødese en nedbringelse af en vækstrate i deres valutareserver, som de fortsat synes at finde ønskelig. UK har tilmed en væsentlig styrkelse af sin betalingsbalance som en hovedmålsætning i de kommende år; som tabel 3 nedenfor viser, er der i 1962 sket en betydelig bedring, men NEDC-rapporten fremhævede, at man for 1966 burde tilstræbe en styrkelse af balancen på henved 1 mia. $. Man må derfor spørge, om de valutariske mål, som USA, UK og de kontinentaleuropæiske lande har sat sig, overhovedet er indbyrdes forenelige. Det paradoksale er, at medens en tilfredsstillende vækst i den internationale likviditet for øjeblikket kun synes at kunne dækkes gennem fortsat betydelige gældssættelser for de to nøglevalutaer, dollaren og pundet, så medfører selve denne erosion af USA's og UK's valutastilling, at de to nøglevalutaer bliver mindre og mindre acceptable.

Når man har erkendt rigtigheden af denne analyse på længere sigt, må det næste skridt være en grundig overvejelse af, hvorledes faren i udviklingen kan imødegås. Der synes ikke at være basis for at forestille sig, at guldet kan tildeles en væsentligt større rolle i betalingssamkvemmet end hidtil.

TABEL 3

U K's betalingsbalance.

1959–1962.

Mia. $	1959	1960	1961	1962
Saldo på løbende poster	0,3	−0,9	−0,2	0,2
Saldo på kapitalposter	−0,6	1,7	−0,8	0,7
heraf offentlig	−0,3	−0,3	—	−0,2
privat, langfristet	−0,4	−0,2	0,2	—
privat, kortfristet[1])	0,2	2,2	−1,0	0,8
Underskud	−0,3	0,8	−1,0	0,8
Finansieret ved:				
Stigning i Valutafondens sterlingbeholdning (−)	0,4	0,4	−1,0	1,1
Stigning i udlandets officielle sterlingbeholdninger[2]) (−)	−0,3	−0,1	—	0,3
Fald i U K's beholdning af guld og valuta	−0,4	0,5	0,1	−0,5

Afvigelser mellem sumtal og underposter skyldes afrundingsfejl.

[1]) Omfatter tillige posten fejl og udeladelser.
[2]) Omfatter i 1959 ændring i UK's nettogæld til EPU.

Kilde: The Banker, August 1963.

Produktionen kan næppe øges i et tilstrækkeligt tempo, og en forhøjelse af guldprisen støder på en lang række indvendinger, især af politisk art. Skulle man komme til at stå over for valget mellem en højere guldpris og en tilbagevenden til en mere restriktiv politik over for den internationale handel og kapitalbevægelserne, er det vel muligt, at disse indvendinger ville blive fejet til side, men dertil er udviklingen endnu ikke kommet.

I det sidste femår er der fra forskellige universitetsøkonomer fremkommet en række vidtgående forslag til en reform af det internationale betalingssystem. Det fælles træk ved disse forslag er en begrænsning af de to nøglevalutaers rolle i erkendelse af, at det nuværende system lægger for stor en byrde på dollaren og pundet. Til afløsning foreslås en ordning, hvorefter overskudslandenes likvide tilgodehavender og underskudslandenes kortfristede gæld vil få form af indskud og træk på Valutafonden eller en ny international betalingsunion og som sådan være sikret mod ændringer i valutakurserne. Nogle af de mindre radikale varianter af denne type er i det sidste par år begyndt at finde tilslutning også i politiske kredse og hos enkelte centralbankfolk.

Den internationale Valutafond holder i september sit årsmøde i Washington. Siden det sidste årsmøde er der tydeligvis sket en ændring i USA's holdning til reformplanerne. Præsident Kennedy's erklæring den 18. juli sluttede med en bemærkning om, at selv om USA ikke for øjeblikket havde nogle forslag at fremsætte om reformer af det internationale betalingssy-

stem, var man indstillet på at underkaste problemerne grundig overvejelse. Man må derfor vente, at den amerikanske holdning til det yderst moderate forslag om et udvidet kursgarantisystem, som den britiske finansminister Maudling fremsatte i Washington i september 1962, vil have bevæget sig et stykke bort fra den ret kølige afvisning, der blev udvist dengang. Forslaget ligger stadig på bordet, og såvel den engelske regering som oppositionslederen Harold Wilson har i det forløbne år udfoldet initiativ for at gøre den amerikanske holdning til disse problemer mindre konservativ.

Der vil ikke blive truffet opsigtsvækkende beslutninger på Valutafondens møde; det meste, man kan regne med, er en vis anerkendelse fra flertallet af, at der består et mere fundamentalt problem på længere sigt end det løbende amerikanske betalingsbalanceunderskud. En sådan anerkendelse kunne komme til udtryk derved, at Fonden beslutter sig til at underkaste det langsigtede problem fornyet undersøgelse med løfte om rapport til årsmødet i 1964. Det er ingenlunde sikkert, at selv et så beskedent skridt bliver taget; de konservative kræfter synes ikke at være mærkbart svækket, når man læser årsrapporten (juni 1963) fra Bank for International Settlements, der må antages at tegne indstillingen hos de europæiske centralbanker. Også i Valutafondens ledelse er den forsigtige holdning blevet styrket gennem udnævnelsen af franskmanden Schweitzer som Per Jacobssons efterfølger. Alt i alt er det derfor ikke usandsynligt, at reformplanerne nogen tid endnu kun vil blive drøftet på bilateralt plan.

3.9.63.
N. Th.

DEN DANSKE ØKONOMI I 1. HALVÅR 1963[1])

Den noget roligere stigningstakt i den danske økonomi, der har gjort sig gældende i den sidste del af 1962, er fortsat i første halvdel af indeværende år. Som ventet lå beskæftigelsen i årets første måneder som følge af den langvarige frostperiode betydeligt lavere end i samme periode sidste år.

TABEL 1

Den gennemsnitlige ledighed efter de ugentlige opgørelser.
1000 ledige.

	Arbejdsmænd		Byggefag		Andre Mænd		Kvinder		I alt	
	1962	1963	1962	1963	1962	1963	1962	1963	1962	1963
1. kvartal...	35,0	52,6	1,9	4,8	5,6	8,3	3,5	4,1	45,9	79,8
2. kvartal...	8,6	12,3	0,1	0,6	2,3	3,7	1,9	2,3	12,9	18,9

Dette gælder især for byggesektorens vedkommende. For byggeriet i »byer m. v.«, der omfatter ca. 3/4 af det samlede byggeri i landet, var der i 1. kvartal tale om et fald i påbegyndelserne på 40 %, et fald i fuldførelserne på 5 %, medens det igangværende byggeri ved udgangen af kvartalet var af omtrent samme omfang som sidste år. I 2. kvartal er der sket en mærkbar stigning i aktiviteten, et forhold, der afspejler sig i ledighedstallene for byggefagene. I maj måned var arbejdsløsheden her af samme størrelse som i 1961 og kun ubetydeligt højere end i samme måned sidste år. I juni faldt den yderligere, således at der ved halvårets udgang herskede fuld beskæftigelse inden for faget. For 1. halvår under ét er der dog tale om en betydelig nedgang i aktiviteten i forhold til sidste år, jfr. tabel 2. Påbegyndelserne er gået ned med 30 pct., og nedgangen viser sig med nogenlunde samme styrke for boligbyggeriet og erhvervsbyggeriet. Fuldførelserne er faldet med 8 pct., men her viser boligbyggeriet en svag fremgang.

Også inden for andre erhverv har arbejdsløsheden såvel absolut som procentuelt ligget noget højere end i de nærmest foregående år, hvilket i et vist omfang skyldes den lange vinter og det heraf fremkaldte aktivitetsfald i byggesektoren. Også bortset herfra synes beskæftigelsen dog at ligge på et lidt lavere niveau. I maj måned var der som nævnt kun en ubetydelig arbejdsløshed i byggefagene, men i en række industrier lå antallet af præsterede arbejdstimer dog kendeligt lavere end i de to foregående år.

[1]) Se også tabelbilaget bag i hæftet.

TABEL 2

Byggeriet i »Byer m. v.«. 1. halvår.

1000 m².

	Påbegyndelser 1962	Påbegyndelser 1963	Pct.vis ændring	Fuldførelser 1962	Fuldførelser 1963	Pct.vis ændring	Igangværende ult. halvåret 1962	Igangværende ult. halvåret 1963	Pct.v ændring
Boligbyggeri	1488	1026	÷31	1128	1153	+ 2	3117	2859	÷ 8
Erhvervsbyggeri	892	682	÷24	764	619	÷19	1681	1760	+ 5
Ikke-erhvervsbyggeri[1]	216	122	÷44	182	137	÷25	805	722	÷10
I alt	2596	1830	÷30	2074	1909	÷ 8	5603	5341	÷ 5

[1]) Skoler, sygehuse m.v.

Dette gælder især for tekstilindustrien, fodtøjs- og beklædningsindustrien, træindustrien, sten-, ler- og glasindustrien samt jern og metalindustrien.

Den tendens til en lidt langsommere stigning i produktionen, som disse tal antyder, bekræftes af den undersøgelse af virksomhedernes produktionsforventninger, som Statistisk Departement for nylig har offentliggjort.[1]) Undersøgelsen dækker ca. 70 % af den samlede industri, målt ved antal beskæftigede arbejdere.

Medens den procentdel af industrien, der i maj måned forventede en større produktion i den resterende del af året end i samme periode året forud, var 32 i 1961 og 33 i 1962, regnede kun 22 % med en produktionsstigning i indeværende år. 18 % regnede med en lavere produktion, mod 6 % i 1961 og 7 % i 1962. Uændret produktion forventedes af 38 i år, mod 42 resp. 45 % i de to foregående år.

De ved samme undersøgelse fremkomne oplysninger om virksomhedernes investeringsplaner viser, at de planlagte investeringer for indeværende år ligger ca. 20 % lavere end sidste år. Den tendens til en aftagende stigningstakt i industriens investeringer, der har gjort sig gældende i de seneste år, synes således at skulle fortsætte.

I samme retning peger den sidst foretagne opgørelse over ordrebeholdninger i jern- og metalindustrien. Sammenlignet med opgørelsen pr. 1. april sidste år lå ordrebeholdningerne på samme tidspunkt i år betydeligt lavere, især for jernskibsværfter og andre metalværker. Der var her tale om et fald på lidt over 30 %. Men også for metalvarefabrikker og maskinfabrik-

TABEL 3

Industriens investeringer 1958–62.

mio. kr.

	1958	1959	1960	1961	1962
Samlet investering	765	971	1386	1685	1857
Pct.vis stigning		27	43	22	10

[1]) Stat. Efterretn. nr. 29 1963.

ker var nedgangen betydelig (ca. 20 %). Kun jern- og stålværkernes samt radiofabrikkernes ordrebeholdninger viste mindre stigninger.

Prisudviklingen for industrielle råvarer m v. har været ret stabil gennem det sidste år, og for industrielle halvfabrikata og færdigvarer har prisstigningerne været ret små. Da den gennemsnitlige timefortjeneste i løbet af 1962 er steget med ca. 10 % (cf. tabel 4), må man antage – selv med forbehold for en ret stor stigning i produktiviteten – at industriens indtjening i første halvdel af indeværende år har været faldende, eller i hvert fald stagnerende.

TABEL 4

Den gennemsnitlige timefortjeneste incl. feriepenge og samtlige tillæg.

øre.

	Faglærte arbejdere		Ufaglærte arbejdere		Kvinder		I alt	
	1961	1962	1961	1962	1961	1962	1961	1962
Hovedstaden	913	1012	744	824	520	581	753	838
Det øvrige land	758	839	642	702	462	509	648	711
Hele landet	828	915	679	746	490	542	691	762

Derimod har der været tale om en stigning i landbrugets indtjening, der i væsentlig grad skyldes prisstigninger såvel på hjemmemarkedet som på eksportmarkedet. Værdien af den animalske landbrugsproduktion var i 1. halvår ca. 7 % større end for samme tidsrum i fjor. Prisstigningen har især været udtalt for varegrupperne mælk og fløde, ost og kasein, æg og fjerkræ, samt hornkvæg, okse- og kalvekød.

Derimod viser de foreliggende oplysninger om de producerede mængder, at der for de fleste varers vedkommende har været tale om et produktionsfald, mest udtalt for smør. Kun produktionen af okse- og kalvekød er steget nævneværdigt.

Totalt set har aktivitetsniveauet i første halvdel af indeværende år således været en smule lavere end i de nærmest foregående år. Som følge heraf er der indtruffet et fald i den samlede efterspørgsel, hvilket har bevirket, dels at detailhandelens indtjening er gået tilbage, dels at den samlede vareimport er stagneret.

TABEL 5

Værdien af den animalske landbrugsproduktion 1. halvår.

mio. kr.

	Mælk og fløde	Smør	Ost og kasein	Æg og fjerkræ	Hornkvæg, Okse- og kalvekød	Svin og flæsk	Samlet produktionsværdi[1])
1962	299,5	511,0	202,6	281,7	638,6	1.414,5	3.369,8
1963	336,3	520,7	243,5	315,3	731,3	1.431,1	3.601,1

[1]) Incl. produktionsværdien af fåre- og lammekød, hestekød samt export af levende heste.

TABEL 6

Produktion af animalske landbrugsvarer 1. halvår.

mio. kg.

	Mælk	Smør	Ost	Æg	Fjerkræ	Okse- og kalvekød	Svinekød og flæsk
1962.....	2847	89,9	61,3	73,9	39,9	149,8	340,5
1963.....	2673	79,3	63,6	58,2	37,2	166,2	339,2

TABEL 7

Detailomsætningsindeks.

1961 gns. = 100.

	Jan-feb.		Marts-april		Maj-juni	
	1962	1963	1962	1963	1962	1963
Nærings- og nydelsesmidler....	94	105	108	118	113	124
Beklædning m.v.....	89	96	93	92	118	116
Andre forbrugsvarer.....	92	92	104	102	112	108
I alt detailhandel m. forbrugsv.	93	101	104	110	114	119

Det fremgår af tabellen, at detailomsætningen med nærings- og nydelsesmidler gennemsnitligt har været ca. 10 % højere i år end sidste år, en stigning, der nogenlunde svarer til den i samme tidsrum indtrufne prisstigning. For beklædning m. v. har der været en stigning i årets første måneder på ca. 8 %, hvorefter omsætningen har ligget ca. 1 % lavere end i fjor. I forhold til stigningen i forbrugerprisindekset skulle dette betyde, at der i årets første måneder har været en vis mængdemæssig forøgelse, der senere er blevet afløst af et fald. Omsætningen af andre forbrugsvarer – i hovedsagen varige forbrugsgoder – har i år været et par procent lavere end sidste år. I betragtning af, at der i mellemtiden er sket prisstigninger for disse varer på 8–10 %, må der være indtruffet et mærkbart fald i de solgte mængder.

Vareimporten, der i første halvår 1962 steg med 12 % sml. med det foregående år, lå i år kun ca. 1 % højere end sidste år. Udviklingen i de to kvartaler har imidlertid været meget forskellig. I første kvartal faldt importen som følge af det unormalt lave aktivitetsniveau med ca. 4 %, for derefter at stige kraftigt i andet kvartal, hvor der selv i forhold til det ekstraordinært høje 1962-niveau var tale om en stigning på omkring 14 %.

For landbrugsråstoffernes vedkommende lå importen både i første og andet kvartal noget lavere end sidste år. Baggrunden herfor må i væsentlig grad søges i den store høst i 1962, der har mindsket importbehovet for korn. For perioden under ét var importen heraf kun ca. halvt så stor som i 1962.

Også for de industrielle råvarer var der tale om en ikke ringe nedgang i årets første kvartal – især for varerne jern og stål, oliefrø samt træ m. v. – der modsvaredes af en noget mindre stigning i andet kvartal, således at

TABEL 8

Vareimport.

mio kr.

	1. kvartal		2. kvartal		1. halvår	
	1962	1963	1962	1963	1962	1963
Råstoffer til landbruget	347	278	332	293	679	571
Råstoffer til industrien	793	662	751	827	1544	1489
Brændsel	417	490	425	444	842	934
Forarbejdede varer	1765	1728	1807	1942	3572	3670
Nærings- og nydelsesmidler	191	215	202	245	393	460
I alt vareimport	3513	3373	3517	3751	7030	7124

den samlede import i halvåret lå ca. 4 % lavere end i 1962. Iflg. Det statistiske Departements opgørelser over lagre af råstoffer m. v. er der i løbet af første kvartal i år sket en formindskelse af de samlede beholdninger med ca. 12 % mod kun ca. 6 % i de to foregående år. Selv om en sammenligning af importopgørelsen og lageropgørelsen ikke umiddelbart er mulig, kan man dog formentlig regne med, at importstigningen i andet kvartal i hovedsagen har betydet en retablering af beholdningerne efter det ekstraordinært store forbrug i vintermånederne. Dette forhold gør sig også gældende for brændselsimportens vedkommende. Importen af forarbejdede varer viser et fald i første kvartal på ca. 2 %, mod en stigning på ca. 3 % for første halvår. Det må herved tages i betragtning, at importen af biler og motorcykler efter de store indkøb sidste år i begge kvartaler har ligget noget lavere (ca. 40 mio. kr. i 1. kvartal og ca. 60 mio. kr. i 2. kvartal), og at der i 1. kvartal var en nedgang i importen af skibe på ca. 45 mio. kr.

For eksportens vedkommende har der i 1. halvår været en stigning på i alt ca. 810 mio. kr. eller ca. 15 %. Heraf vedrører 212 mio. kr., eller omkring 25 % af den samlede stigning, landbrugseksporten. Hovedposterne er her en stigning i eksporten af kød og kødvarer (især okse- og kalvekød) på 145 mio. kr. eller ca. 16 %, en stigning – i ikke ringe omfang prisstigning – for mejeriprodukter og æg på 48 mio. kr. (6 %), samt en stigning i eksporten af korn og kornvarer på 21 mio. kr. eller 19 %.

Blandt industrivarerne er der især for transportmidlernes vedkommende tale om en meget kraftig stigning. Eksporten inden for denne varegruppe, der helt domineres af de meget svingende leverancer af skibe, er mere end fordoblet i forhold til sidste år. Også for maskineksportens vedkommende er der dog sket en kraftig vækst, ca. 23 % eller omkring 190 mio. kr. Blandt de øvrige varer kan nævnes en stigning i eksporten af kemiske råstoffer på 14 mio. kr., plasticvarer 17 mio. kr., garner og metervarer 17 mio. kr., beklædning 20 mio. kr., sukker og sukkervarer 16 mio. kr. samt metalvarer 11 mio. kr. Endelig er exporten af fisk steget med 28 mio. kr. eller ca. 13 %.

Eksportstigningen har været ret jævnt fordelt over halvåret. Korrige-

TABEL 9

Export af varer.

mio. kr.

	1. kvartal 1962	1. kvartal 1963	1. halvår 1962	1. halvår 1963
Landbrugsvarer	1481	1533	2888	3100
Fiskeprodukter	109	128	216	244
Nærings- og nydelsesmidler	34	43	82	107
Oliekager, olie m.v.	75	72	139	145
Medicinalvarer	43	41	85	84
Andre kemiske prod.	82	95	169	209
Maskiner, instrumenter	422	513	871	1058
Møbler	39	41	75	86
Andre råvarer	33	33	69	79
Tekstil & beklædning	93	108	181	219
Transportmidler	61	133	184	389
Metalvarer	74	85	151	184
Andre varer	163	162	343	362
I alt	2709	2987	5453	6266

rer man for eksporten af skibe, har stigningen i 1. kvartal været ca. 9 % mod ca. 11 % i 2. kvartal.

Såvel m. h. t. eksport som m. h. t. import har der således i år været en gunstigere udvikling end i de nærmest foregående år. Den samlede forbedring af handelsbalancen androg i 1. kvartal ca. 420 mio. kr. og ca. 720 mio. kr. i 1. halvår. Det må imidlertid fremhæves, at disse summariske tal i meget betydeligt omfang er præget af store udsving på enkelte vareposter – faldet i kornimporten og skibsleverancerne – som i hvert fald på kort sigt må betegnes som »en-gangs fænomener«. Korrigerer man herfor, bliver den samlede forbedring af handelsbalancen ca. 270 mio. kr. i 1. kvartal og ca. 370 mio. kr. i 1. halvår.

Dette kunne umiddelbart tyde på, at forbedringen i handelsforholdene har været aftagende. Det må dog her erindres, at importstigningen i 2.

TABEL 10

Månedlig ændring i nettovalutabeholdning. 1. halvår 1963. mio. kr.

	Jan.	Feb.	Marts	April	Maj	Juni	I alt 1. halvår
Nationalbanken	+255	+ 27	+332	+107	+ 61	+247	+465
Private banker	+293	+125	+169	+ 92	+ 76	+117	+300
I alt	+ 38	+ 98	+163	+199	+137	+130	+765
Indgået provenu af off. lån i udlandet	50	85	210	230	150	100	825
Nettoændring excl. låneprovenu	+12	+ 13	+ 47	+ 31	+ 13	+ 30	+ 60

kvartal i et vist omfang dækker over en forøgelse af lagrene efter den kraftige nedgang i årets første måneder.

Den indtrufne forbedring af handelsbalancen har betydet, at også landets valutariske stilling er blevet meget betydeligt forbedret.

For nationalbanken og de private banker under ét udgjorde nettovalutabeholdningen ult. 1962 668 mio. kr. mod 1433 mio. kr. ult. juni i år. Ved vurderingen heraf må dog gøres et par forbehold. For det første er der i perioden indgået ca. 825 mio. kr. som provenu af en række lån, optaget i udlandet af staten, visse kommuner og koncessionerede virksomheder, (cf. tabel 11 og 12). For det andet kender man ikke omfanget af de i samme tidsrum stedfundne private låntagning i udlandet. Denne har i de tidligere år andraget 150–200 mio. kr. pr. kvartal.

TABEL 11

Nettoændring i valutastilling i 1. halvår. mio. kr.

	1961	1962	1963
Nationalbanken	÷73	÷28	+465
De private banker	÷80	÷138	+300
I alt	÷153	÷166	+765
Provenu af off. lån i udlandet	100	337	825
Nettoændring excl. låneprovenue	÷253	÷503	÷ 60

Det samlede indtryk af den økonomiske udvikling i første halvår bliver således, at der er indtruffet en meget væsentlig forbedring i Danmarks stilling over for udlandet, således at man nu har nået en situation med fuld beskæftigelse og formentlig nærmest ligevægt på betalingsbalancen og med en likviditetsudvikling, der i den senere tid har medført en tendens til et rentefald. Hvorvidt det indtrufne omslag er af varig karakter, kan det være vanskeligt at afgøre. I betragtning af de mange ekstraordinære forhold, der har præget økonomien i de forløbne seks måneder, må man på dette punkt nok anlægge en noget forsigtig vurdering.

HELHEDSLØSNINGEN

I sin redegørelse til regeringen af 18. december 1962 vedrørende »det realøkonomiske grundlag for de kommende måneders økonomisk-politiske afgørelser« henstillede formandsskabet for Det økonomiske Råd, at »man i den nuværende situation søger en samlet løsning på de foreliggende fordelingspolitiske spørgsmål«. Efter formandsskabets opfattelse burde indkomstfordelingsmæssige hensyn træde tilbage for hensynet til at få genoprettet den økonomiske ligevægt, hvorfor man anbefalede, at der vistes tilbageholdenhed både m. h. t. lønninger og udbytter m. v. Sidstnævnte måtte

efter formandsskabets opfattelse snarere nedsættes i forhold til de nærmest foregående år, hvor der var sket en omfattende udstedelse af friaktier m. v. Indkomstforøgelserne burde i det kommende år begrænses til »de formentlig ikke særlig talstærke grupper blandt de dårligst stillede indkomstmodtagere, som ikke har fået nogen realindkomstforbedring i 1962«. Under henvisning hertil – og med konkret baggrund i de mislykkede overenskomstforhandlinger på arbejdsmarkedet – fremsatte regeringen den 25. februar 1963 en række lovforslag, der siden er blevet omtalt som »helhedsløsningen«. I det følgende skal redegøres for hovedtrækkene i denne lovgivning.

Den første gruppe af love omhandler indkomstfastsættelsen for lønarbejdere og andre, der i fordelingspolitisk henseende blev sidestillet hermed. Den anden gruppe tager sigte på en regulering af udbytter, priser og avancer, medens den sidste gruppe vedrører landbrugsstøtten.

I. For arbejdsmarkedets vedkommende bestemmes det i loven om kollektive overenskomster, at de eksisterende lønaftaler skal være gældende uændret for en periode af to år. Dette betyder dog ikke, at lønforhøjelser inden for dette tidsrum ikke skal kunne finde sted. For det første ligger det i bestemmelsen om »uændrede overenskomster«, at hvor selve lønaftalen giver adgang til løntillæg efter visse kriterier – f. eks. personlig dygtighed – i overenskomstperioden, gør loven ingen begrænsning i mulighederne herfor. En sådan »bevægelig« lønfastsættelse findes inden for minimallønsområderne, især inden for jern- og metalindustrien.

For det andet bevarer de ændringer til overenskomsterne, om hvilke parterne forud for lovens gennemførelse var nået til enighed, deres gyldighed. Det samme gælder for specielle spørgsmål, om hvilke der opnås enighed efter dette tidspunkt.

For det tredje bevares dyrtidsreguleringen, dog således at den fremover skal ske efter det nye »reguleringspristal«, der har januar 1963 som basis, og som i modsætning til de tidligere beregnede pristal ikke indeholder skatter og afgifter. Ved overgangen til det nye pristal skete der visse ændringer i beregningsgrundlaget, bl. a. en forhøjelse af dyrtidsportionerne fra 9 øre til 15 øre pr. time. Efter reguleringen pr. 1. marts i år med 18 øre pr. time – eller ca. 210 mio. kr. for LO medlemmer beskæftigede inden for Dansk Arbejdsgiverforenings område – henstod 2 points vedr. den gamle pristalsordning udækkede. Som kompensation herfor udbetales til september i år et særligt tillæg på 6 øre pr. time, eller ca. 35 mio. kr.[1])

For det fjerde blev der i loven fastsat visse beløbsrammer, inden for hvilke der hvert år skulle ydes løntillæg. Udfyldningen af rammerne skulle

[1]) Den samlede kompensationsudbetaling vdr. såvel det organiserede som det uorganiserede arbejdsmarked samt vdr. pensionister, tjenestemænd m. v. andrager ca. 200 mio. kr.

afgøres ved forhandling mellem arbejdsmarkedets parter, dog således at der i det første år skulle tages særligt hensyn til de lavest lønnede arbejdere, og i begge årene skulle man tilstræbe en vis udligning mellem størrelsen af mænds og kvinders dyrtidsportioner.[1]) Det blev samtidig fastslået, at de aftaler, hvorom parterne nåede til enighed, skulle være retningsgivende også for det uorganiserede arbejdsmarked.

Beløbsrammerne specificeredes således, at der i det første år skulle ydes løntillæg til de ca. 50 % af LO's medlemmer, der er beskæftigede inden for arbejdsgiverforeningens område, til et samlet beløb af 60 mio. kr. For landbrugets vedkommende blev fastsat en beløbsramme på 8 mio. kr. For 1964 blev beløbene forhøjet til 120 mio. kr. resp. 19 mio. kr.

Mellem organisationerne er der siden opnået enighed om følgende fordeling af de nævnte beløb:

A. Fordeling af de 60 mio. kr. pr. marts 1963.

Forhøjelse af kvindernes dyrtidsportioner med 7 øre pr. time[2])	9.1	mio. kr.
Forhøjelse af lønninger for handels- og kontorfunktionærer (HK-området)	3.9	– –
Forhøjelse af lønninger for søfolk	0.8	– –
Lavtlønstillæg for minimallønnede	6.6	– –
Lavtlønstillæg for normallønnede	39.7	– –
I alt	60.1	mio. kr.

For HK-området, der omfatter ca. 200.000 funktionærer, er der opnået enighed om en revision af mindstelønsskalaerne m. h. p. tillæg til de laveste løntrin. Desuden er der sket forhøjelser af anciennitetstillæggene. Endelig er der truffet aftale om en forhøjelse af kvindelige funktionærers løn m. h. p. indførelse af ligeløn pr. 1. januar 1965.

For minimallønsområdet, excl. jern- og metalindustrien, forhøjes minimallønnen (incl. de almindelige dyrtidstillæg og incl. kvindernes ekstra tillæg på 7 øre pr. time) for voksne mandlige arbejdere til 548 øre pr. time, medens satsen for kvindelige arbejdere forhøjes til 455 øre pr. time. For jern- og metalindustriens vedkommende forhøjes mindstebetalingssatserne (el. alle dyrtidstillæg) til 276 øre for mænd og 197 øre for kvinder.

Det maksimale lavtlønstillæg udgør for minimallønsområdet 42 øre pr. time.

For normallønsområdet skal de nye mindstelønninger (incl. alle dyr-

[1]) Ved pristalsreguleringens indførelse var dyrtidstillægget for kvindelige arbejdere lavere end for mandlige arbejdere. Fra dette tidspunkt indtil dyrtidsportionerne blev af samme størrelse for alle, var der kumuleret en forskel på i alt 50 øre. Denne søges nu udlignet gennem ydelse af ekstra dyrtidstillæg til kvinder.

[2]) Cf. fodnoten foran.

tidstillæg, visse generelle overenskomstmæssige tillæg og incl. lavtlønstillæg) udgøre 593 øre pr. time for mænd og 457 øre for kvinder. Ved beregningen af lavtlønstillægget, der højst kan udgøre 30 øre pr. time, gøres fradrag for produktionstillæg, bonus el. lign.

B. Fordelingen af de 8 mio. kr. inden for landbruget kendes ikke. Der er opnået enighed om flg. lønforbedringer: Forhøjelse af kvindernes dyrtidsportion (7 øre pr. time), månedlige tillæg til medhjælpere med kost og logi (17 kr. pr. md.), tillæg til daglejere (73 øre pr. dag) samt et lavtlønstillæg på 15–20 øre pr. time. Tillægget ydes således, at mænd resp. kvinder med timelønninger på højst 563 øre resp. 425 øre pr. time får det maksimale tillæg på 20 øre, medens personer med en højere løn maksimalt kan få et tillæg på 15 øre, dog således at lønnen og tillæg ikke kan overstige 593 øre for mænd og 457 øre for kvinder – svarende til normallønsområdet i industrien.

C. Fordeling af de 120 mio. kr. pr. 1. marts 1964.

Forhøjelse af kvindernes dyrtidsportion[1])	13.0	mio. kr.
Forhøjelse af lønninger inden for HK-området	7.8	– –
Forhøjelse af lønninger for søfolk	1.6	– –
Forhøjet skifteholdsbetaling[2])	4.5	– –
Forhøjet søgnehelligdagsbetaling[3])	6.5	– –
Forhøjede feriepenge[4])	35.9	– –
Generelt tillæg til alle tidlønninger[5])	51.0	– –
I alt	120.3	mio. kr.

D. Den tilsvarende fordeling af landbrugets beløbsramme på 19 mio. kr. kendes ikke. Der er opnået enighed om en forhøjelse af kvindernes dyrtidsportioner (10 øre pr. time), et tillæg til medhjælpere med kost og logi (26 kr. pr. måned), et tillæg til daglejere (112 øre pr. dag), højere søgnehelligdagsbetaling (2 øre pr. time), forhøjede feriepenge (med 3/4 %) samt et generelt løntillæg (20 øre pr. time).

Det bestemmes endvidere i loven om kollektive overenskomster, at der med virkning fra 1. april 1964 skal gennemføres en efterlønsordning (tillægspension), baseret på indbetalinger fra arbejdere og arbejdsgivere. Den årlige udgift hertil anslås for medlemmerne af Dansk Arbejdsgiverforening

[1]) 10 øre pr. time.
[2]) 10 øre for 1. skift og 15 øre for 2. skift.
[3]) 5 kr. for mænd og 4 kr. for kvinder.
[4]) Med 3/4 % til 7 1/4 %.
[5]) 11 øre pr. time.

til ca. 45 mio. kr. Til forberedelse af pensionsordningen nedsættes et udvalg, der skal afgive indstilling inden den 1. december i år.

Endelig sker der ved et ændringsforslag til sygeforsikringsloven en àjourføring af sygedagpengene, således at de svarer til 80 % af den gennemsnitlige timefortjeneste. I forbindelse hermed forhøjes arbejder- og arbejdsgiverbidrag til dagpengefonden. Forhøjelsen gennemføres i løbet af 1964 og 1965. Merudgiften for samtlige arbejdsgivere anslås til ca. 27 mio. kr. årligt, dog kun ca. 13 mio. kr. i 1964.

Inden for Dansk Arbejdsgiverforenings område kan den samlede forhøjelse af lønninger, pensioner m. v. (ekskl. egentlig dyrtidsregulering og lønglidning) som følge af helhedsløsningen fra og med marts 1964 opgøres til flg. beløb:

Kompensationstillæg pr. sept. 1963	ca.	35	mio. kr.
Beløbsramme for 1963	–	60	– –
Beløbsramme for 1964	–	120	– –
Efterlønsordning fra april 1964	–	45	– –
Forhøjede bidrag til dagpengefonden i 1964	–	6	– –
I alt	ca.	266	mio. kr.

Den samlede forhøjelse svarer til ca. 6 % af lønsummen inden for området. Til sammenligning kan nævnes, at beløbsrammen ved overenskomstforhandlingerne i 1961 var på 220 mio. kr.

Ved en vurdering af lønudvilkingen i de kommende to år, må man til ovennævnte beløb lægge virkningen af lønglidningen, der måske kan anslås til 2–3 % pr. år, samt en evt. dyrtidsregulering. Efter overgangen til det nye pristal regner man med, at en dyrtidsportion inden for det her nævnte område udgør ca. 90 mio. kr. eller omkring 2 % af den samlede lønsum.[1])

M. h. t. indkomstfastsættelsen for andre grupper end lønarbejdere skal nævnes, at der for statstjenestemændenes vedkommende blev opnået enighed om en forhøjelse af overenskomstportionerne for de lavest lønnede til et samlet beløb af ca. 12 mio. kr. i 1963 og et generelt løntillæg på 8 portioner, eller ca. 55 mio. kr., i 1964. For de komunalt ansatte vil blive gennemført lønforhøjelser efter tilsvarende retningslinier. Også folke-, invalide- og enkepensionerne blev forhøjede. Dels blev det midlertidige tillæg fra efteråret (omskompensationen) indarbejdet i pensionssatserne, dels vedtog man en samlet forhøjelse af pensionerne i 1963 på i alt ca. 51 mio. kr.

[1]) For det samlede arbejdsmarked anslås en dyrtidsportion til ca. 300 mio. kr., hvortil kommer pristalsregulering af tjenestemandslønninger, af folkepension m. v. til et beløb af ca. 200 mio. kr.

Derimod er reguleringens omfang i 1964 endnu ikke fastlagt. Til alle de her nævnte grupper udbetales desuden til september et særligt tillæg som kompensation for »udækkede« points i forbindelse med overgangen til den nye pristalsregulering.

II. Som det politiske modstykke til bestemmelserne om indkomstfastsættelsen på arbejdsmarkedet m. v. vedtog folketinget 3 love, der tilsigtede en regulering af de selvstændige næringsdrivendes indkomster.

I loven om udbyttebegrænsning bestemmes det, at de årlige udbyttebetalinger i 1963 og 1964 ikke må overstige de beløb, der gennemsnitligt er blevet udbetalt i løbet af de sidste tre år. Dog kan der altid udbetales et beløb svarende til 6 % af den indbetalt aktiekapital, og er denne inden for de sidste tre år udvidet med nytegnet og indbetalt kapital, kan det tilladte udbyttebeløb forhøjes tilsvarende. Det samme gælder ved nytegning af aktiekapital i lovens gyldighedsperiode. Ved beregningen af gennemsnitsbeløbet bortses fra friaktier, bonus og andre tillæg til udbyttet. Efter tilsvarende retningslinier begrænses vederlag og tantieme til medlemmer af selskabsbestyrelser, repræsentantskaber m. v. Det bestemmes endeligt, at udstedelse af friaktier eller aktieopskrivning i de kommende to år kun kan finde sted, hvis de modsvarer en tidligere foretaget nedskrivning.

Ved en særlig lov indføres pris- og avancestop for en periode af to år. Udgangspunktet er priserne og bruttoavancen den 25. februar i år. Uden monopoltilsynets godkendelse kan priserne kun forhøjes med omkostningsstigninger, der kan godtgøres at være indtruffet efter denne dato.[1]) Som omkostningsstigninger godkendes stigninger i indkøbspriser, transport og andre driftsomkostninger, dyrtidsregulering samt andre lønforhøjelser i h. t. loven om kollektive overenskomster.[2]) Derimod kræver f. eks. indregning i prisen af øgede afskrivninger p. g. a. øgede nyinvesteringer godkendelse.

Loven gælder for virksomheder inden for industri, handel, håndværk samt for transport- og tjenesteydelser, – også for virksomheder, der i forvejen er undergivet tilsynets kontrol.

Undtaget fra lovens bestemmelser er: eksportvirksomheder, løn- og arbejdsforhold, erhvervsvirksomheder med offentlig godkendelse[3]), producentpriser for landbrugsvarer m. v., værdipapirer, patenter o. lign., grundpriser, offentlig og koncessioneret transportvirksomhed samt offentlige hospitaler.

---

[1]) Med prisforhøjelse sidestilles ændringer i rabat- og bonusordninger m. v. til køberens ugunst.

[2]) Det gælder også sådanne lønforhøjelser for uorganiserede arbejdere, som beløbsmæssigt svarer til de på det organiserede arbejdsmarked aftalte.

[3]) Herunder huslejeområdet, koncessionerede selskaber samt offentlige virksomheder, dog ikke private gas-, el- og vandværker.

Loven er midlertidig og bortfalder senest den 31. marts 1964, men den kan ved kgl. anordning ophæves forinden.

Den sidste af de 3 love er loven om indseende med priser. Det bestemmes her, at monopoltilsynet af egen drift eller efter anmodning fra en forbruger-, handels- eller producentorganisation kan iværksætte undersøgelser af pris- og avanceforhold på områder, hvor tilsynet finder det påkrævet. I forbindelse med en sådan undersøgelse kan der dekreteres prisstop for et tidsrum af indtil 3 måneder. Hvis tilsynet finder, at pris- og avanceforholdene er urimelige, kan det fastsætte almindelige bestemmelser om priser og avancer, som ikke må overskrides, eller offentliggøre vejledende priser. Loven er tænkt som en forløber for en mere varig lovgivning på området. Den skal tages op til revision i folketinget inden den 1. april 1965.

III. Det blev endeligt besluttet at videreføre landbrugsstøtten for høståret 1964/65. Det samlede støttebeløb, hvis fordeling er vist nedenfor, udgør for finansåret 1963/64 410 mio. kr.

1. Kontanttilskud (ejendomsstørrelse)	70	mio. kr.
Kontanttilskud (ko-antal)	80	– –
Tilskud til landbrugets dispositionsfond	100	– –
Tilskud til nedsættelse af prisen på kunstgødning	50	– –
Kontanttilskud til mejerirationalisering[1])	10	– –
I alt kontanttilskud i h. t. loven om afsætningsfremmende foranstaltninger	310	– –
2. Tilskud til kornudligningsfonden[2])	20	– –
3. Tilskud til nedsættelse af landbrugets amtskommunale grundskyld	35	– –
4. Bortfald af grundskyld og grundstigningsskyld til staten for landbrugsejendomme	45	– –
I alt direkte støtte	410	mio. kr.

Hertil kommer statens nettotab ved videresalg af indkøbt korn, der i 1961–62 udgjorde ca. 77 mio. kr. mod ca. 88 mio. kr. i 1962–63. På finansloven for 1963–64 er posten optaget med ca. 72 mio. kr. Endvidere forøges den samlede landbrugsstøtte i 1963–64 med ca. 40 mio. kr., der udgør den uforbrugte del af sidste finansårs bevilling til afsætningsfremmende foranstaltninger.

[1]) Tilskuddet fandtes ikke i de tidligere love.

[2]) Tilskuddet vedrørende høståret 1962/63. For det følgende år er tilskuddet forhøjet med 10 mio. kr.

Endelig videreføres rapsordningen, i. h. t. hvilken margarinefabrikkerne sidste år udbetalte 8 mio. kr., ligeosm de eksisterende hjemmemarkeder for de vigtigste landbrugsvarer opretholdes.

Bortses fra korn-, raps- og hjemmemarkedsordningerne og betragtes alene de bevilligede beløb, er det samlede tilskud stort set uændret i forhold til den tidligere lov. Derimod er sket en ændring i støttens sammensætning, idet tilskuddene til de enkelte landmænd er nedsat, medens tilskuddet til rationaliseringsformål m. v. er blevet forøget.

H. K.
2.9. 1963.

POLITISK KRONIK

UDLANDET

April 1963

1. – Den portugisiske regering afslår at lade en FN-undersøgelseskommission besøge Portugals oversøiske territorier, men tilbyder nabostaterne til de portugisiske kolonier i Afrika ikke-angrebspagter og samarbejde på forskellige områder.

Laos' neutralistiske, men stærkt venstreorienterede udenrigsminister Quinim Pholsena myrdes i Vientiane. Mordet sættes i forbindelse med voksende spænding inden for neutralisterne og mellem general Kong Lae og kommunisterne. Det kommer i de flg. dage til kampe mellem Kong Lae's tropper og de kommunistiske Pathet Lao styrker, og 8/4 begynder Kong Lae tilbagetrækningen af sine styrker fra Lerkrukkesletten. – 14. Ministerpræsident Souvanna Phouma meddeler, at der er opnået enighed om foreløbig indstilling af fjendtlighederne på Lerkrukkesletten, men indrømmer 18/4, at kampene fortsætter. – 16. Kina beskylder USA for at have fremkaldt kampene i Laos. En lignende beskyldning fremsættes 20/4 af Sovjetunionen. – 21. Ministerpræsident Souvanna Phouma meddeler, at han på et møde med den kommunistiske vicepræsident Souphanouvong har opnået dennes tilslutning til våbenstilstand. – 25. – 26. Understatssekretær i det amerikanske udenrigsministerium Averell Harriman forhandler i Moskva om stillingen i Laos og overrækker ministerpræsident Khrushchev en personlig skrivelse fra præsident Kennedy. I et fælles kommunique hedder det, at begge stater understøtter Genèveoverenskomsten om Laos af 1962. USA sender flådestyrker til Siambugten, og det meddeles, at en amerikansk kampgruppe vil blive stationeret i Siam for at deltage i manøvrer inden for SEATO.

I Damaskus og Aleppo indføres udgangsforbud efter sammenstød mellem Baathister (se 8/3) og tilhængere af Syriens øjeblikkelige sammenslutning med Den forenede arabiske Republik under præsident Nasser.

Den styrtede præsident i Guatemala, Ydigoras Fuentes (se 31/3), ankommer til Nicaragua. – 10. Guatemalas regering forbyder det kommunistiske parti. – 17. USA anerkender Guatemalas nye regering.

2. – Cuba beklager over for USA en episode 28/3, da et jetfly ved en fejltagelse angreb et amerikansk fiskerfartøj ud for Cuba. – 3. Den amerikanske regering erklærer i et svar på en russisk protestnote, at USA fralægger sig ethvert ansvar for landflygtige cubaneres landgangsforsøg i Cuba og har truffet foranstaltninger til at hindre sådanne foretagender fra amerikansk territorium. – 18. Formanden for det cubanske revolutionsråd i Miami, José Miro Cardona, træder tilbage og afløses af Antonio Maceo. Det amerikanske udenrigsministerium tilbageviser hans påstand om, at præsident Kennedy har brudt et løfte til de cubanske flygtninge om støtte til invasion i Cuba. – 27. Cuba gør USA ansvarlig for landflygtige cubaneres luftangreb på et raffinaderi ved Havana.

I Argentina forsøger generalerne Mon-

tero og Menendez kup mod præsident Guidos regering, fordi den ikke optræder tilstrækkelig beslutsomt mod peronisterne. Oprøret støttes af flåden, medens hær og luftvåben står på regeringens side. – 5. meddeler regeringen, at opstanden er knust.

4. – Frankrig og Den forenede arabiske Republik er enedes om at genoprette de diplomatiske forbindelser, afbrudt november 1956 (Suezkrisen).

6. – Der er afsluttet overenskomst mellem USA og Storbritannien om salg af Polarisraketter til britiske atom-ubåde til rådighed for det fælles NATO-forsvar.

7. – En ny forfatning i Jugoslavien betegner staten som socialistisk forbundsrepublik mod hidtil føderativ folkerepublik. Parlamentet skal bestå af 5 kamre, nemlig foruden forbundsforsamlingen af særlige afdelinger for finansielle anliggender, opdragelse og kultur, social velfærd og sundhedsvæsen samt et politisk-administrativt kammer. Der oprettes en post som regeringschef, medens marskal Tito hidtil har været både stats- og regeringschef. Antallet af vicepræsidenter reduceres fra 4 til 1. Ingen skal kunne beklæde den samme topstilling i mere end 8 år, herfra gøres dog en undtagelse for Tito.

8. – Ved valget i Canada (se 4/2) bliver de liberale det største parti i underhuset, men mangler 4 stemmer i at have absolut flertal. Med 41 pct. af de afgivne stemmer opnår de 129 (1962: 100) mandater, medens de progressive konservative får 33 pct. af stemmerne og 95 (116) mandater, Social Credit 12 pct. og 24 (30) mandater og det nye demokratiske parti 14 pct. og 17 (19) mandater. – 17. Premierminister Diefenbaker indgiver den konservative regerings afskedsbegæring, og de liberales leder, Lester B. Pearson, modtager generalguvernørens opfordring til at danne ny regering. Ministerlisten, der foreligger 22/4, omfatter 26 liberale ministre, deraf 10 fransk-canadiere. Paul Martin er udenrigsminister, Paul Hellyer forsvarsminister og Walter Gordon finansminister.

Det indiske parlament vedtager forsvarsbudgettet, der er 55 pct. større end det foregående år, og forsvarsminister Chavan meddeler, at hæren i de nærmeste år vil blive fordoblet og flåde og luftvåben forstærket.

9. – Sovjetunionen har i noter til USA, Storbritannien, Frankrig og Vesttyskland protesteret mod planerne om oprettelse af en NATO-atomstyrke, idet Vesttyskland herved efter Sovjetunionens opfattelse får adgang til atomvåben.

Præsident Kennedy underskriver et lovforslag, hvorefter Sir Winston Churchill bliver æresborger i USA.

Fhv. ministerpræsident George Bidault ankommer til Brasilien, hvor han får asyl (se 10/3).

De sydafrikanske myndigheder erklærer, at politiet har terroristorganisationen Poqo under kontrol. – 23. Den sydafrikanske regering fremsætter lovforslag (General Law Amendment Bill) med strenge sikkerhedsbestemmelser. Forslaget vedtages af repræsentanternes hus 29/4 og af senatet 1/5.

11. – Den amerikanske atom-ubåd »Thresher« er forulykket med 129 mand om bord.

Udenrigsminister Mohammed Khemisti såres hårdt ved et attentat i Algier og afgår ved døden 6/5. – 17. Mohammed Khider meddeler, at han fratræder som FLNs generalsekretær på gr. af uenighed i politbureau. 18/4 udnævner politbureau ministerpræsident Ben Bella til generalsekretær.

13. – Det meddeles i Cairo, at Saudi Arabien har forpligtet sig til at forhindre enhver infiltration i Jemen, medens på den anden side Den forenede arabiske Republik har erklæret sig rede til ikke at foretage fjendtlige handlinger mod Saudi Arabien og til fra 20/3 successivt at trække sine tropper i Jemen hjem.

17. – I Cairo underskriver præsident Nasser for Den forenede arabiske Republik (Ægypten), generalmajor Atassi (præsidenten for revolutionsrådet) for Syrien og ministerpræsident Bakr for Irak en erklæring indeholdende forfatningsudkast for en føderation af de tre lande, som skal stå åben for andre arabiske republikker. Forfatningen skal inden 5 måneder godkendes ved folkeafstemninger i de tre lande. Præsident Sallal erklærer, at Jemen snarest ønsker at tilslutte sig den nye FAR.

Den congolesiske regering under Cyrille Adoula omdannes, hvorved bl. a. den hidtidige udenrigsminister, Justin Bomboko, bliver justitsminister og Auguste Mabika-Kalanda udenrigsminister. I den omdannede regering, der tæller 26 ministre og 9 statssekretærer, er præsident Tshombes parti, CONAKAT, repræsenteret ved 3 og Lumunbas »nationale bevægelse« ved 6 (hidtil 2) medlemmer.

18. – En militærdomstol i Madrid dømmer kommunistlederen Julian Grimau Garcia til døden for forbrydelser under borgerkrigen. Dommen og henrettelsen, der finder sted 20/4, fremkalder stærke reaktioner uden for Spanien.

19. – Præsident de Gaulle erklærer, at Frankrig ikke tvivler på, at USA er fast besluttet på at kæmpe for Vesteuropa, men Frankrig må selv være i stand til at besvare et direkte atomangreb.

20. – Ministepræsident Khrushchev hilser i en udtalelse til den italienske avis Il Giorno pave Johannes XXIII's fredsencyclica 11/4 (»Pacem in terris«) som et vigtigt bidrag til fredens bevarelse.

I Jordan forkaster repræsentanternes hus med 31 stemmer mod 29 et tillidsvotum til ministeriet Rifai for dets optræden i anledning af demonstrationer i Jerusalem og andre byer for Jordans tilslutning til unionen mellem Ægypten, Syrien og Irak (se 17/4). – 21. Kong Hussein opløser repræsentanternes hus og udnævner en midlertidig regering med sin onkel Sherif Hussein bin Nasser som ministerpræsident og forsvarsminister og Amin Husseini som udenrigsminister. Regeringens hovedopgave bliver at afholde valg inden 4 måneder. Imidlertid har demonstrationerne bredt sig til hovedstaden Amman, og 29/4 erklæres undtagelsestilstand i grænseområderne for at hindre indsmugling af våben og infiltration af statsomvæltende elementer. – 23. Kong Hussein erklærer, at han ikke vil opgive tronen uden kamp, men Jordan er, hvis lejlighed gives, rede til samarbejde for at opnå fuld arabisk enhed.

23. – De kristelige demokraters forbundsdagsgruppe udpeger økonomiminister Ludwig Erhard til Konrad Adenauers efterfølger, når Adenauer til efteråret træder tilbage som forbundskansler. Af de tilstedeværende 225 forbundsdagsmedlemmer stemte 159 for Erhard og 47 imod.

Israels præsident siden 1952, Itzhak Ben-Zvi, afgår ved døden, 78 år gammel.

28. – I Østrig genvælges socialisternes kandidat, den 73-årige Adolf Schärf, som forbundspræsident for en ny 6 års periode med 55,4 pct. af de afgivne stemmer. Folkepartiets kandidat, den tidligere forbundskansler Julius Raab, får 40,6 pct. af stemmerne og politigeneral Josef Kimmel, der kandiderer for det europæisk-føderalistiske parti, knap 4 pct.

29. – Den britiske regering har opsagt Nordsø-fiskerikonventionen af 1882 til udløb 15/5 1964 og vil indbyde EEC- og EFTA-staterne samt Irland, Island og Spanien til en fiskerikonference i efteråret 1963.

Premierminister Sir Abubakar Tafawa Balewa meddeler, at Nigeria 1. oktober vil blive republik inden for Commonwealth.

30. – Valgene i Italien til deputeretkammer og senat viser tilbagegang for de kristelige demokrater og fremgang for kommunister og liberale. I deputeretkammeret, der nu tæller 630 medlemmer mod hidtil 596, har de kristelige demokrater med

38,3 (1958: 42,3) pct. af de afgivne stemmer 260 (273) mandater, kommunisterne med 25,3 (22,7) pct. 166 (140) mandater, Nenni-socialisterne med 13,8 (14,2) pct. 87 (84) mandater, de liberale med 7 (3,5) pct. 39 (17) mandater, socialdemokraterne med 6,1 (4,6) pct. 33 (22) mandater, neofascisterne (M.S.I.) med 5,1 (4,7) pct. 27 (24) mandater, monarkisterne med 1,7 (4,8) pct. 8 (25) mandater, republikanerne med 1,4 (1,4) pct. 6 (6) mandater, andre partier med 1,3 (1,8) pct. 4 (5) mandater.

Maj 1963

1. – I Algeriet træder landbrugsministeren og postministeren tilbage. Begge porteføljer overtages af ministerpræsident Ben Bella, der efter attentatet på Khemisti (se 11/4) også har overtaget udenrigsministeriet.

Indonesien overtager Vest Ny Guinea under navnet Vest Irian efter 7 måneders forvaltning ved FN.

2. – 5 Nassertilhængere i den syriske regering træder tilbage. – 8. Nassertilhængerne demonstrerer i Aleppo mod Baathpartiet. – 11. Salah Bitar's regering demissionerer, men 13/5 danner han ny regering af Baath-partiet og uafhængige unionister. Nassertilhængerne udelukkes også af revolutionsrådet, og en række officerer er afskediget.

Mellem Frankrig og Algeriet er der opnået enighed om en ændring af Evian-aftalerne, hvorefter de franske tropper skal være trukket tilbage fra Algeriet senest ved udgangen af 1964 i stedet for 1/7 1965.

Congo anmoder i noter til Israel, Indien, Canada og USA om hjælp til uddannelse af hæren. 29/4 er en tilsvarende note tilstillet Belgien.

5. – I Togo (se 12/1) vælges Nicolas Grunitzky og Antoine Meatchi til henholdsvis præsident og vicepræsident for 5 år. Samtidig godkendes ved folkeafstemning en ny forfatning og afholdes valg til lovgivende forsamling. – 15. danner Grunitzky, der ifl. forfatningen også er regeringschef, ministerium, i hvilket han selv beholder forsvars- og indenrigsministerierne, medens Georges Apedoamah overtager udenrigsministeriet.

6. – Schweiz optages i Europarådet.

9. – Den argentinske indenrigsminister Enrique Rauch angriber forskellige af regeringens medlemmer for ligegyldighed over for truslen fra peronister og kommunister og beskylder dem for korruption. – 12. Regeringen træder tilbage, og præsident Guido udnævner i de flg. dage en række nye ministre; i stedet for Rauch bliver general Osiris Villeagas indenrigsminister. – 24. Det kommunistiske parti forbydes, og medlemmer af partiet fratages valgret og valgbarhed og udelukkes fra offentlige stillinger og lærerembeder.

10. – På EFTAs ministerrådsmøde i Lissabon er der opnået enighed om at fremskynde afviklingen af industritolden mellem medlemsstaterne. Fra 1/1 1964 nedsættes tolden til 40 pct. af den oprindelige, og afviklingen skal være helt gennemført 1/1 1967 (se også Danmark 11/5).

Fra Peking meddeles, at Kinas kommunistiske parti har modtaget en indbydelse fra Sovjetunionens kommunistiske parti og i juni vil sende en delegation til Moskva for at forhandle med repræsentanter for Sovjetregeringen og det russiske kommunistparti om de ideologiske meningsforskelligheder mellem de to bevægelser.

11. – Præsident Kennedy og premierminister Lester Pearson er enige om, at der snarest muligt skal optages forhandlinger

om stationering af amerikanske kernevåben på canadisk territorium (se 30/1).

Ved en rekonstruktion af den irakske regering under Ahmed Hassan Bakr forstærkes Baath-partiets indflydelse på Nassertilhængernes bekostning. – 25. Et officerskomplot mod regeringen afsløres i Bagdad.

14. – Kuwait optages i FN (medlem nr. 111) efter enstemmig anbefaling af sikkerhedsrådet.

15. – Ved andetkammervalget i Holland går de pacifistiske socialister og kommunisterne frem på bekostning af det socialistiske arbejderparti, og de liberale taber stemmer til det nye bondeparti. Mandatfordelingen i det nye kammer er: det katolske folkeparti 50 (1959: 49), det socialistiske arbejderparti 43 (48), det liberale parti 16 (19), det antirevolutionære parti (protestantisk) 13 (14), den kristeligt-historiske union (protestantisk) 13 (12), det kommunistiske parti 4 (3), de pacifistiske socialister 4 (2), det politiske reformparti 3 (3), bondepartiet 3 (0), det politisk reformerte parti 1 (0).

16. – Forbundsdagen i Bonn godkender med alle stemmer mod 4 (4 undlader at stemme) den fransk-tyske samarbejdstraktat (se 22/1). 31/5 godkendes traktaten enstemmigt af forbundsrådet.

Den amerikanske astronaut major L. Gordon Cooper lander i god behold i Stillehavet efter at have omkredset jorden 22 gange i løbet af 34 1/3 time (se 3/10 1962).

Efter i alt 6 møder mellem Indien og Pakistan om Kashmir-spørgsmålet (se 1/11 1962) fastslår et kommunique, at der ikke har kunnet opnås enighed, og at der foreløbig ikke vil finde yderligere forhandlinger sted.

17. – Ved parlamentsvalget i Marokko opnår Fronten til forsvar for de konstitutionelle institutioner (se 20/3) 69 af i alt 144 mandater. Istiqlal 41 og den folkelige bevægelse (Union Nationale des Forces Populaires) 28. Desuden vælges 6 uafhængige. – 20. Istiqlal beskylder indenrigsminister Guedira for at have forfalsket valgresultaterne.

18. – 20. – Ved parlamentsvalget i Kenya under den nye forfatning, der giver landet indre selvstyre, opnår Jomo Kenyattas parti, Kenya African National Union (KANU) absolut flertal såvel i repræsentanternes hus som i senatet. I repræsentanternes hus er partistillingen: KANU med tilængere 67, Kenya African Democratic Union (KADU) under Ronald Ngala og African People's Party (APP), der havde sluttet valgpagt, 40 (32 plus 8), uafhængige 5; 5 pladser er ubesatte p. gr. af valgboycot i den nordøstlige region (somaliere). – 30. Jomo Kenyatta danner regering, hvori han selv overtager forsvars- og udenrigsministeriet samt ministeriet for indre sikkerhed, hvorunder politiet hører. Af de øvrige KANU-ledere bliver Tom Mboya justitsminister og minister for konstitutionelle anliggender, A. Oginga Odinga indenrigsminister og James S. Gichuru finansminister og minister for økonomisk planlægning.

20. – Et militært statskupforsøg i Tyrkiet mislykkes. Lederen, oberst Talat Aydemir, tages til fange.

Præsident Sukarno, Indonesien, bliver efter beslutning af den rådgivende folkekongres præsident for livstid.

21. – Israels parlament vælger den 73-årige Zalman Shazar, medlem af Mapai (arbejderpartiet) og Israels første undervisningsminister, til præsident efter Ben-Zvi (se 23/4). Shazar opnår 67 stemmer, medens hans modkandidat, Peretz Bernstein, det liberale parti, får 33, og 7 stemmesedler er blanke.

23. – Den græste politiker Grigoris Lambraki, der tilhører det stærkt venstreorienterede EDA, køres under politiske demonstrationer i Saloniki ned af en motorcyklist og afgår 27/5 ved døden. Oppositionspartierne angriber regeringen som moralsk

ansvarlig for drabet og kræver, at Karamanlis skal træde tilbage.

24. – NATOs ministerrådsmøde i Ottawa har besluttet at oprette en multinational eller interallieret atomslagstyrke.

26. – På en konference i Addis Abeba har 30 afrikanske stats- og regeringschefer, repræsenterende såvel Casablanca- som Monroviagruppen, underskrevet en pagt om oprettelse af »organisationen for Afrikas enhed«.

Ved en folkeafstemning i Schweiz forkastes med 450.000 stemmer mod 273.000 et socialdemokratisk forslag til forfatningsændring, hvorefter der skal afholdes folkeafstemning, før hæren kan udstyres med kernevåben (se 1/4 1962).

28. – Finlands præsident Kekkonen foreslår, at Skandinavien erklæres for kernevåbenfri zone.

Juni 1963

1. – På et møde i Tokio om Malaysiaproblemerne er præsident Sukarno, Indonesien, og premierminister Tunku Abdul Rahman, Malaya, enedes om at søge at løse spørgsmålene (se 1/2) i venskabelig ånd og om at søge afholdt en konference mellem Indonesien, Malaya og Philippinerne. – 11. På en konference i Manila af de tre staters udenrigsministre er opnået enighed om at arbejde for en konføderation af Indonesien, Malaysia og Philippinerne. Indonesien og Philippinerne opgiver deres modstand mod dannelsen af Malaysia imod, at der afholdes folkeafstemninger i Nord-Borneo, som Philippinerne gør krav på, Sarawak og Brunei.

Kenyas nye forfatning, der indfører fuldt indre selvstyre, træder i kraft. – 7. De kredsvalgte medlemmer af repræsentanternes hus (se 18.–20/5) supplerer sig som bestemt i forfatningen med 12 medlemmer, deraf 3 europæere og 2 asiater. Af de 12 mandater tilfalder de 11 KANU, 1 KADU. Europæeren Bruce McKenzie bliver landbrugsminister.

2. – Den laotiske ministerpræsident Souvanna Phouma appellerer til de kommunistiske og neutralistiske styrker om at indstille kampene på Lerkrukkesletten (se 1/4). – 5. tilbageviser Souvanna Phouma de kommunistiske beskyldninger mod USA for illegal våbeneksport til Laos. Mod denne erklæring vender den kommunistiske vicepræsident Souphanouvong sig 9/6. – 18. Souvanna Phouma protesterer i en skrivelse til den internationale kontrolkommission mod de fortsatte angreb af Pathet Lao styrker i Nordlaos.

Saudi Arabiens ministerråd vedtager at ophæve slaveriet mod erstatning til slaveejerne.

3. – Pave Johannes XXIII afgår ved døden, 81 år gammel. – 21. Kardinalkollegiet vælger ved første afstemning den 65-årige ærkebiskop af Milano, kardinal Giovanni Battista Montini, til pave. Han vælger pavenavnet Paul VI.

Cubas ministerpræsident Fidel Castro afslutter et månedlangt besøg i Sovjetunionen.

4. – Premierminister Lester Pearson meddeler, at Canada fra midten af maj 1964 vil udvide fiskerigrænsen fra 3 til 12 sømil.

5. – Den engelske krigsminister John Profumo udtræder af regeringen og nedlægger sit underhusmandat, efter at han i et brev til premierminister Macmillan har indrømmet, at han talte usandhed, da han 22/3 over for underhuset erklærede, at han ikke havde stået i forhold til fotomodellen Christine Keeler. – 6. Osteopathen dr. Stephen

Ward udtaler i et interview i Daily Telegraph, at han i 1962 underrettede M. I. 5. (kontraspionagen) om forholdet mellem Profumo og frk. Keeler, fordi han vidste, at hun også stod i forhold til den daværende russiske militærattaché, kaptajn Ivanov, og at han i maj 1963 gav indenrigsminister Brooke meddelelse om sin henvendelse til M. I. 5. – 17. Efter en debat i underhuset, hvor oppositionen angriber Macmillan for pligtforsømmelse ved ikke at have grebet ind på et tidligere tidspunkt, forkastes et mistillidsvotum til regeringen med 321 stemmer mod 252; 27 konservative undlader at stemme. – 20. Underhuset vedtager enstemmigt, at Profumo ved sin erklæring af 22/3 har gjort sig skyldig i grov foragt for underhuset. – 21. Macmillan har overdraget til Lord Denning, at undersøge den sikkerhedsmæssige side af Profumoaffæren. – 26. Profumo slettes efter egen anmodning af listen over medlemmer af Privy Council. – 27. Statsminister i udenrigsministeriet Joseph B. Godber udnævnes til krigsminister.

Arrestationen af Ayatollah Khomeini og andre shiitiske ledere, der bekæmper jordreformerne og kvindernes valgret, fører i Teheran og andre persiske byer til voldsomme uroligheder, der slås ned af hæren. Sikkerhedschefen, general Hassan Pakravan, hævder, at en ikke-shiitisk magt (Ægypten) står bag ved uroligheder.

Præsident Nyerere, Tanganyika, premierminister Milton Obote, Uganda, og premierminister Jomo Kenyatta, Kenya, enes på et møde i Nairobi om at lade udarbejde en forfatning for en østafrikansk føderation og indbyde Zanzibar til at deltage. Somalias udenrigsminster Abdullah Issa overværer mødet som observatør.

9. – Ved valget i Island beholder koalitionspartierne i regeringen Thors, selvstændighedspartiet og socialdemokratiet, flertallet i altinget. Mandatfordelingen i det nye alting bliver: selvstændighedspartiet 24 (1959: 24), fremskridtspartiet 19 (17), folkealliancen (kommunisterne) 9 (10) og socialdemokratiet 8 (9). Mellem folkealliancen og det nationale forsvarsparti, der lige så lidt som i 1959 opnår repræsentation i altinget, var der etableret valgsamarbejde.

Ved præsidentvalget i Peru får Fernando Terry Belaunde, der er fælleskandidat for sit eget parti, det folkelige aktionsparti (Acción Popular), og de kristelige demokrater (Partito Democrato Cristiano) 709.000 stemmer, Haya de la Torre (APRA) 623.000 stemmer og general Manuel Odria, Union Nacional Odrista, 463.000 stemmer.

10. – I en »fredstale« på American University i Washington meddeler præsident Kennedy, at USA, Storbritannien og Sovjetunionen er blevet enige om forhandlinger i Moskva i nær fremtid om en aftale om standsning af kernevåbenforsøg, og erklærer, at USA ikke vil afprøve kernevåben i atmosfæren, så længe andre stater ikke gør det. I de tre hovedstæder meddeles, at forhandlingerne i Moskva vil begynde i midten af juli. Storbritannien vil blive repræsenteret af Lord Hailsham, Lord President of the Council og minister for videnskab, og USA af Averell Harriman, understatssekretær i udenrigsministeriet. – 15. Ministerpræsident Khrushchev erklærer i et interview i Pravda, at præsident Kennedys tale betegner et fremskridt og indeholder en række positive momenter, men når Kennedy taler om afskaffelse af den kolde krig, savnes der en påvisning af, hvorledes den kolde krigs årsager kan fjernes. Khrushchev henviser i denne forbindelse til Tyskland- og Berlinspørgsmålet og stationeringen af amerikanske styrker i udlandet. Disse spørgsmål ønsker Sovjetunionen løst i forståelse med vestmagterne. – 18. Premierminister Macmillan erklærer, at Storbritannien ikke vil foretage kernevåbenforsøg i atmosfæren, så længe andre stater ikke gør det. – 30. Ministerpræsident Khrushchev udtaler under sit besøg i Østberlin ved en reception i anledning af kommunistlederen Walter Ulbrichts 70 års dag sin faste overbevisning om et genforenet Tyskland under det røde flag.

Den irakiske regering kræver i et ulti-

matum, at kurderne (se 10/3) inden 24 timer skal nedlægge våbnene. – 19. Fire medlemmer af regeringen indgiver deres afskedsbegæring som protest mod genoptagelsen af kampen mod kurderne.

11. – Den græske ministerpræsident Karamanlis demissionerer p. gr. af uenighed med kong Paul, der ønsker, at et planlagt officielt besøg af det græske kongepar i London skal gennemføres, medens Karamanlis mener, at de demonstrationer, der må ventes iværksat mod kongeparret, vil skade Grækenlands internationale anseelse. (Dronning Friderika er under et besøg i London i april blevet forulempet af demonstranter for frigivelsen af politiske fanger i Grækenland). – 19. Karamanlis' handelsminister, Panayotis Pipinelis, danner upolitisk forretningsministerium, som skal forberede nyvalg til parlamentet.

En buddhistmunk brænder sig selv ihjel på en gade i Saigon (Syd Vietnam) som led i en protestbevægelse mod regeringen for religiøs forskelsbehandling (præsident Ngo Dinh Diem er katolik). 16/6 opstår alvorlige uroligheder, som slås ned af politiet.

12. – Bolivia har besluttet at gøre sin udtræden af Organisationen af amerikanske Stater definitiv, fordi OAS ikke har formået at løse konflikten mellem B. og Chile om Leucaflodens vand. – 25. Bolivia afbryder de diplomatiske forbindelser med Sydafrika på gr. af den sydafrikanske regerings racepolitik.

I Georgetown, Britisk Guiana, sættes politiet ind mod demonstranter, der kræver premierminister Cheddi Jagans fratræden. – 17. Premierministerens hustru, Janet Jagan, udnævnes til indenrigsminister.

14. – Den franske nationalforsamling godkender med 325 stemmer mod 107 (kommunister og socialister) samarbejdstraktaten med Vesttyskland (se 16/5), medens 42 (radikale) undlader at stemme. 21/6 godkendes traktaten af senatet.

16. – Israels ministerpræsident, den 76-årige Ben Gurion, indgiver sin afskedsbegæring og nedlægger samtidig sit mandat i Knesset. – 24. Finansminister Levi Eshkol danner regering, i hvilken han selv – ligesom Ben Gurion – overtager forsvarsministeriet, medens handelsminister Pinhas Sapir tillige bliver finansminister. I øvrigt er regeringen i hovedsagen identisk med den foregående.

17. – Det portugisiske konsulat i Algier lukkes. 29/6 afbryder Den forenede arabiske Republik de diplomatiske forbindelser med Portugal. Disse skridt er i overensstemmelse med en vedtagelse på Addis Abeba konferencen (se 26/5).

Præsident Goulort omdanner den brasilianske regering. Blandt de nye ministre er Evandro Lins e Silva, der afløser Roberto Pinheiro som udenrigsminister.

18. – I stortinget rettes stærk kritik mod industriminister Kjell Holler i anledning af store udgiftsoverskridelser ved bygningen af statens koksværk i Mo i Rana. Et mistillidsvotum forkastes med 75 stemmer mod 73. Regeringen reddes kun ved, at socialistisk folkepartis 2 medlemmer, skønt enige i kritikken, stemmer sammen med arbejderpartiet. – 20. Kjell Holler indgiver sin afskedsbegæring efter offentliggørelsen af en undersøgelse af forholdene i de statslige kulgruber i King's Bay på Svalbard i anledning af en ulykke i november 1962. Det kritiseres, at regeringen netop har ladet stortinget vedtage en bevilling til gruberne på 3 mill. kr., skønt resultatet af undersøgelsen allerede var regeringen bekendt. – 21. Stortinget vedtager at udsætte afslutningen af indeværende session til 30/9. De 4 borgerlige partier, der tilsammen har 74 af stortingets 150 mandater, lige så mange som arbejderpartiet, erklærer sig villige til at danne koalitionsregering.

19. – I et budskab til kongressen foreslår præsident Kennedy, at der gennemføres en lovgivning om borgerlige rettigheder med

nye beføjelser mod raceadskillelse og -forskelsbehandling.

De to russiske kosmonauter, frk. Valentina Tereshkova og oberstløjtnant Valery Bykovsky, lander med faldskærm i Kazakhstan efter at have omkredset jorden henholdsvis 48 gange i ca. 2 døgn 23 timer og 81 gange i knap 5 døgn. Bykovsky har hermed slået Andrian Nikolajevs rekord august 1962 med ca. 25 1/2 time (se også 16/5).

20. – USA og Sovjetunionen underskriver i Genève en aftale om oprettelse af en direkte kommunikationslinje mellem Kreml og Det hvide Hus.

Den rumænske avis Scintcia offentliggør en skrivelse af 14/6 fra det kinesiske kommunistiske partis centralkomité til det russiske kommunistiske partis centralkomité. I skrivelsen opstilles 25 emner for de til 5/7 fastsatte russisk-kinesiske forhandlinger (se 10/5). – 18. Det russiske kommunistiske partis centralkomité erklærer, at en offentliggørelse af skrivelsen i Sovjetunionen er uhensigtsmæssig, da det ville nødvendiggøre et offentligt svar, hvilket ville føre til en yderligere skærpelse af polemikken. – 21. Det russiske kommunistiske partis centralkomité vedtager en resolution, hvori de kinesiske angreb betegnes som bagvaskelse. – 27. Tre medlemmer af den kinesiske ambassade i Moskva erklæres for personae non gratae og udvises af Sovjetunionen, fordi de har uddelt kinesisk propagandamateriale.

21. – I Italien har Giovanni Leone dannet kristelig-demokratisk mindretalsregering, efter at partiets generalsekretær Aldo Moro har måttet opgive at danne koalitionsregering af venstre og centrum. En lang række af Fanfanis ministre fortsætter i den nye regering, deriblandt udenrigsminister Piccioni.

22. – I Algeriet arresteres tidligere viceministerpræsident i eksilregeringen Mohammed Boudiaf, der 25/6 af ministerpræsident Ben Bella beskyldes for at have planlagt et statskup.

24. – Zanzibar og Pemba, britisk protektorat siden slutningen af det 19. århundrede, opnår indre selvstyre.

25. – Det svenske udenrigsministerium meddeler, at den 57-årige oberst Stig Wennerstrøm har tilstået, at han siden 1948 har spioneret for Sovjetunionen, og at to medlemmer af den russiske ambassade i Stockholm er blevet erklæret for uønskede i Sverige.

Det congolesiske parlament har vedtaget en lov, hvorefter Katanga deles i 3 dele, Nord Katanga, Øst Katanga og Lualaba.

DANMARK

April 1963

3. – Nationalbanken har i et brev af 19/3 til finansudvalget erklæret, at den uanset principielle betænkeligheder ikke vil tage afstand fra forslaget om en yderligere bemyndigelse til optagelse af statslån i udlandet (se 15/3). Banken understreger imidlertid nødvendigheden af, at den lånte fremmede valuta indgår i valutabeholdningen og dermed tjener til at styrke valutalikviditeten, og at kroneprovenuet af lånene ikke videreudlånes eller påvirker statens finanspolitik i øvrigt.

4. – Professor, dr. jur. Alf Ross udtaler i et responsum til folketingets udvalg om statsrevisorernes betænkning, at retssituationen bliver ganske flydende, hvis man ikke holder sig til forfatningens bestemmelser om, at udgifter ikke kan afholdes, med mindre de har hjemmel i finansloven eller dog er tiltrådt af finansudvalget. Han går dermed imod landsdommer Mogens Hvidt, der efter tjenestemandsforhøret over kontorchef Vagn Jensen, undervisningsministeriet, i anledning af overskridelse af bevillingen til statsseminariet i Jonstrup erklærede, at hensynet til effektiviteten tilsiger, at administrationen ikke lader sig hæmme af frygten for at begå formelle overtrædelser af den pågældende grundlovsparagraf.

Dansk Typograf-Forbund bliver ved den faste voldgiftsret idømt en bod på 30.000 kr. for meddelagtighed i ulovlige præstationsnedsættelser på de københavnske trykkerivirksomheder »Aller-Press« A/S og I/S »Husumtryk«.

5. – Den danske ambassadør i London meddeler den britiske regering, at den danske regering har besluttet, at 12 sømils fiskerigrænsen ved Færøerne fra 12/3 1964 skal være gældende for britiske fiskere, der i henhold til overenskomsten af 28/4 1959 med visse begrænsninger har haft ret til at fiske i området mellem 6 og 12 sømil fra basislinierne.

Overenskomstnævnet afsiger enstemmig kendelse om fordelingen af de beløb, der i loven om forlængelse af kollektive overenskomster (se 27/3) er afsat til lønforhøjelser for lavtlønnede arbejdere i lovens første gyldighedsår og til almindelige lønforhøjelser fra 1/3 1964.

8. – Fhv. justits- og socialminister K. K. Steincke afgår ved døden, 82 år gammel.

16. – Fhv. statsminister Erik Eriksen skriver i Berlingske Tidende, at »den plads i socialdemokratiets skygge, hvorpå det radikale venstre er henvisnet, frister på ingen måde venstre«.

21. – Jernindustriens Sammenslutning indskærper over for medlemmerne, at urimeligheder, der måtte opstå som følge af de ved lov fastsatte lavtlønstillæg, under ingen omstændigheder må rettes ved lønglidning.

23. – Ved forhandlinger mellem finansministeren og tjenestemændenes organisationer om den fremtidige dyrtidsregulering af lønninger og pensioner opnås enighed om, at der søges gennemført en ordning, hvorefter regulering sker for hver fulde 3 points udsving i reguleringspristallet ud over 100, og at en dyrtidsportion skal fastsættes til 3 pct. af bruttolønnen, ekskl. eventuelt stedtillæg, henholdsvis pensionen pr. 1/4 1963 med tillæg af eventuelle overenskomstportioner. Ved fald i reguleringspristallet under 100 vil spørgsmålet om den deraf følgende regulering blive optaget til forhandling. Der er endvidere truffet af-

tale om, at de ved beregningen af pristallet for januar 1963 henstående to overskydende points skal medføre en forhøjelse af tjenestemandslønninger og -pensioner på 1 pct. pr. 1/10 1963.

24. – Danmarks, Norges og Sveriges forsvarsministre enes på et møde i Stavanger om at foreslå oprettelsen af en nordisk beredskabsstyrke, som kan stilles til rådighed for FN.

25. – Regeringen fastholder over for oppositionen, at jordlovene skal gennemføres, 7 af lovforslagene inden folketinget tager ferie ved udgangen af maj, de 3 forslag om by- og egnsplanlægning i en mødeperiode i september, dog således, at ekspropriationsbestemmelserne tages ud af forslagene og fremsættes som et særligt lovforslag i næste folketingsår.

Professor, dr. jur. Max Sørensen har afgivet et responsum til folketingets udvalg om statsrevisorernes betænkning (se 4/4), hvori han hævder, at grundlovens bestemmelse om, at ingen udgift må afholdes uden hjemmel i finanslov og lign., må forstås med de begrænsninger, der følger af sædvaneretlig udvikling. Han mener, at der kan påvises en sædvane, hvorefter en minister selv uden finansudvalgets samtykke er berettiget til at afholde mindre betydende ubevilgede udgifter til påtrængende og uforudsete formål, og sidestiller i den henseende en ministeriel tjenestemand med ministeren.

26. – Det nordiske udenrigsministermøde i Oslo fordømmer den sydafrikanske regerings apartheid-politik, men der er enighed om, at økonomiske sanktioner over for Sydafrika vil være formålsløse, så længe Sydafrikas største handelspartnere ikke vil være med hertil.

Forslaget om udbygning af Danmarks tekniske Højskole og Danmarks Ingeniørakademi (se 4/10 1962) vedtages med 98 stemmer mod 2 (uafh.), medens 22 (18 k. f. og 4 uafh.) undlader at stemme.

På et møde af repræsentanter for Foreningen af Jernskibs- og Maskinbyggerier i Danmark og Centralorganisationen af Metalarbejdere i Danmark er der enighed om at intensivere bestræbelserne for at fremme produktiviteten, bl. a. gennem en effektiv udnyttelse af arbejdstiden og produktionsapparatet, således at konkurrenceevnen styrkes. Det besluttes at henvende sig til regeringen med krav om, at der snarest skaffes danske værfter mulighed for at yde kreditter på samme vilkår, som er gældende på verdensmarkedet, og endvidere er der enighed om nødvendigheden af under de nuværende konjunkturer for skibsbygningsindustrien at gennemføre en stabilisering af værfternes omkostningsniveau.

27. – Statsminister J. O. Krag erklærer, at intet af jordlovsforslagene indebærer den omvæltning af ejendomsforholdene, som man søger at skræmme med fra visse sider; det er »de store fisk«, regeringen vil ramme.

30. – Det nye reguleringspristal med basis januar 1963 = 100 (se 8/2) er for april beregnet til 102, nøjagtigt opgjort en stigning på 1,62 points i løbet af januar kvartal.

Maj 1963

1. – Statsminister J. O. Krag erklærer i en 1. maj-tale, at man ikke skal spekulere i den umulige tanke, at socialdemokratiet vil føre politik i koalition med socialistisk folkeparti. I øvrigt mener han, at der igen vil melde sig bredere samarbejdsmuligheder.

Forbundsformand Hans Rasmussen udtaler, at det er tænkeligt, at man skal lade lovgivningsmagten løse adskillige af de

spørgsmål, som hidtil har besværliggjort overenskomstafslutningerne, men spørgsmål om lønninger og lønstruktur bør løses af arbejdsmarkedets specialister.

Fhv. statsminister Erik Eriksen udtaler tvivl om EFTA-samarbejdets livskraft selv på kortere sigt og mener, at tiden for afgørende beslutninger nærmer sig.

2. – Det økonomiske sekretariat konstaterer i en oversigt over statsfinanserne i finansåret 1962–63, at både indtægter og udgifter er blevet større end efter det skøn, der lå til grund for omsforliget i foråret 1962. På udgiftssiden anslås overskridelsen til godt 200 mill. kr.

Folketinget vedtager enstemmigt forslag om ratifikation af konventionen om den kontinentale sokkel, hvorefter havbunden og undergrunden under havet ud for et land ikke kan undersøges eller udnyttes uden det pågældende lands samtykke.

3. – Kongeparret ankommer til Teheran på officielt besøg.

Finansminister Poul Hansen udtaler, at regeringen nøje har overholdt de finansielle forpligtelser, den påtog sig ved omsforliget, men de budgettal, der i fjor blev lagt til grund ved fastsættelsen af udgifts»loftet«, var ikke nøjagtige nok. Han har derfor iværksat en gennemgang af hele budgetlægningen, men et helt præcist skøn over udgifterne kan næppe nås, så længe en så stor del af statens udgifter er automatiske refusioner til kommunerne for udbetalinger, som staten ingen indflydelse har på.

4. – Der er nedsat et udvalg til at forberede lovforslag om en tillægspensionsordning. Direktør G. Drachmann, arbejdstilsynet, er formand.

8. – Forslaget om optagelse af statslån i udlandet (se 15/3) vedtages med 81 stemmer mod 60 (v., k. f. og uafh.), medens 10 (s. f.) undlader at stemme. Endvidere færdigbehandles forslaget om ændring i ligningsloven (se 30/11 1962), der vedtages med 89 stemmer mod 62 (v., k. f. og uafh.).

9. – På EFTA-ministerrådsmødet i Lissabon bekræfter minister Edward Heath, at Storbritannien vil ophæve tolden på dansk smør.

Landbrugernes Sammenslutning (LS) opfordrer regeringen til at undersøge mulighederne for, at Danmark går ind i fællesmarkedet uden hensyn til England, idet medlemslandene i EFTA som ventet har måttet stille sig afvisende over for de danske ønsker om øget landbrugseksport.

98 folketingsmedlemmer af alle partier har ved deres underskrift tilsluttet sig Dansk Ungdoms Fællesråds opfordring til boycot af sydafrikanske varer som protest mod apartheid-politikken.

10. – En delegation fra den tjekoslovakiske nationalforsamling ankommer til København på genvisit som folketingets gæster.

På det radikale venstres landsmøde i Odense, hvortil pressen – for første gang – har adgang, udtaler landbrugsminister Skytte, at der med den uenighed, der er konstateret om helhedsløsning og jordlove, ikke er mulighed for samarbejde mellem venstre og radikale, og han tror heller ikke på nogen tilnærmelse mellem venstre og socialdemokratiet lige straks. Venstre og konservative kan efter hans opfattelse ikke vente at få flertal sammen i folketinget, men det, der kan ske, er, at s. f. kan erobre den stilling, det radikale venstre har i dag. I øvrigt kommer han ind på skatteproblemerne og fremsætter en række udtalelser om skattefradragsret og kildeskat.

11. – På EFTAs ministerrådsmøde i Lissabon er der opnået enighed om fremskyndelse af afviklingen af tolden på industrivarer (se Udlandet 10/5). Danmark har ved bilaterale aftaler med de øvrige EFTA-lande opnået indrømmelser på landbrugsområdet, der åbner mulighed for en forøgelse af landbrugseksporten med ca. 70 mill. kr. årlig.

Det radikale venstres landsmøde vedtager en udtalelse, der under forudsætning af andre garantier mod skatteplyndring går ind for afskaffelse af skattefradragsretten,

med den tilføjelse (efter forslag af fhv. minister Bertel Dahlgaard), at der forinden skal være afholdt en vejledende folkeafstemning om spørgsmålet. I udtalelsen hedder det videre, at en eventuel indførelse af kildeskat må kædes sammen med en udvidelse af proportionalitetsbeskatningen. Landsmødet slutter op bag hovedbestyrelsens opfordring af 2/2 til boycot af sydafrikanske varer og opfordrer regeringen til at optage kontakt med de øvrige nordiske regeringer om mulighederne for en fællesnordisk skærpelse af de økonomiske sanktioner over for Sydafrika.

14. – Fugleflugtlinjen – færgeforbindelsen Rødby-Puttgarden (Femern) – åbnes.

15. – Venstres forslag om nedsættelse af et udvalg om foranstaltninger til fremme af landbrugets rentabilitet (se 15/3) vedtages i en ændret affattelse, hvorefter udvalget fortrinsvis skal undersøge virkningerne af de støtteforanstaltninger, der er gennemført, og søge at finde nye former for støtteforanstaltninger, når de nugældende love udløber. Vedtagelsen sker med 76 stemmer (s., r. v. og s. f.) mod 55 (v., k. f. og uafh.).

LO har opsagt overenskomsten af 6/6 1947 med Dansk Arbejdsgiverforening om samarbejdsudvalg.

Formanden for Sammenslutningen af Arbejdsgivere inden for Jern- og Metalindustrien i Danmark, direktør Knud Bræstrup, udtaler i sin generalforsamlingsberetning, at sammenslutningen med henvisning til helhedsløsningen vil indføre totalt lønstop, ikke alene for arbejderne, men også for funktionærerne.

Landbrugets erhvervsøkonomiske fagforening har udsendt opfordring til landmændene om at iværksætte leveringsstop fra 1/7.

16. – Økonomiminister Kjeld Philip fremsætter en redegørelse i folketinget i tilslutning til offentliggørelsen af den økonomiske årsoversigt.

Trafikminister Lindberg besvarer en forespørgsel fra v. og k. f. om regeringens planer m. h. t. placeringen af en Øresundsbro. Ministeren erklærer, at hverken han eller regeringen har ønsket at tage stilling til den ene eller den anden linjeføring, før der er forhandlet med den svenske regering. Af debatten fremgår i øvrigt, at der er stærk stemning for at vælge den sydlige linjeføring København-Malmø, og at det er en almindelig opfattelse, at Storebæltsbroen må bygges før en bro over Øresund.

Formanden for Dansk Arbejdsgiverforening, fabrikant Svend Heineke, udtaler på foreningens generalforsamling, at helhedsløsningen ikke egner sig til gentagelse, og at organisationerne på arbejdsmarkedet må finde frem til forhandlingsregler, der på en gang forhindrer samfundsskadelige konflikter og samfundsøkonomisk uønskede forlig.

17. – Ved 2. behandling af de 7 af de 10 jordlovsforslag (se 25/4) forkastes et forslag fra v. og k. f. om at standse behandlingen og henvise forslagene til fornyet udvalgsbehandling, hvori skal indgå de to partiers forhandlingsoplæg, med 91 stemmer (s., r. v. og s. f.) mod 69. Erik Eriksen udtaler, at det efterlader et forstemmende indtryk, at man nu lader s. f. overtage venstres historiske rolle i jordlovgivningen.

Nationalbankdirektør Svend Nielsen har modtaget regeringens opfordring til at fortsætte endnu et år ud over 1/9 1963, da han ville være faldet for den normale aldersgrænse.

19. – Statsministeriet har nedsat et udvalg af juridiske professorer med den opgave at redegøre for problemerne i forholdet mellem grundlovens bestemmelse om, at ingen udgift må afholdes uden hjemmel i finansloven, og den praksis, som i finansåret 1960–61 er fulgt af administrationen, bevillingsmyndigheden og statens revisionsmyndigheder (se 4/4 og 25/4).

20. – Det juridiske fakultet ved Københavns Universitet har afslået at afgive et – af v. og k. f. ønsket – responsum om, hvorvidt jordlovskomplekset indeholder

ekspropriationsbestemmelser. Derimod foreligger der svar fra 4 af 6 professorer ved Århus Universitet, hvoraf 1 (professor Max Sørensen) ikke mener, at bestemmelserne er ekspropriative, medens de 3 andre ikke med fuld tilstrækkelighed kan svare på, om forslagene er i overensstemmelse med grundlovens § 73 om ekspropriation.

På LOs generalforsamling erklærer formanden, Eiler Jensen, at arbejdsgiverforeningen havde spekuleret i et sammenbrud af overenskomstforhandlingerne med politiske indgreb og måske sprængning af regeringen til følge, derfor var fagbevægelsen gået ind for helhedsløsningen. Forbundsformand Hans Rasmussen udtaler, at fagbevægelsen nok skal til at interessere sig for indkomstpolitik og ikke være bange for at bruge den politiske magt. Forbundsformand Alfred Petersen understreger, at han tager medansvar for helhedsløsningen, samt at fagbevægelsen må styrke sin politiske magt.

21. – Folketinget færdigbehandler forslaget om udvidelse og ombygning af rigshospitalet (se 14/3), der vedtages énstemmigt.

Statsminister J. O. Krag udtaler på LOs generalforsamling, at med omsen suppleret med skat ved kilden vil skattesystemet virke som en indbygget, automatisk konjunkturregulator i finanspolitikken, og udtrykker sin glæde over, at det radikale venstre på sit sidste landsmøde har indtaget en positiv holdning til en realitetsforhandling om skat ved kilden.

22. – Ved 1. behandling af forslag til beslutning om godkendelse af statsregnskabet for 1960–61 giver partiernes ordførere udtryk for, at det er folketinget og dette alene, der har bevillingsretten, og folketingsformand Gustav Pedersen (s.) understreger, at grundlovens § 47 ikke kan underkastes forvaltningsretlig fortolkning. Finansminister Poul Hansen slutter sig til denne opfattelse og giver tilsagn om, at han vil søge overskridelserne nedbragt til et minimum.

Folketinget færdigbehandler forslag til ny arvelov samt forslag om statens overtagelse af hovedlandevejene og om bestyrelsen af de offentlige veje, der alle vedtages énstemmigt, idet dog venstre undlader at stemme om de to sidstnævnte forslag.

Regeringspartierne afviser oppositionens ønske om, at et udvalg af jurister skal undersøge jordlovsforslagenes overensstemmelse med grundloven, og om et responsum fra det juridiske fakultet ved Københavns Universitet om forkøbsretten og grundlovens bestemmelser om ekspropriation.

Statsminister J. O. Krag afviser i sit svar på et spørgsmål af Aksel Larsen (s. f.), at regeringen skal drage omsorg for, at statens institutioner følger opfordringen til ikke at købe sydafrikanske varer, som har fået tilslutning fra 100 folketingsmedlemmer (se 9/5).

27. – Danmarks ambassadør ved EEC protesterer i det belgiske udenrigsministerium mod fællesmarkedskommissionens beslutning af 22/5 om at forhøje tillægsafgiften på fjerkræ fra tredjelande fra 20 til 30 pf. pr. kg. Lignende henvendelser foretages i de øvrige fællesmarkedslandes hovedstæder.

28. – Det meddeles, at regeringen har besluttet, at statsminister J. O. Krag under sit forestående besøg i Moskva skal invitere ministerpræsident Khrushchev til at besøge Danmark.

Højesteret stadfæster landsretsdommen af 25/6 1962 og frifinder dermed monopoltilsynet for landbrugets krav om godkendelse af en basispris på 7,50 kr. som grundlag for afgiftsfastsættelsen i henhold til hjemmemarkedsordningen for mejeriprodukter.

29. – Den politiske afslutningsdebat i forbindelse med tillægsbevillingslovforslagets 3 behandling indledes med indlæg af partiernes politiske ordfører K. B. Andersen (s.), Erik Eriksen (v.), Poul Møller (k. f.), Helge Larsen (r. v.), Aksel Larsen (s. f.)

og Iver Poulsen (uafh.). Desuden taler grønlænderen Rosing og Morten Lange (s. f.), der fremsætter dagsordensforslag, hvorefter regeringen opfordres til at arbejde for, at Sydafrikas væsentligste handelspartnere deltager i en organiseret økonomisk boycot af Den sydafrikanske Union for på denne måde at medvirke til at bringe apartheidpolitikken til ophør. Aksel Larsen har forinden foreslået en dagsorden, der giver tilslutning til præsident Kekkonens tanke om en aftale mellem de nordiske lande om at afstå fra at tillade atomvåben på deres område, og opfordrer regeringen til at forhandle herom med de andre nordiske landes regeringer.

Statsminister J. O. Krag erklærer i sit svar på et spørgsmål fra O. Mathiasen (s. f.), at regeringens standpunkt til placering af atomvåben på dansk territorium er uændret, og at det også gælder atomladninger i ubåde i danske farvande.

30. – Statsminister J. O. Krag udtaler under den fortsatte storpolitiske debat i folketinget, at regeringen ikke har til hensigt at udskrive valg før valgperiodens udløb, og erklærer sig enig med v. og k. f. om, at ingen realistiske forhandlingsmuligheder i henseende til at overvinde den handelspolitiske deling af Europa må forsømmes. Udenrigsminister Per Hækkerup erklærer, at Danmarks godkendelse af planen om en fælles NATO-atomstyrke ikke medfører nogen ændring i Danmarks afvisende holdning til spørgsmålet om atomvåben på dansk område, at en statslig boycot over for Sydafrika forudsætter en gyldig vedtagelse herom i FN, og at regeringen ikke kan opfordre andre lande til at iværksætte foranstaltninger, som den ikke selv anser sig for berettiget til at træffe. Ved debattens afslutning tager tinget énstemmigt udenrigsministerens redegørelse til efterretning, idet s. f. undlader at stemme, og de folkesocialistiske dagsordensforslag er hermed bortfaldet.

31. – Folketinget færdigbehandler og vedtager de 7 jordlovsforslag, som regeringen har krævet gennemført inden ferien, nemlig forslag til lov om erhvervelse af landbrugsejendomme (bopælspligt for ikke-landbrugsuddannede), forslag om ændringer i lov om landbrugsejendomme (udvidet adgang til samdrift), forslag om ændringer i statshusmandsloven (statens forkøbsret), forslag til lov om kommuners forkøbsret til fast ejendom samt støtte til kommuners jordkøb, forslag om ændringer i lov om naturfredning, forslag om ændring i lov om vurdering og beskatning til staten af fast ejendom samt forslag om ændring i lov om særlig indkomstskat. S., r. v. og s. f. samt Grønlandsminister Gam stemmer for og de uafhængige imod samtlige 7 lovforslag, v. og k. f. stemmer imod 6 af forslagene og undlader at stemme om forslag om ændringer i lov om landbrugsejendomme, Hans Schmidt (sl. p.) stemmer for 3 af forslagene, imod 1 og undlader at stemme om 3, og Rosing (Grønland) undlader at stemme i alle tilfælde.

Samtlige 71 medlemmer af venstres og det konservative folkepartis folketingsgrupper begærer folkeafstemning i henhold til grundlovens § 42, stk. 1, om 4 af de vedtagne jordlovsforslag: forslag til lov om erhvervelse af landbrugsejendomme, forslag om ændringer i statshusmandsloven, forslag til lov om kommuners forkøbsret og forslag om ændringer i naturfredningsloven.

Statsminister J. O. Krag udsætter sit besøg i Sovjetunionen (se 28/5) p. gr. af folkeafstemningen, der fastsættes til 25/6.

I den forløbne del af folketingsåret 1962–63 er der vedtaget 127 lovforslag, heraf 126 regeringsforslag, samt 9 forslag til beslutning. 23 lovforslag, heraf 10 regeringsforslag, samt 4 forslag til beslutning er ikke færdigbehandlet eller er taget tilbage.

Juni 1963

3. – Fhv. statsminister Erik Eriksen (v.) udtaler i radioen i anledning af 10 års dagen for grundloven af 1953, at de ændrede grundlovsbestemmelser har virket tilfredsstillende og efter deres hensigt, men for at folkestyret kan virke fuldt tilfredsstillende kræves der en reform af folketingets arbejdsformer, bl. a. må det have sagkyndig bistand til udformningen af selvstændige lovforslag uden at skulle bygge på ministeriets embedsmænd, og arbejdsgangen må forenkles.

4. – Præsident Habib Bourguiba, Tunis, ankommer til København på officielt besøg.

5. – Danmarks tidligere ambassadør i Washington Henrik Kaufmann er afgået ved døden, 74 år gammel.

Statsminister J. O. Krag hilser i en grundlovstale med tilfredshed, at grundlovens bestemmelse om folkeafstemning kommer til anvendelse for første gang over for 4 af de vigtige jordlovsforslag.

Finansminister Poul Hansen oplyser i sin grundlovstale, at regeringen har til hensigt i sommerens løb af forberede en skattereform; selv om der er store tekniske vanskeligheder ved at gennemføre en skat ved kilden, er der håb om, at regeringen kan nå frem til et forslag herom.

Fhv. statsminister Erik Eriksen (v.) udtaler, at det vil være forkert at lægge en almindelige politisk stillingtagen i resultatet af folkeafstemningen.

Folketingsmand I. A. Rimstad (uafh.) udtaler, at det vigtigste i den kommende tid er, at de tre borgerlige partier (v., k. f. og uafh.) finder hinanden på et reelt grundlag som modvægt mod socialiseringen af hele samfundet.

6. – Den højere afgift på fjerkræ til fællesmarkedet er trådt i kraft (se 27/5).

For at sikre den indenlandske forsyning af sukker under de aktuelle forhold på verdensmarkedet (hvor prisen er steget til ca. 2 kr. pr. kg) har handelsministeriet med øjeblikkelig virkning indført kontrol med udførslen af visse sukkerholdige varer, bl. a. chokolade.

7. – Efter et møde i handelsministeriets sukkertilsyn er det besluttet, at de danske sukkerfabrikker fra 8/6 skal nedsætte prisen på sukker med 15 øre til 1,15 kr. pr. kg. Nedsættelsen er muliggjort ved den forøgelse af sukkerpuljens midler, der fremkommer ved, at den væsentligste del af den sukkerforbrugende industri ifl. den gældende sukkerordning må betale dansk sukker med verdensmarkedsprisen, der er steget stærkt.

8. – Statsminister J. O. Krag udtaler over for Erik Eriksen (se 5/6), at han må tage forbehold med hensyn til de politiske konsekvenser af resultatet af folkeafstemningen.

9. – Dansk Samlings hovedbestyrelse vedtager at anbefale at stemme for lovforslagene om naturfredning og kommunernes forkøbsret og imod forslagene om statens forkøbsret og erhvervelse af landbrugsejendomme ved folkeafstemningen. Danmarks retsforbund indtager det samme standpunkt.

10. – Retsforbundet indleverer partianmeldelse til indenrigsministeriet med 14.500 underskrifter.

11. – Fhv. statsminister Erik Eriksen udtaler, at konsekvensen, om regeringspartiernes forslag falder ved folkeafstemningen, må blive, at man gennem drøftelser og forhandlinger i folketinget må finde frem til forslag, som kan samle bredere tilslutning.

Havnearbejderne i Københavns frihavn vedtager, at de fra 1/7 vil nægte at losse skibe, der ankommer med sydafrikanske varer, og henstiller til importørerne af sydafrikanske varer at stille importen i bero indtil videre.

14. – I anledning af, at Danmarks retsforbund og Danmarks kommunistiske parti har klaget til folketingets ombudsmand over, at de ikke bliver ligestillet med folketingets partier ved udsendelserne i radio og TV forud for folkeafstemningen om jordlovsforslagene, afæsker ombudsmanden radiorådet en udtalelse om, hvorvidt det finder afgørelsen forenelig med højesteretsdommen i sagen de uafhængige mod radioen forud for sidste folketingsvalg.

18. – Radiorådet fastholder over for ombudsmanden sin afgørelse i spørgsmålet om retsforbundets og kommunisternes adgang til folkeafstemningsudsendelserne i radio og TV.

19. – Den norske regering meddeler, at ministerpræsident Khruchschev i foråret 1964 vil aflægge officielt besøg i Norge, Sverige og Danmark.

20. – Folketingets ombudsmand har tilkendegivet, at radiorådet burde ændre afgørelsen i spørgsmålet om de politiske partiers adgang til radio og TV (se 18/6).

21. – Skønt uenig med ombudsmanden bøjer radiorådet sig med den begrundelse, at det inden for statsadministrationen er praksis at følge hans henstillinger.

LOs forretningsudvalg vedtager at opfordre Frie faglige Internationale og den danske regering til at gøre deres indflydelse gældende inden for FN for en verdensomspændende boycot af varer fra Sydafrika og fastholder sin tidligere opfordring til forbrugerboycot. Samtidig advares mod ulovlige aktioner (se 11/6).

Formanden for LS, gårdejer Kr. Søgaard, foreslår, at der søges gennemført eksportstop for landbrugsprodukter i stedet for leveringsstop (se 15/5).

25. – Folkeafstemningen giver til resultat, at de 4 jordlovforslag bortfalder, idet antallet af nej-stemmer ligger mellem 57,4 pct. (forslaget om ændringer i lov om naturfredning) og 61,6 pct. (forslaget om erhvervelse af landbrugsejendomme) af samtlige gyldige stemmer og mellem 41,5 og 44,5 pct. af samtlige stemmeberettigede. 73 pct. af samtlige stemmeberettigede deltager i afstemningen.

Ved folketingsvalget i november 1960, da valgdeltagelsen var 85,5 pct., fik de partier, der har anbefalet samtlige 4 lovforslag (s., r. v., s. f. og komm.) i alt 55,1 pct. af stemmerne og oppositionen (v., k. f. og uafh.) 42,3 pct. Endvidere fik retsforbundet (se 9/6) i 1960 2,2 pct. af de afgivne stemmer.

Lederne af regeringspartierne og de to store oppositionspartier udtaler sig for nye jordlovsforhandlinger, medens s. f. og uafh. ønsker valg.

26. – Regeringen beslutter, at dens særlige jordlovsudvalg snarest muligt skal udarbejde nye lovforslag i stedet for de ved folkeafstemningen forkastede. Statsminister J. O. Krag udtaler, at oppositionen vil kunne få al mulig sagkyndig hjælp i arbejdet med at omsætte deres skitse til konkrete lovforslag.

27. – Regeringspartiernes folketingsgrupper godkender regeringens beslutning om forhandling med v. og k. f., evt. også med de uafhængige, om nye jordlove.

Landbrugsminister Skytte udtaler, at han ikke tænker på at trække sig tilbage som følge af jordlovforslagenes forkastelse.

28. – Repræsentanter for regeringen og de to store oppositionspartier enes om, at regeringen skal udarbejde nye jordlovforslag til fremsættelse til efteråret, og at der ikke skal afholdes møder i folketinget i september for at gennemføre de 3 lovforslag om by- og egnsudvikling.

De uafhængige kræver nye mænd på landbrugs- og kulturministerposterne som betingelse for at deltage i forhandlingerne om en jordlovgivning og erklærer, at den logiske konsekvens af afstemningen 25/6 må være et folketingsvalg udskrevet så hurtigt som muligt.

PUBLIKATIONER

UDGIVET AF

INSTITUTET FOR HISTORIE OG SAMFUNDSØKONOMI

Arbejdslønnen i Danmark under skiftende Konjunkturer ca. 1850–1913. Af Jørgen Pedersen. Gyldendalske Forlag. 1930, 389 S., 2,00 Kr. (udsolgt).

Sociale Studier i dansk Historie efter 1857. Under Ledelse af P. Engelstoft og Hans Jensen. Gyldendalske Forlag, 1930, 189 S., 1,00 Kr. (udsolgt).

Bidrag til Arbejderklassens og Arbejderspørgsmaalets Historie i Danmark fra 1864–1900. Under Ledelse af P. Engelstoft og Hans Jensen. Gyldendalske Forlag, 1931, 424 S., 2,00 Kr. (udsolgt).

De danske Stænderforsamlingers Historie 1830–1848. Første Del. Af Hans Jensen. J. H. Schultz Forlag, 1931, 586 S., 4,00 Kr. (udsolgt).

Economic Conditions in Denmark after 1922. Af Jørgen Pedersen. Instituttet for Historie og Samfundsøkonomi, 1931, 50 S., 1,50 Kr.

Statshusmandsbrug i Fyns Stift. Af C. Lind og Jørgen Pedersen. Instituttet for Historie og Samfundsøkonomi, 1933, 44 S., 1,50 Kr. (udsolgt).

Mænd og Meninger i Dansk Socialpolitik 1866–1901. Under Ledelse af P. Engelstoft og Hans Jensen. Gyldendalske Forlag, 1933, 174 S., 1,00 Kr. (udsolgt).

Kampen om Saar. Af Marius Buus. Gyldendalske Forlag, 1934, 80 S., 0,25 Kr. (udsolgt).

Driftsstatistiske Undersøgelser over Detailhandelens Økonomi. Hefte 1, Kolonialbranchen i Hovedstaden. Af C. Lind, Gyldendalske Forlag, 1934, 31 S., 1,25 Kr. (udsolgt).

Statistical Investigations into the Economy of Retailing. Bulletin No. 1, The Grocery Trade. Af C. Lind. Gyldendalske Forlag, 1934, 58 S., 3,00 Kr. (udsolgt).

De danske Stænderforsamlingers Historie 1830–1848. Anden Del. Af Hans Jensen. J. H. Schultz Forlag, 1934, 755 S., 4,00 Kr. (udsolgt).

Driftsstatistiske Undersøgelser over Viktualiehandelen i København og Frederiksberg. Af C. Lind. Institutet for Historie og Samfundsøkonomi, 1935, 32 S., 1,25 Kr. (udsolgt).

Statistical Investigations into the Economy of Retailing. Bulletin No. 2, The Provision Trade. Af C. Lind. Gyldendalske Forlag, 1935, 52 S., 3,00 Kr. (udsolgt).

Abessinien: Institutet for Historie og Samfundsøkonomi, 1936, 135 S. (udsolgt).

Den polske Korridor og Danzig. Af Sven Henningsen. Institutet for Historie og Samfundsøkonomi, 1936, 111 S. (udsolgt).

Dansk Jordpolitik 1757–1919. Første Del: *Udviklingen af Statsregulering og Bondebeskyttelse indtil 1810.* Af Hans Jensen. Gyldendalske Forlag, 1936, 262 S., 5,00 Kr. (udsolgt).

Driftsstatistiske Undersøgelser over Frugt- og Grønthandelen i København og Frederiksberg. Af C. Lind. Institutet for Historie og Samfundsøkonomi, 1937, 50 S., 1,75 Kr. (udsolgt).

An Analysis of Price Behaviour during the Period 1855–1913. Af Jørgen Pedersen og O. Strange Petersen. Levin og Munksgaard, 1938, 268 S., 12,00 Kr.

Den faglige Arbejderbevægelse i Danmark indtil Aar 1900. I. Bind. Til c. 1880. Af Henry Bruun. Gyldendalske Forlag, 1938, 636 S., 6,00 Kr. (udsolgt).

Rustningsindustrien, Staternes Kontrol med Vaabenhandel og Vaabenproduktion. Af Svend Laursen. Gyldendalske Forlag, 1938, 93 S., 1,25 K. (udsolgt).

Storpolitik i Stillehavet. Studiekredsopgaver om Flaadetraktaterne. Singapore, Philippinerne og de japanske Mandatøer. Gyldendalske Forlag, 1938, 115 S., 2,50 Kr. (udsolgt).

Folkeforbundet, Organisation og Virksomhed. Af Erling Kristiansen. Gyldendalske Forlag, 1939, 76 S., 1,00 Kr. (udsolgt).

Danish Economic Policy 1931–1938, The Repercussion of Modern Commercial Policies on Economic Conditions in Denmark. By H. P. Götrik, Inst. f. Hist. og Samfundsøkonomi, 1939, 74 S., 2,25 Kr. (udsolgt).

Studier over det offentlige Fattigvæsens historiske Udvikling i Danmark i det 19. Aarhundrede. Af Harald Jørgensen. Gyldendalske Forlag, 1940, 426 S., 5,00 Kr. (udsolgt).

Modsætningen mellem Italien og Frankrig 1914–1939. Af Kjeld Winding, Gyldendalske Forlag, 1940, 192 S., 2,00 Kr. (udsolgt).

Textil-Raastoffer. Af Jørgen Moe. Gyldendalske Forlag, 1941, 126 S., 2,00 Kr. (udsolgt).

Driftsstatistiske Undersøgelser over Boghandelen i Hovedstaden. Af C. Lind. Inst. f. Hist. og Samfundsøkonomi, 1941, 32 S., 1,75 Kr.

Kina og Stormagterne. Af I. Grünbaum og Hanna Kobylinski. Gyldendalske Forlag, 1942, 202 S., 3,00 Kr. (udsolgt).

Bidrag til de tidligere dansk-vestindiske Øers økonomiske Historie med særligt Henblik paa Sukkerproduktion og Sukkerhandel. Af P. P. Sveistrup. Inst. f. Hist. og Samfundsøkonomi, 1942, 119 S., 3,00 Kr. (udsolgt).

Arbejdsforhold indenfor dansk Haandværk og Industri 1857–1899. Af Georg Nørregaard. Gyldendalske Forlag, 1942, 624 S., 6,00 Kr. (udsolgt).

Kul, Tørv og Brunkul. Af Helge Andersen. Gyldendalske Forlag, 1942, 140 S., 2,00 Kr. (udsolgt).

Indien. Samfundsforhold og moderne Historie. Af Erik Rasmussen. Gyldendalske Forlag, 1942, 144 S., 3,00 Kr. (udsolgt).

Danish Exchange Policy 1914–1939. Af Poul Nyboe Andersen. Inst. f. Hist. og Samfundøkonomi, 1942, 121 S. (Duplikeret). 3,00 Kr. (udsolgt).

Dansk Jordpolitik 1757–1919. Anden Del: *Fæstevæsenets Afvikling og Jordlovgivningen i Perioden 1810–1919.* Af Hans Jensen. Gyldendalske Forlag, 1945, 484 S., 11,50 Kr.

Dansk Sukkerhandel og Sukkerindustri. Af P. P. Sveistrup og R. Willerslev. Gyldendalske Forlag, 1945, 371 S., 10,00 Kr.

Frankrig 1870–1930. Den tredie Republiks Historie. Af Ludvig Krabbe. Gyldendalske Forlag, 1945, 295 S., 9,00 Kr.

Grundlinierne i Sovjetunionens Udenrigspolitik 1917–1941. Af Ad. Stender-Petersen. Gyldendalske Forlag, 1946, 201 S., 7,50 Kr.

De forenede Nationer. Af Finn T. B. Friis. Gyldendalske Forlag, 1948, 5,50 Kr. (udsolgt).

Asiatisk Kompagni i den florissante Periode 1772–1792. Af Aa. Rasch og P. P. Sveistrup. Gyldendalske Forlag, 1948, 347 S., 10,00 Kr.

Jernmalm, Jern og Staal. Af Lauge Dahlgaard. Gyldendalske Forlag, 1949, 154 S., 6,00 Kr. (udsolgt).

Spanien. Republik og Francostyre 1931–48. Af Erik Reske-Nielsen. Ejnar Munksgaard, 1949, 323 S., 9,00 Kr. (udsolgt).

Latin-Amerika. Af Erik Bach. Ejnar Munksgaard, 1940, 252 S., 9,00 Kr. (udsolgt).

Intergrovernmental Fiscal Relations. Federal State and Local Finances. Af Kjeld Philip. Ejnar Munksgaard, 1954, 171 S., 15,00 Kr.

Opsparing, Kapitalbevægelse og Formuernes Sammensætning i København 1949. Af Kjeld Bjerke. Ejnar Munksgaard, 1954, 54 S., 3,00 Kr.

Lønudviklingen i Danmark 1914–1950. Af Poul Milhøj. Ejnar Munksgaard, 1954, 222 S., 10,00 Kr.

Kurantbankens forhold til staten. Af Erik Rasmussen. Det Danske Forlag, 1955, 293 S., 25,00 Kr.

Træk af de faglige storkonflikter i 1920 og 1925. Af Heinrich Schlebaum Larsen. Danske Boghandleres Kommissionsanstalt, 1956, 42 S., 2,50 Kr.

Det mellemste Østen. Af Erik Reske-Nielsen. Danske Boghandleres Kommissionsanstalt, 1956, 136 S., 5,00 Kr. (udsolgt).

Om renteforskelle og emissionspolitik på obligationsmarkedet. Af Troels Glud. Danske Boghandleres Kommissionsanstalt, 1957, 286 S., 25,00 Kr.

Fransk indenrigspolitik. Fra de Gaulle til de Gaulle. Af George Damborg. Danske Boghandleres Kommissionsanstalt, 1958, 134 S., 5,00 Kr.

Sol og Sult. Underudviklingens problem i Italien. Af Erling Bjøl. Danske Boghandleres Kommissionsanstalt, 1960, 192 S., 10,00 Kr.

Afrikansk Nationalisme. Af Ole Karup Pedersen, Danske Boghandleres Kommissionsanstalt, 1963, 161 S., 10,00 Kr.